TOWARZYSTWO NAUKOWE W TORUNIU
SOCIETAS LITERARIA TORUNIENSIS

FONTES

XXIII

TORUNII
TYPIS S. BUSZCZYŃSKI
1928

INWENTARZE DÓBR
KAPITUŁY KATEDRALNEJ CHEŁMIŃSKIEJ
Z XVII i XVIII WIEKU

WYDAŁ
KS. ALFONS MAŃKOWSKI

Z ZASIŁKIEM
MINISTERSTWA W. R. i OŚWIECENIA PUBLICZNEGO
i POMORSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO ZWIĄZKU KOMUNALNEGO

Seminarium Historyczno - P
Uniw. Jag.
Dział V Nr. 15

TORUŃ
NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
DRUKIEM S. BUSZCZYŃSKIEGO
1928

OD WYDAWCY.

W chwili, gdy ziemię i diecezję chełmińską traktat toruński 1466 r. wcielił do Korony Polskiej, kapituła katedralna chełmińska posiadała następujące dobra i wsi:

1. na ziemi lubawskiej: Kurzętnik (miasto, zamek i folwarki) Gwiździny, Krzemieniewo, Klonowo, Słup, Boleszyn, Pacołtowo, Sugajno, Zembrze, Wielkie i Małe Leźno, Radoszki, Zalesie, Mszanowo, Samin, Gutowo.

2. na ziemi chełmińskiej: Bielczyny, Skąpe, Wrocławki, 12 włók w Chełmży dotacji proboszczowskiej, Biskupice, Morczyny, młyn kończewicki, dalsze 8 włók koło Chełmży (folwark Nowydwór, później Kuchnia), Witkowo, Gzin; ponadto w Chełmży winnica, łąki, ogrody, chmielnik i włóka roli [1].

Za polskich czasów różne zaszły zmiany. Niewielkie były w wieku inkorporacji do Korony, bo 1469 przybyły kapitule z daru bpa Wincentego ogród i bagienko w Chełmży [2] a 1495 król Jan Olbracht przysądził bpowi i kapitule własność większego jeziora chełmżyńskiego oraz wyłączne na niem prawo rybołóstwa [3].

Ważniejsze zmiany poczynił wiek następny. W r. 1502

[1] Hoelge, Das Culmer Domkapitel im Mittelalter... w Ztschr. d. Liter. Ges. Masovia H. 18 i 19.

[2] Wölky U. B. nr. 650.

[3] nr. 728.

burmistrz toruński Henryk Krüger dał kapitule dobra Kończewice wraz z kamienicą i śpichlerzem w Toruniu, za co kapituła przyjęła na siebie pewne zobowiązania[1], darował także bp Mikołaj 1509 dobra Pluskowęsy i połowę młyna wałdowskiego[2], który w r. 1539, w w. 17 a zapewne[3] i 18 był w całości w posiadaniu kapituły. Za bpa Jana Konopackiego zaszły trzy zmiany. Najpierw r. 1517 dokonała się zamiana wsi biskupich Nielbarka, Sarnowa i czterech włók w Jarentowicach na kapitulne wsi Gzin i Unisław, o którym niewiadomo, kiedy się stał majątkiem kanoników chełmżyńskich; transakcją tą były objęte także czynsze biskupie w »Greden« i kapitulne w Kijewie[4]. W pięć lat później przyjęła od biskupa wieś Kończewice i pewne zobowiązania fundacyjne, dała mu zaś Pluskowęsy z kapitałami[5]. Rok następny (1523) zaznaczył się darowizną biskupich wsi Bratoszewa i Niem. Brzozia na rzecz kapituły[6]. O tę ostatnią wieś toczył się spór zakończony dopiero w r. 1546 za bpa Tydemana Gizego; kapituła dała bpowi folwark Mszanowo, otrzymała zaś od niego w kilka dni później sporne dotychczas N. Brzozie[7]. Bp Lubodzieski zwrócił kapitule toż Mszanowo pod tym przecież warunkiem, że ono będzie materjalną podstawą fundacji ołtarji w katedrze (1554)[8]. Gutowo pod Lidzbarkiem nabyte 1576 — widocznie po pewnym okresie alienacji — od Grążawskiego wyszło niebawem znowu z rąk kapituły, ale wróciło znowu

---

[1] nr. 757.
[2] nr. 777.
[3] nr. 952 i 1112.
[4] nr. 811.
[5] nr. 819.
[6] nr. 822.
[7] nr. 978 i 979.
[8] nr. 1025.

w jej posiadanie [1]. Sarnowo wydane 1541 w lenno Głuchowskim straciło »mediantibus compositionibus« w tymże jeszcze wieku charakter majątku duchownego i pozostało w tej rodzinie jako wieś szlachecka [2]. Drużyny pod Brodnicą nie były »praestimonium«, lecz »fundus«, fundacją prebendy przy ołtarzu bł. Juty w kościele katedralnym erygowanej 1520 r. [3].

Połowa dóbr Cieląt stanowiła od niepamiętnych czasów uposażenie prepozytury ś. Ducha w Brodnicy [4], cała zaś prepozytura była od 17 wieku częścią uposażenia scholasterji chełmżyńskiej [5].

Jak Drużyny, tak i Chrapice, Trzebcz i Zegartowice nie były prestymonjami, choć je tak nazywają akta, lecz odrębnem uposażeniem (»fundi«) kanonikatów erygowanych przez bpa Kretkowskiego na tychże dobrach biskupich [6]. Z dóbr Tylic i Mroczenka wyłączonych przez bpa Leskiego 1751 z mensa episcopalis a odstąpionych kapitule część tylko dochodu szła na utrzymanie dwóch kanoników doktorów, reszta na katedrę [7].

Były własnością kapituły także domy mieszkalne (curiae) dla kanoników rezydujących oraz dom wikarjuszów z innemi zabudowaniami; ile było kuryj niewiadomo, opisy bowiem z różnych lat porównywane ze sobą nie dają dostatecznej podstawy do identyfikacji.

Takim był w ogólnych zarysach rozwój stanu posiadania i uposażenia rolnego kapituły chełmińskiej od XV do XVIII wieku.

---

[1] ZTNTor. V 119.
[2] »Fontes« VII 184.
[3] ZTNTor. V 126.
[4] »Fontes« VIII 524.
[5] ZTNTor. V 81.
[6] ZTNTor. V 125 n.
[7] Wölky nr. 1221. — ZTNTor. V 126.

Inwentarze tychże dóbr i nieruchomości mieszczą się w następujących księgach i aktach:

1. Księga in fol. w białą skórę oprawna, znajdująca się w archiwum biskupiem, w kancelarji konsystorskiej; sygnatura V 6b. Z jednej strony:

a) Regestrum oeconomiae districtus Cauernicensis percipiendorum censuum et aliorum proventuum incoeptum 1605... Sięga do r. 1608. Karty 7—87. — Na odwrotnej stronie tejże ksiegi:

b) Inwentarz Klucza Kurzętnickiego spisany R. P MDCLI (= 1651) Dnia XXII Grudnia. Kart 11. — Następnie:

c) Maiętnosc Korzętnicka ma Folwarkow... Spisano około r. 1665. Karty 12—28. Na końcu:

d) Privilegia Vasallorum aliorumque Incolarum Districtus Cauernicensis Venerabilis Capituli post bellum Sueticum proxime praeteritum revisa et ingrossata A. D. 1666. Jest ich 86 i 23 konsensów, wszystkie, z wyjątkiem kilku biskupich kapitulne. Część wydana w dyplomatarjuszu Woelkiego. Karty 29—87.

2. Regestrum Oeconomiae Districtus Cavernecensis percipiendorum censuum aliorumque proventuum per... Val. Sczawiński Can. Culmsen. Administr. Cavern. et Petrum Preuschoff Notarium Cavern. scriptum. A. D. 1616. Długie foljo, zielona skóra, arch. kapitulne, sygn. A Nr. 18. Str. 80.

3. Conscriptio et Revisio Status Bonorum Praestimonialium. Jestto nie księga, lecz teka, do której wszyto arkusze zawierające opisy prestymonjów, innych dóbr, oraz kamienic z 17 i 18 wieku. Niektóre arkusze luźne. Jest w arch. kapitulnem pod sygn. Nr. 34.

4. Acta de Administratione et Locatione Clavium Kavernicensis et Gutoviensis 1737—1759. Zawierają korespondencję i instrukcje dla kanoników rewizorów dóbr. Arch. kap. pod sygn. B III. Nr. 9.

Jest w arch. kapitulnem pod sygnaturą A nr. 20 księga p. t. Census ab hortis, agris, pratis etc. (»annus non liquet, at opus valde vetustum apparet«) oprawna w brunatną skórę; obejmuje także klucz kurzętnicki, lecz jest niekompletna. Pochodzi z początków 17 stulecia. Ani tej księgi ani innych akt treść nie zmienia zasadniczo tego, co podają wyżej wyszczególnione archiwalja.

Wydając inwentarze kapitulne jako uzupełnienie dotychczasowych prac historycznych o kapitule katedralnej chełmińskiej ale także jako dopełnienie inwentarzy dóbr biskupstwa chełmińskiego, trzymaliśmy się zasad wyłuszczonych w przeszłorocznych »Fontes« z pewnemi jednakże modyfikacjami podyktowanemi względem na odmienny nieco materjał naukowy. Podajemy mianowicie:

I. Regestrum oeconomiae z r. 1605 uwzględniając późniejsze inwentarze z lat 1616, 1651 i 1666. Przychody i rozchody przytaczamy tylko w wyjątkach mających ogólniejsze znaczenie kulturalne i gospodarcze. W przypiskach pod tekstem także streszczenia licznych niedrukowanych dotychczas przywilejów z księgi V 6b.

II. Inwentarze dóbr prestymonjalnych i fundacyjnych oraz kamienic niejednokrotnie w skróceniu, gdyż rozwlekłe opisy przeładowane drobiazgami utrudniają pogląd na istotny stan zabudowań.

III. Ważniejsze nieogłoszone dotąd przywileje i dokumenty, jednę ordynację i jednę instrukcję, przeważnie in extenso; najważniejszemi są średniowieczne przywileje, z późniejszych odnowiony przywilej dla m. Kurzętnika.

Wszystkie z wyjątkiem dwóch ostatnich wyjęte także z księgi V 6b.

Pod tekstem wskazówki bibljograficzne i objaśnienia rzeczowe powtórzone częściowo za »Fontes« XXII. Pisownia dawnych tekstów zasadniczo nie zmieniona, interpunkcja o tyle tylko, o ile wymagało tego należyte zrozumienie tekstu.

RÉSUMÉ.

Le présent »Inventaire des biens du Chapitre cathédral de Chełmno, aux XVII—XVIII-ème ss.« forme un complément aux travaux historiques relatifs au dit Chapitre, et plus spécialement à l'édition des Inventaires des biens épiscopaux du diocèse de Chełmno, publiés au vol. XXII de ces »Fontes« l'an passé. L'éditeur, fidèle aux principes suivis alors, présente d'abord la description des ensembles de biens groupés autour de Kurzętnik et de Gutowo, datant du XVII-ème s. (NB. il n'en existe ni d'antérieurs ni de parus plus tard), puis viennent les Inventaires (XVII—XVIII-ème ss.) des biens allodiaux du Chapitre situés près de Chełmża, aux alentours de la Curie diocésaine et ses propriétés dans la ville même. Nous trouvons à la fin de l'ouvrage ainsi que dans une multitude de notes une riche série de documents inédits jusqu'à présent, publiés ici soit in extenso soit en des résumés succints. Le texte de ces Inventaires est éclairé par de nombreuses notes et des indications bibliographiques.

I.

REGESTRUM

OECONOMIAE DISTRICTUS CAUERNICENSIS PERCIPIENDORUM CENSUUM ET ALIORUM PROUENTUUM INCOEPTUM ANNO DOMINI 1605 SUB ADMINISTRATIONE REVERENDI DOMINI ODINETI PERRENOT CANONICI CULMENSIS[1] AD HOC MUNUS PER VENERABILE CAPITULUM ELECTI ET CONSTITUTI.

---

[1] Życiorys jego ob. RTNTor. 1927 str. 322—324.

Bydlo w folwarkach kurzętniczkich spisane die 13 Ianuarij Anno Domini 1605.

W KURZĘTNIKU.

Krow wszistkich 25, Ialowicz po 3 lat 4, Nieukow 2 [1] Ialowicz dwuletnich 5, Byczkow dwuletnich 6, Cieląt łonskich 4, Byczkow lomskich [2] 5, Byk 2, Kusz starych 21, Koziel 1 Kozląt lomskich 15, Szwin starych 16, Prosząt 7, Owiecz starych sapowich doych 115, Baranow 3, Skopow starych 24, Skopow lomskich 8, Owiecz lomskich 13.

1651 str. 1. Budowanie Folwarku Korzętnickiego (opis wszystkich budynkow) ... Dwor wielki budować zaczęto. Str. 2. Kaplica na starym Zamczysku drzewiana [3] nad Miastem. — Statki domowe dworskie. Inwentarz obory korzętnickiej (26). Owczarnia (261 sztuk). Ptastwo (66). Trzody (11).

1666 str. 12 n. Maiętnosc korzętnicka ma Folwarkow cztery: Kurzętnicki, Gutowski, Gwizdzinski, Mszanowski (Opis budynków). Dwór zbudowany r. 1647. — Kaplica na starem Zamczysku bez okien, ławki tylko a drzwi na zawiasach ze skoblem y z wrzeciądzem. Sklepy dawne znakomite. Inwentarz: nierogacizny sztuk 9, drobiu 22.

---

[1] Nieuk = młody wół. — Kusz = kóz.

[2] ma być: łońskich = przeszłorocznych. O owczarstwie por. »Fontes« XXII 21. Plehn, Gesch. d. Kr. Strasburg 215.

[3] Miała wezwanie ś. Krzyża (Fankidejski, Utracone kościoły 119). Por. niżej.

W MSZANOWIE [1].

Krow pozitecznich 9. Ialowicz po 3 lat 3. Ialowicz po dwa lat 3. Byk 1.

1651 str. 4. Inwentarz Folwarku Mszanowskiego (tylko opis budynków).

1666 str. 26. Budynki: Dwór, obora i stodoła bardzo spustoszałe.

W GWIZDZINACH.

Owiecz prostych 30. Skopow 3. Baran 1. Gęsi 21.

1651 str. 3. Opis budynkow folwarkowych i inwentarza (bydła szt. 21, owiec 274, drobiu 104, trzody 18).

1666 str. 18 v. Należą do tego Folwarku wsi te: Gwizdziny, Pacultowo, Boleszyno, Lezne Wielkie, Lezno Małe, Sugaino z Czynszami, Powinnosciami y Robocizną. Budynki Folwarkowe... Bydło na oborze: krów 2, trzody 10, kokoszy 4, kur 1, kurcząt 15.

Fol. 2.

Roku przeszłego 1604 vrodzilo sie na folwarku kurzętniczkim zytha kop 545 [2]. Ięczmienia kop 32 y puł sąsieka niechędogiego, Owsza kop 312, Grochu kop 25, Griki kop 8 medli 3.

Na Mszanowie vrodzilo się zytha kop 255 1/2 Jęczmienia kop 12 1/2 Owsza kop 88 Grochu kop 5 Griki kopa 1 y mędel [3].

W Gwizdzinach vrodzilo się Zytha kop 21.

Tegosz roku wysziano na Kurzętniku zytha last [4] 3 y

---

[1] Za Strzesza (1667) Mszanowo nie dawało plebanowi kurzętnickiemu tacy, bo kap. wybudowała sobie tam folwark »sed villa haec propriam habet ecclesiam«. O tym kościele skądinąd nic nie wiadomo. (»Fontes« VIII 461). Bp. Lubodzieski 1554 przedał titulo et nomine feudi dobra stoł. bpie Mszanowo kapitule, w celu erekcji ołtarji w kośc. katedr. (Wölky U. B. p. 863). Dalsze wiad. o Mszanowie w Słow. Geogr. VI 787.

[2] Kopa = 60 snopów.

[3] mędel = 15 snopów w kupę złożonych (Sł. Ryk.).

[4] = 60 korcy (»Fontes« XXII 4).

korcy 56. Na iarz[1] 1605 Ięczmienia k. 42, Owsza łast 5 kor. 12, Grochu kor. 4 1/2, Griki kor. 3 1/2.

Na Mszanowie 1604 wyssiano zytha last 1 kor. 47 1/2 Jęczmienia na iarz 1605 kor. 9, Owsza last 4 kor. 5 Grochu kor. 41.

Na Gwizdzinach 1604 wyssiano zytha na folwarku last 1 kor. 45 1/2, na pustych włokach[2] kor. 21, Na iarz 1605 Jęczmienia kor. 2, owsza last 2 Grochu kor. 2 1/2.

1651 str. 11. Na Gwizdzinach oziminą zasiano zytem Folwark zupełnie do zaroslow. Na osmi włok tylko troie gon[3] siano. Iarzyną połowę Folwarku zasiano. W Kurzętniku Folwark oziminą dobrze zasiany. Jarzyną niedosiano mnieyszey połowy Folwarku. — Na Mszanowie zasiano zytem połowę Folwarku. Iarzyny iako Owsa możono zasiać circiter kor. 30. A nie godziło się tez więcy, bo Piaski, cale się tego nic nie zrodziło.

1666 str. 19. Wysiało się na Folwarku Gwizdzinskim zyta Łaszt 3 kor. 15 Jarego kor. 10, Pszenice Jarey[4] k. 5, Jęczmienia Łaszt 1 kor. 20 Owsa Łaszt 1 kor. 30. Grochu kor 6 Sięmięnia lnianego kor. 1 wier. 3. Siemienia konopnego kor. 1/2. Str. 13: Wysiano na Folwarku Korzętnickim Zyta Łast 3 kor. 52 wiertli 2 Iarki[5] kor. 13 wier. 3. Ięczmienia kor. 45. Owsa Łast 2 kor. 10. Grochu kor. 4. Siemienia lnianego kor. 1 w. 3 Siemienia konopnego k. 2. Str. 26. Wysiano na Mszanowie Zyta Łaszt 1 kor. 15 1/2. Zarabiaią do tego Folwarku szarwarkiem wsi tych które do korzętnickiego y gwizdzinskiego Folwarkow należą.

Gumno[6] kurzętniczkie. Zytho. 19 Augusti 1604 omloczono kop 2. Z tego nawiano do spichra kor. 6. 24 Septembris ej. a. omloczono kop. 12. Z tego nawiano kor. 39 1/2. 10 Decbr. ej. a. oml. kop 20. Z tego nawiano last 1 kor. 5 1/2. 8 Jan. 1605 oml. kop. 29. Z tego nawiano last 1 kor. 31 1/2. 19 Febr. ej. a.

---

[1] = na wiosnę.

[2] o pustych włokach ob. »Fontes« XXII 28 i rejestr.

[3] Tamże.

[4] Tamże str. 75.

[5] Tamże.

[6] Tamże ob. rejestr. Tutaj: żyto do gumna zwiezione.

oml. kop 61. Z tego naw. last 3 kor. 12. 25 Martii oml. kop 141 1/2. Z tego naw. last 7 kor. 7. 4 Aprilis oml. kop 47 1/2. Z tego nawiano last 2 kor. 35. 14 Maij oml. kop 45. Z tego naw. last 2 kor. 34 1/2. 7 Junii omloczono kop. 67. Z tego nawiano last 3 kor. 22 1/2. 14 ej. oml. kop 43. Z tego nawiano last 2 kor. 5. 18 ej. oml. kop. 29. Z tego nawiano last 1 kor. 40. Prima Julij oml. kop 27. Z tego nawiano last 1 kor. 17 1/2. Summa last 28 kor. 24 1/2.

Percepta zytha z mlinow y płużnego.

Z mlina przed nowemmiastem y za paczołtowem wyięto last 2 kor. 30. Od Dembowego[1] mlina wzieto korcy 36. Pluznego[2] wzieto last 1 y korcy 10. Poddany ieden z Bratoszewa za ieczmienia oddał zytha korcy 2. Summa last 4 kor. 18.

1651 str. 10. Młyny Pacołtowskie dwa dawać maią zyta Młyńskiego Łastow 2 kor. 30. Mielbarski Młyn dawać będzie zyta Młynskiego Łast 1 kor. 40. Dębowy młyn powinien będzie dawać zyta Młyńskiego kor. 26. Saminski Młyn powinien dac zyta Łast 1 kor. 30. — Wieprze Młynarze na Dwor karmią[3]. Pacołtowskie Młyny karmią wieprzow 3 do roku. Cisz daią kapłonow 8. Mielbarski karmi 3 wieprze, Dębowy 2. Te wieprze na zniwa do Młynow dawają a na S. Marcin karmionych powinni oddać.

Fol. 3.

Owies w Kurzętniku.

Usque ad 13 Januarij 1605 omloczono kop 18 y mędel. Z tego nawiano do spichrza kor. 12 1/2. 14 ej. oml. kop 10 1/2 Z tego nawiano[4] kor. 18. 29 ej. oml. kop 69 Z tego naw. last 3 kor. 21. 9 Febr. oml. kop 54 Z tego naw. last 3 kor. 27. 3 Martii oml. kop 97 1/2 Z tego naw. last 5 kor. 49. 6 Aprilis

---

[1] Ob. niżej.

[2] Por. »Fontes« XXII 32.

[3] Tamże str. 69.

[4] oczyszczono z plew zapomocą wialni lub rzucając łopatą, aby wiatr oddzielił plewę od ziarna (Sł. Ryk.).

oml. kop 55 Z tego nawiano last 2 kor. 31. Summa last 16 kor. 48 1/2.

Oddaly poddany czo byly winny owsza last 2 kor. 30. Z Gwyzdzin odebrano gaiowego[1] kor. 24 1/2. Wieczowego[2] owsza oddano last 1 kor. 10. Formanskiego[3] oddano korcy 42. Z Melberka oddano last 1. Summa last 5 kor. 46 1/2. Owsza formanskiego nie oddano w Brzozu korcy 5 y w Klonowie kor. 4.

Ięczmin.

Puł sąszieka[4] niechędogiego omloczono. Z niego nawiano kor. 50 1/2. Ultima Aprilis omloczono kop 32 Z tego nawiano last 1 kor. 1 1/2. Summa last 1 kor. 52.

Groch.

Omloczono go wszistek to iest kop 25. Z tego nawiano kor. 58 1/2.

Grika.

Omloczono wszistko to iest kop 8 y mędli 3. Z tego nawiano kor. 17 1/2.

Gumno[5] na Mszanowie. Zitho.

(Omłocono kop 252. Z tego nawiano:) Summa last 12 kor. 56 1/2. Summa summarum wszystkiego zytha y z tymi 57 1/2 korcy z Gwizdzin, facit last 46 kor. 35 1/2.

Ięczmin (Kop 12 i mędel). Summa korcy 36 1/2.

Owies w Mszanowie. (Omłocono kop 88). Summa last 2 kor. 30. Summa wszystkiego owsa last 24 kor. 54. Fol. 4.

Groch. Omloczono, co się urodzilo kop 5. Z tego nawiano kor. 13. Summa wszystkiego grochu last 1 kor. 11 1/2.

---

[1] opłata za korzystanie z gaju, por. »Fontes« XXII indeks.

[2] niewątpliwie wiecznego, stale uiszczanego.

[3] ob. niżej.

[4] przestrzeń w stodole między klepiskami.

[5] Miejsce między stodołami, często też stodoły. »Fontes« XXII 37.

Grika. Omloczono wszistko to iest kop 1 y mędel. Z tego nawiano kor. 3. Summa wszystki griky korcy 20 1/2.

Gumno w Gwizdzinach.

Zitho. Omloczono czo się urodzilo kop 21. Z tego nawiano kor. 57 1/2.

Percepta ięczmienia od poddanych.

Oddali co byli winni last 2 kor. 24. Jeden z Bratoszewa 2 kor. ięczmienia. Kupiono za pieniądze last 1 kor. 29 1/4. Summa last 3 kor. 55 wiertli 3.

Percepta Maczowego[1] słodu z Miasteczka Anno 1605. A die 13 Januarii usque ad 30 Junij odebrano kor. 26 1/2.

Percepta pieniędzy a festo Circumcissionis Domini 1605 (Za ryby, 39 last żyta, skóry, z browaru, za grykę, cielęta, wełnę i t. d.)

Summa pieniędzy przyiętych fl. 1365 gr. 19.

Roschody. Naprzod roschod zytha.

Wyssiano na folwarkach wszistkich last 7 kor. 50.

Do Brodnicze wiwiedzono po 32 fl. last 16[2].

Do Grudziądza wiwiedzono[3] po 23 fl. last 18 kor. 32.

(Do szpitala kurzętnickiego[4], bartnikowi, cielętom na
Fol. ospę, dla prosiąt, na ordynarję i t. d.). Summa last 46 kor.
5. 23 1/2, Restat kor. 7, ale na spichierzu jest kor. 50.

Roschod owsza.

Wyssiało się na wszistkich folwarkach last 11 kor. 20 (Prawie wszystko inne na paszę np. »dla iagniąt sapowych k. 22«). Summa wydatkow last 20 kor. 50 1/2.

---

[1] maca = 16-ta część korca ob. »Fontes« XXII 39 i rejestr, oraz przywilej mta Kurzętnika w »Documenta« nr. 17.

[2] Wbrew Plehnowi, Kr. Strasburg 185 istniało zatem kupiectwo zbożowe w Brodnicy.

[3] O handlu zbożem w Grudziądzu por. »Fontes« XXII 39.

[4] Według Strzesza istniał »ab antiquitus« (»Fontes« VIII 461).

Kąkolu iest last 2 kor. 9.

Dzieliska [1] tesz drobnego last 2 kor. 9 1/2.

Roschod ięczmienia.

Wyssiano na wszistkich folwarkach kor. 53 y wiertel. Na browar wyszlo do pywa last 2 (reszta na paszę i dla urzędników).

Summa wydatku last 6 kor. 7. Restat na spichrzu kor. 15 y wiert. 1.

Roschod Grochu.

Wyssiano na folwarki kor. 7.

Suma Roschodu k. 21 wiert. 3. Restat na spichrzu kor. 50 bez wiertla.

Roschod Grzyky [2].

Wyssiano w Kurzętniku kor. 3 1/2. (Na kaszę, dla drobiu i t. d.)

Summa Roschodu kor. 10. Restat kor. 10 1/2.

Roschod Pieniędzy. Fol.

(Za »mięso rintowne [3], za te 3 czwiertnie [4], na sledzie, 6.
za klody do smoly ktore do thumu [5] maią bycz, za 3 beczki soli szary, chłopcu, co chodzil z listy ich Mczow, woznemu na pywo także dla slachty gr. 20 [6], do Plocka woznemu fl. 1 gr. 20, za membrany [7] ziemskie fl. 2, za kalk [8] do pobielenia« i t. d.) Summa fl. 81 gr. 13 1/2.

---

[1] Prawdopodobnie kąkol i »dzielisko« (= zielsko; w Lubawskiem dziś jeszcze mówią »zielisko«) mielono na paszę.

[2] gryka = tatarka, hreczka »Buchweizen«.

[3] wołowe.

[4] miara zboża różnej w różnych czasach wielkości.

[5] katedry chełmżyńskiej.

[6] Woźny generalny koronny występował urzędowo (»kładł« pozwy, »aresztował« (stwierdzał stan rzeczy), czynił »wizję« (dokonywał oględzin) w towarzystwie dwóch szlachty.

[7] rewersy pieniężne, odnosiły się tylko do prawa wekslowego, nie zaś do nieruchomości. (Gloger, Encykl. staropol. III 201).

[8] wapno.

Fol. 7. Browar (na kłody [1], nalewki, trychtarz [2], zamek, kłódki, drożdże, chmiel, jęczmień i t. d.). Summa fl. 75 gr. 11 d. 2.

Summa wszistkiego roschodu pieniężnego fl. 156 gr. 24 sz. 2.

Summa pieniędzy przyiętych iest flor. 1365 gr. 19. Z tey summy odiąwszy 156 fl. 24 gr. 2 sz. zostanie 1208 fl. 25 gr. 2 sz.

In Capitulo generali [3] post festum S. Joannis Anno 1605 oddał P. Burgrabia [4] 1198 fl. y 12 gr. Zostały przy nim 10 fl. 13 gr. 2 sz. Z tey summy oddano IMX. Zalieskiemu [5] tyszącz zlotych na tę summę czo wydal za potrzebę koscielną to iest dwanascie set y trzydziesci zlotych y 12 groszy, y na divisiey przydzie z tam tey sumy flor. sto dziewięc dziesiąt y osm y groszy dwanascie. Do ktory summy gdy się przyda stosiedmdziesząt y dwa złote y 20 gr. z carentii [6], thedy summa do divisiey [7] będzie trzy sta siedmdziesiąt y ieden złoty y dwa grosze. Ktora summa na trzech rozdzieliwszy trafy się na kazdego stodwadzieszcia y trzy złote dwadzieszcia groszi y 2 szelęgi [8].

Approbat V. Capitulum rationem factam a R. D. Administratore Covernecensi.

Fol. 8. Suma zytha wszistkiego (= z Kurzętnika, Mszanowa z Gwizdzin z roku 1605:) 786 kop, Ięczmienia kop 59 1/2, Owsza kop 319, Grochu kop. 14 snop 5 Gryky kop 9 1/2 Szemienia lnianego k. 5.

---

[1] duże beczki (»Fontes« XXII 30).

[2] lej.

[3] zebrania, posiedzenia kapituły katedralnej. (ZTNTor. V. 93).

[4] Zastępca kapituły w sprawach sądowniczych i gospodarczych (»Fontes« XXII 6, Masovia H. 13. p. 157, ZTNTor. V 120).

[5] kanonik chełmżyński.

[6] potrącanie za karę z pensji, karanie na dochodzie (Sł. Warsz.).

[7] podział dochodu na 3 kanoników, czwarty kanonikat więc wakował.

[8] szeląg, solidos = drobny pieniądz którego wartość się zmniejszała, w 18 w. 1/3 grosza. (Glog. Enc. Staropol.).

W Bratoszewie urodzilo się na pustych wlokach zytha kop 39 y mędel... w Klonowie tesz na pustich wlokach urodzilo się zytha kop 9 1/2...

Przyiem dochodow klucza kurzętnickiego a festo S. Ioannis Anni 1605 usque ad festum S. Martini eiusdem Anni 1605.

Naprzod MIASTECZKO KURZĘTNIK.

Ma włok 30. Do Plebanij wlok 5. Miesczanie maią wlok 25. Z tych wlok tak czynszu własnego iako y płuznego powinni dawac kazdy z osobna po gr. 30.

Naprzod Zych trzyma wlokę 1 fl. 1. Szymkowskj włok 2 — fl. 2., Miłocki włokę 1 — fl. 1 Ropel wlokę 1 fl. 1 Soraś włok 2 fl. 2, Łysy włok 2 fl. 2 Staś wł. 2 fl. 2 Gbur wł. 1 fl. 1. Rybak wł. 1 fl. 1 Chałasta wł. 2 fl. 2 Trupelskj wł. 1 fl. 1 Dora wł. 1 fl. 1 Soyka wł. 1 fl. 1. Chandzlowa wł. 1 fl. 1. Kubala wł. 1 fl. 1. Zimny kowal wł. 1 fl. 1 Lemanka wł. 1 fl. 1. Babecki wł. 1 fl. 1 Augustyn wł. 1 fl. 1. Fol. 9.

Za przyznanie pana[1] dawaią fl. 1. Za wolnosc od łąk sysczienia[2] dawaią fl. 1. Powinni do thego wszyscy Miesczanie dawać czynsz od morgow iedenascie według prawa ich opisanego f. 3. Do thego z Rol Łąk ogrodow co Nowomiesczanie trzymaly, czego wszystkiego iest morgow 45, dawaią z kazdego morgu po gr. 40. (Mają po 1 morgu i płacą z niego po fl. 1 gr. 10:) Lach, Chałasta, Parysz, Stass, Piekarz, Dziewanna, Frętalski, Gliczynski, Trupelski, Brokowski, Thesar, Marcinkowski, Sławek, Ropel, Miłocki, Lyssy, Loraś, Andris, Rybak, Staś, Gołek, Falk, Szymkowski, Czarny, Dębięnski, Kryszpin, Dura, Soyka, Bęben, Kubala, Zimny kowal, Lemanka, Babecki, Kowalka, Mularka, Augustyn, Falk z Marzęcic, Chandzlowa,

---

[1] recognitio dominii ob. »Fontes« XXII 31.

[2] = sieczenia.

Fol. 10. Jagiełko z Nowego miasta z Jankowskiego. (Po 2 morgi mają i płacą z nich po fl. 2 gr. 20:) Piwowar, Trilk, Wydma.

Dawaią też z Pastwiska ktorego iest morgow 22 y ćwierci 12 z kazdego morgu po gr. 40, co uczyni ze wszystkiego pastwiska fl. 29 gr. 25. Jankowski od dwu łąk fl. 1 gr. 10. Babecki z ogroda daie fl. 1 gr. 1. Szoth[1] z ogroda daie gr. 15. Staś kaczmarz od łąki fl. 2. Thęnze od sztuki roly w Biskupcu fl. 3. Lemanka od sztuki roly pod ciemnika fl. 2. Hanus szoth z Nowego Miasta od morgow siedmi y cwierci iedney fl. 8. Tęnze daie od łąki rl. 2. Grygier Piekarz z Nowego Miasta od Morgu iednego fl. 1 gr. 10. Grygier od ogroda fl. 2. Pan Marchel z Nowego Miasta od morgow 7 fl. 8, Tęnze od morgow 2 1/2 między Mieszczany kurzętnickiemi fl. 3 gr. 10. Młynarz przed Nowęm Miastęm od Morgow 1 1/2 na ktorych łąka Folwarkowa iest, fl. 2. Thęnze Młynarz od morgow 2 podle młyna fl. 2 gr. 20. Pan Sędzia Michałowski[2] od morgow 9 fl. 1 gr. 15.

Summa czo miasteczko daie 164 fl. 12 gr.

1616 str. 6: Z iatek kurzętnickich kamię łoi[3] powinni dawacz rzezniczi, ale nie daią. Od slodow dawaią maczy to iest od korczow 20 słodu korzecz 1. Owssu wiecznego dawaią korczi 12. Podwodi[4] do Lubawi powinni dawacz. Summa z miasteczka wszistkiego czynszu fl. 192 gr. 22.

1651 str. 4. Z włok 25 mieyskich daią Mieszczanie względem Czynszu y Płuznego f. 25. Cisz in Recognitionem Dominij f. 1. Cisz od Morgow względem Przywileiu f. 3. Cisz od morgow 45 Pod Nowem Miastem leżących z kazdego morgu po fl. 2 czyni in toto fl. 90. Cisz od morgow 48 3/4 Pastwiskiem leżących od kazdego po gr. 40 czyni fl. 73 gr. 2. Z róznych

---

[1] O Szkotach czyli Szotach w Prusiech ob. »Fontes« XXII 137.

[2] Wölky U. B. p. 941 r. 1596. Jakób Bystram był sędzią ziemi michałowskiej. Około r. 1560 otrzymało województwo chełmińskie drugi sąd ziemski składający się z sędziego i 8 sądowych, roki odbywały się w Nowemmieście i Brodnicy. (Bär, Behördenverfassung ... Danzig 1912 str. 43 n.).

[3] Podatek ten wymieniony także w przywileju kurzętn. ob. Documenta nr. 17. Por. też »Fontes« XXII 81.

[4] O podwodach tamże.

morgow, rol, ogrodow, łąk, do Regestru rozni ludzie płacą in summa fl. 47 gr. 5. — Powinnosc Miasteczka Dworowi należąca: Rzeznicy na S. Marcin powinni oddac łoiu kamięn 1. Mieszczanie wszyscy y Budnicy powinni na zniwa żąć dzień po dwu. Podwody powinni dawać do Lubawy. Od Dwudziestu y iednego korca słodu korzec mace Dworowi. Owsa wiecznego na S. Marcin kor. 12. Win od Urzędow Radzieckich y Szołtyskiego Dworowi połowica.

1666 str. 13 v. Domow osiadłych w miasteczku znaydzie się teras 24 z Rolami, chałup bez Rol 10. Okulik to jest łączka przy zakręcie Rzecznym trzyma Łaszewski. Ma tesz miasteczko las, ktory Freta [1] zowią... — Czynsze y insze Dani, tak zbozowe iako y Pieniężne. Z włoki kazdy po złotemu = 25 zł. Przywitanego na S. Marcin in recognitionem Dominij 1 zł. Owsa wiecznego kor. 12. Powinnósci Mieyskie: Tak Mieszczanie iako y Chałupnicy ząc we zniwa Dzien ieden po dwoigu. Podwody [2].

WIES BRZOZE.

Ma włok wszystkich 100. Do Plebanij włok 6. Szołtyssow 3 ktorzy trzymaią włok 13. Włok Gburskich 81 tho iest szarwarkowych 62, naięmnych 16, kaczmarskich włok 3. Fol. 11.

(Mają po 2 włóki szarwarkowe, z których dają po fl. 2 gr. 10, oraz po najemnym półwłóczku dając zań po fl. 2 gr. 15:) Pruszyn, Przezdzięk, Piechta, Grus, Twork, Niewiego, Punia, Przybeł, Woyk, Błaszk, Jaykowskj, Laskowski, Łysek, Rukała,

[1] z niem. Freiheit ob. »Fontes« XXII 127.

[2] Dokumenty dotyczące Kurzętnika u Wölkego pp. 236, 417, 1132. R. 1610 fer 4 post Vis. BMV daie nob. Jakóbowi Kowalkowskiemu praefecto nostro Kauernicensi pro meritis in nos et Capitulum nostrum... qui non paucos iam annos summa fide et industria nobis in hoc praefectura indefesso studio deservit quique ad nostra et Capituli augenda commoda resque tuendas magno est nunc usui... ut aream in oppido nostro Cauernicensi intra murum et prope portam eiusdem oppidi qua ad curiam nostram ascenditur, sitam, in qua quidem area curia nostra pridem constituta erat, iam vero nihil ad nostrum commodum confert,... perpetuis temporibus... corocznie na ś. Marcin ma dawać 3 grz. pr. po 20 gr. (Arch. Bp. V 6 b k. 36). — Przywil. miejski kurz. ob. Documenta. — »Fontes« VIII 460. Liek, Stadt Löbau 154—60. Słow. Geogr. IV 946.

Pierny, Gayk, Cerwas, Suszk, Rethka, Nadołka, Jarmusz, Popiołek, Głembocki, Rynski, Glęn, Cichowlasł, Bartosz koscielny, Domagała, Szpak, Miazga, Obuch, Kaczmarz ma włuki pułtrzeci fl. 12 gr. 15. Tęnze od karczmy fl. 1 gr. 10. Kociełek kaczmarz od włoki, którą ma wedle prawa, daie od niey fl. 1 gr. 10. Tęnze od karczmy fl. 1 gr. 10.

Płuzne kazdy daie z osiadłości po gr. 15, których brak wiele iest iako 35, co czyni fl. 11 gr. 15. Summa 183 fl. 25 gr. Kapłuny daią z włoki po iednęmu. Wiecowego kapłuna daie kazdy po iednęmu. Owssa wiecowego kazdy daie od dwu włok po wiertlu. Iaiec daie kazdy z włoki po parze.

1616: Brzoze ma włók wszistkich 100 Plebanskich 6. Szoltyssow 2 maią włók 10. Gburskich wlok 62. Naiemnich 19. Lemanskich 3. Płuznego daie kazdy z osiadłosci po gr. 15. Summa czynszu wszistkiego 166 fl. 15 gr. Płuznego summa 18 fl. Summa tak płuznego iako y czynszu 184 fl. 15 gr. Kaploni daią z wloki po 2. Za wiecznego kaplona daie kazdy gęsz. Owsza wiecznego daie kazdy od wloki po 1/4. Iaiecz daie kazdi od włoki po parze.

1651 str. 8: Poddanych Rolnych 20, kazdy na dwu wlokach szarwarkowych, Powinność szoltysow i poddanych tej wsi ob. Gwizdziny.

1666 str. 15 Szoltysow 2. Włoki osiadłe z Bydłęm (22: Pleban, obaj szołtysi leman[1] i obaj kaczmarze) Gburowie po Pułtrzeci Włoki trzymaią (16, z nich 5 pieszo robi). Włoki Puste (15 osiadłości po 2 1/2 włok). Ogrodnikow 5. Czynsze y Dani tak Zbożowe iako y Pieniężne. Szołtysi obadway Płuznego[2] 1 zł. Leman owsa czynsz 6 kor. Czynszu Pieniężnego 6 zł. Płuznego 15 gr. Kaczmarz Soyka czynszu pieniężnego 2 zł. Kaczmarz z włok czynszu pien. 5 zł. 5 kapłonow. Gburow osiadłych 15, kazdy z osiadłości owsa Pułkorca (= 7 1/2 kor.) Czynszu Pien. fl. 5 gr. 10 (= 80 zł.) Takze z osiadłosci gęs 1, kapłonow 5 (= 75) Iaiec 15 (= 225). — Czynsze z pustych włok (21 1/2, »ostatek pusto«) 120 zł. 15 gr. i 48 kapłonow. — Powinności y Robocizny. Szołtysi alternatą ieden iednego, drugi drugiego Roku urząd swoy odprawuią[3]. Podroz z wywozęm zboza do Grudziądza

[1] leman = lennik lennem prawem posiadający grunt nadany od właściciela ob. »Fontes« XXII rejestr.

[2] o płużnem ob. tamże p. 32.

[3] o szołtysach tamże 48.

etc. pięc razy do Roku obadway. Insze powinności ob. pod Nielbarkiem. Leman podróż konno z listem [1] na mil (ile, nie podano) powinięn. Kaczmarze ut supra. Takze y Gburowie wespoły ze Strożą [2]. Ogrodnicy ieden dzięn w Tydzięn poki zniw staie. Do Młodźby [3] z wymłocku z iedenastego korca. Kazdy z nich puł sztuki oprząść. Watkowski lassu [4] y łąk pilnować [5].

---

[1] o poczcie i listach tamże 40 n. 46, 59, 96.

[2] Stróża za Piastów danina w zbożu na utrzymywanie straży po zamkach, później powinność chłopów codziennego przychodzenia do dworu dla pomniejszych posług i dla odbywania straży nocnej (Sł. Ryk. — Kujot, Dz. Pr. Król. str. 336, 877).

[3] = młócenie, młócka. — Jepenasty korzec ob. »Fontes« XXII 107.

[4] ob. tamże 82, 122, 129.

[5] Na str. 38 niniejszej księgi dokument kapitulny... kap. wyznaczyła niegdyś przodkom Stan. Kubały subditi et incolae nostrae villae Brzozie ... ex villa nostra Bratoszewo translatos ibidem tres mansos scultetiales iisdem assignassent idemque Stan. Ku. praediclos 3 mansos iure scultetiali possessisset multum autem ad nos inde commodum redundasset, propterea quod in eadem villa Brzozie praeter hunc, qui mansos istos scultetiales possidebat, alii duo sculteti existant, qui ad operas scultetiales exequendas sunt obligati. Propterea nos eos mansos ad commodum maius Ecclesiae perducere ... cupientes eosdem tres mansos ex jure et onere scultetiali... eximentes praedicto St K. iure Culmensi ... damus et conferimus ... ita quidem, ut ille et successores ... iure perpetuo Culmensi prout alii iuris similis subditi bona sua in nostra jurisdictione ... possideant. Cuius possessionis ratione e quolibet manso quotannis 2 florenos pol. et avenae 2 modios pro aratralibus autem ex possessione 15 grossos solvere et servitium in equo quando necessitas nostra aut officialium nostrorum Cauernicensium postulaverit, praestare tenentur. Dat. Culmsae ... Przywilej ten bez zmiany zatwierdzony Walentemu Kubale 1690 r (k. 73). - Culmsae 1. 12. 1663 Privilegii renovatio super scultetia et 10 mansis in Brzozie hon. Ioanni Szawełka et Mathiae Rosfaldt. Przywilej dany in solidum, czasu wojen zaginął. Odnawia go kap. cum libertate scultetiali necnon braxatione cerevisiae ... in anno per (nie podano) tonnas ad usum duntaxat suum cum scitu Burgrabii nostri Cauernecensis prout eam nunc divisim possident, teneant ... possideant ... iure Culmensi perpetuo ... przedać wolno tylko za koncesją kapituły ... Ratione cuius scultetiae onera scultetialia more aliorum scultetorum in bonis nostris Cauernecensibus nobis debita prae-

WIES GWIEZDZINY.

Ma włok wszystkich 89. Plebanskich włok 5. Lemanskich wło 2. Folwarku włok 12. Gburskich włok 48. Naiemnych włok 22.

Fol. 12. Naprzod z Jankowskich włok fl. 10. Mają po 2 włóki szarwarkowe płacąc z nich po fl. 2 gr. 10 i po włóce najemnej płacąc po 5 fl.:) Chanzelek, Kośmider, Naygucki, Noszka, Smaka, Sołyga, Serwathka, Drya, Symanski, Suszk, Tonguis (nie uiścił) Chmiel włok szarwarkowych 2 fl. 1 gr. 10, ktorẹmu odpuszczono połowicę dani. Waszek włok szarwarkowych 2 fl. 2 gr. 10 (Tyleż mają i dają:) Piotrek, Pyk, Stary Casper, Pyczka, Gbur, Bartnik, Słomka Nie dał nic, dlathego isz pogorzał, Swider, Sobieray, Lukasz. Gayda włok naiemnych 2 fl. 10. Przytuła od naiemny włoki fl. 4. Dias od naiemny włoki fl. 5. Faltyn od naiemnych włok 3 fl. 15. Kuśnierz od naiemny włoki fl. 5. Pewny od naiemny włoki fl. 5. Płuznego kazdy z osiadłosci daie po gr. 15. Gaiowego daią należące drwa do boru owsza kor. 27. Kapłuna daią z włoki iednego. Kapłuna

---

stare et bonum ordinem in villa procurare tenebuntur. Juribus nostris Ecclesiae et Reipubl. salvis ... (k. 53—54). — Tegoż dnia i roku Privilegii renovatio super taberna et uno manso in villa Brzoze hon. Laurentio Soyka Pierwszy przywil. czasu wojny zaginął ... habeat ... iure Culmensi perpetuo una cum libertate semel in anno cerevisiam ex modiis 10 pro exsolvendis debitis tabernariis cum scitu Burgrabii nostri Cavern. braxandi, ita tamen, ut in propinatione cerevisiae nostrae diligentem se praestet et nomine census quotannis pro festo s. Mart. Ep. ad curiam nostram Cav. 2 fl. pol. et 2 capones persolvere aliaque more tabernatorum servitia nobis praestare teneatur (k. 57—58). — Takiż przywilej 1664 drugiemu karczmarzowi, ale płaci 5 fl. i 5 kapłonów ... (k. 61). — Dokumenty i opisy N. Brzozia ob Wölky U. B. rejestr.; Plehn, Ortsgesch. Kr. Strasburg p. 8; Liek, St. Löbau p. 556, »Fontes« VIII 506, Słow. Geogr. I 424, ZTNTor. III 81 nn. Przywilej in solidum: mający go solidarnie, jeden za drugiego, obowiązani obowiązki wobec władzy spełniać.

wiecowego ze dwu włok 1. Wiecowego owssa daią po wiertlu od dwu włok. Iaiec parę od kazdy włoki.

Summa czo przyięto 167 fl. 26 gr. A miało tego byc 179 fl. 15 gr.

1616 str. 9. Włok Folwarkowych 14. Gburskich 46. Naiemnich 22. Z włoki daią po 2 kapł. Za kapłona wiecznego po gęssi. Summa czynszu y płuznego (155 fl. 15 gr. + 13 zł. 15 gr.) = 169 fl. Nazwa: Gwiesdziny.

1651 str. 6. Folwarkowych włok 30. Poddanych Rolnych 9. Kazdy na 2 włokach szarwarkowych. Czynszu po 2 fl. 10 gr. Z nich trzyma kazdy po włoce pustey na czynszu, płacą z nich po fl. 5, czyni to fl. 45. Lęmani. Truszczęnski wolnych włok 2 daie Wosku funt 1 d. 5. Płuznego gr. 15. Tenze trzyma na czynszu włokę 1 = fl. 5. Naygucki kupną włokę 1. Daie czynszu fl. 2. Tenze włok czynszowych 2, daie fl. 10. Piotr włok 2, daie czynszu fl. 4. Jan daie z 1 wł. 2 fl. Tenze na czynszu włokę 1 fl. 5. Kaczmarz w karczmie kupney mięszka, za prawem trzyma włokę 1. Druga włoka czynszowa fl. 5. (Chałup 5). Owczarz doroczny w chałupie ogrodniczey mięszka. Więzięnie na wsi przede Dworęm. Powinnosc Poddanych tey wsi y Inszych. Ze dwu włok szarwarkowych czynszu daią fl. 2 gr. 10. Z kazdey włoki czynszowey daią fl. 5. Płuznego z kazdey osiadłosci z lemanem fl. 15. Z kazdey włoki tak szarwarkowey iak czynszowey kapłonow 2. Z kazdey osiadłości Gburskiey po Gęsi iedney. Jaiec na Wielką noc kazdy Gbur po 15. Owsa wiecznego z kazdey włoki osiadły po wiertlu 1. Kazda Gburka powinna uprząść na kazdy rok przędzę łokci 24 na łokciowe motowidło. Ogrodnicy powinni prząsc po sztuce iedney y robic wedle zwyczaiu. Ci Poddani robotę, iaką nakazą, szarwarkową powinni robic w Tydzien 4 dni bydłem. Dni ich wolne Sobota y Poniedziałek wyiąwszy we zniwa powinni robic na kazdy dzień po dwoygu poki zboza na polu według zwyczaiu.

1666 p. 18 n. Kosciol iest we wsi [1]. Szołtys 1. Lemanow 3. Karczmarz 1 (wszyscy mają przywileje). Folwark trzyma 30 włok. Włoki osiadłe z bydłem. Gburstw 18, gburów 9. Włok pustych 26 (14 osiadłości). Ogrodnik mieszka w chałupie. Przystawa [2] w chałupie ogrodniczey. Jeziorek Gwizdzinskich 3. Po iedney tylko toni niewodowey kazde. Czynsze z Pustych włok (13 i gon 16) razem 72 zł. i 35 kapłonow. (Przy 8 osiadłosciach pu-

[1] o kościele w Gw. ob. Fankidejski, Utr. kościoły str. 118.

[2] o przystawach ob. »Fontes« XXII rej.

stych wzmianka: »ostatek pusto« t. j. nie wszystką ziemię wydzierżawiono na czynsz). Powinności i Robocizny (chowanie przystawy, podróże ze zbożem, tłuka) [1].

---

[1] Przywil. na 4 włóki w Gw. ob. sub Documenta. — D. 4. 7. 1613 kapituła (Zaleski senjor, Perrenot, F. a Conopat, Reszkowski) — odnawia z pewnemi zmianami Urbanowi Sątopskiemu przywilej na 2 wł. w Gw. d:ny niegdyś Janowi Maternie przez kan. Bartłom. i Sykstusa Plemięckich i Laubichiusa około r. 1575 ... significamus ... quod nos rationem habentes fidelium obsequiorum hon. J. Mat. Praefecti nostri Cavern.... ut meritorum suorum aliquam accipiat pensionem, ipsi haeredibus... donamus 2 mansos desertos in villa nostra Gw. sine aliquo censu et servitiis rusticalibus quibuscunque iure Culmensi haben ... possid ... admittentes illis capturam piscium in lacu villae adiacenti Bobrowiec dicto cum instrumentis parvis pro mensa sua duntaxat. Czynsz: una libra cerae et quinque nummi singulis annis pro festo S. Mart. (k. 36—37). 1639 odnow. przywil. Janowi Broszkowicowi na taberna a multis annis desolata cum 1 manso in villa Gw... ma facult. braxandi 2 tonnas cerevisiae pro festo quolibet S. Catharinae VM. easdemque propinandi ... iure Culm. czynsz a taberna 2 marcae, a manso 4 marc. (à 20 gr.) tum aratralia aliaque servitia a tabernatoribus praestari solita subire... (k. 59–60). — Privileg. super 1 manso deserto in villa Gwizdziny hon. Martino Dria. ... mansum dictum Nygucki desertum sine ullis aedificiis iacentem ... Martino Drya subdito nostro ... ad decursum 30 annorum vendidimus pro summa 50 fl. pol. uprawiać może absque quibusvis oneribus rusticis, censibus itineribus et aliis omnibus angariis hactenus pendi solitis ita tamen, ut in eodem manso aedificia ad manendum congrua exstruat ... quorum aedificiorum a nobis ... iusta habebitur ratio ... płaci in recogn. dominii ... i 2 fl. pol. czynszu rocznie. Culmsae 22. 11. 1640 (k. 42). — Privil. super noviter erecta scultetia eum 4 mansis in villa Gw. hon. Paulo Zawiszowic. Sołtys potrzebny ad divisionem laborum praedialium, zatem scultetiam de novo ... erigimus Zaw. ma na swoje miejsce alium colonum ex nunc locare et ad operas praediales sufficientur instruere intendat, otrzymuje sołestwo una cum mansis 2 colon., quos in praesens possidet, et aliis 2 desertis, Z. ma wszystkie obowiązki zwykłe wykonywać oraz płużne płacić ... 1663 (k. 60). — 1668. 3. 6. Privileg. nbli Va-Valentino Truszczyński super 2 mansos desertos in Gw. ad 40 annos. Wolno mu w Bobrowcu małemi sieciami ryby łowić na własny stół ... corocznie 3 fl. pol., 2 razy do roku zboże wozić do Grudziądza. (k. 64). —

WIEŚ KRZEMIENIEWO.

Fol. 13.

Ma włok 60. Szołtyskich .włok 4. Szarwarkowych włok 40. Naiemnych włok 16.

(Mają po 2 szarwarkowe włoki płacąc po fl. 2 gr. 10 i po jednej najemnej włoce płacąc po 5 fl.:) Gąsiorowski, Skwara, Pysz, Kaczmarz, Gosczynski, Thomek, Masg, Skubisz, Kopeć, Tylla, Kaminski, Slaga, Wielgoroth. (Mają po 2 włoki szarwarkowe i płacą z nich po fl. 2 gr. 10:) Bartnik, Urban, Stary kaczmarz, Bogusz, Luch, Zawisza, Nagorny, Lemąn. (Mają po 1 wł. najemnej i płacą z niej po 5 fl.:) Stary Zawisza, Wach, Kaczmarz, Thęnze od karczmy fl. 1 gr. 10.

Gaiowego daią fl. 10. Płuznego kazdy daie z osiadłości po gr. 15 = 11 fl. Kapłona z kazdy włoki po iednęmu. Wiecowego kapłona daie kazdy ze dwu włok iednego. Wiecowego owssa kazdy po wiertlu ze dwu włok. Iaiec po parze z kazdy włoki. Summa 149 fl.

1616 str. 11. Gburskich (= szarwarkowych) włok 40. Owsa wiecznego od włoki po wiertlu. Za kagłona wiecznego gęsz. Summa czynszu wszistkiego 105 fl. 14 gr. Płuznego 9 fl. 15 gr. Gaiowego 10 fl. Summa czynszu, pluznego, gaiowego 124 fl. 29 gr. 9 d.

1651 str. 5 n. Poddani Rolni kazdy siedzi na 2 włokach szarwarkowych. Gburow 9, A nie szarwarkuie ich tylko 6. Włocznicy (Sobiech, Bartnik, Jąn Bogus i szołtys) kazdy z czynszowey swoiey włoki fl. 5. Karczma na Pułwsi trzyma włokę 1 na czynszu z gosciencem. Tenze Piwo Panskie

---

Privil. hon. Alberto Dryia, super 1 manso in Gw. ad annos 30. w ciągu roku nowe budynki wystawić. Co rok 2 fl. czynszu, 8 kor. żyta zawieźć do Grudziądza, w żniwa na 1 dzień 2 rob. na tłukę przysłać. 1670 (k. 71). — Privil. sup. 1 manso ad 30 an. Aedificia post exspirationem sine ulla compensatione ad Cap. pertinebunt. Recognit. Dom. annuatim 2 fl. mon. Pruthen. vecturam Graudentum aut Elbingam, ad operas messis (»na tłukę«) 2 diebus unum operarium mittere tenetur. census 5 fl. capones 2. — 25. 6. 1732 (k. 87). — Por. Słow. Geogr. II 922. Liek, Gesch. Löbau 562. »Fontes« VIII 501. Wölky, U.-B. p. 471 — Documenta nr. 10. — Gon, zagon, stajanie, kawał pola, miejsce zwrotu pługa przy orce (Sł. W.).

szynkuie. Ogrodnicy 3. Powinnosc Poddanych tey wsi iako y przy nich bydz. Płuznego daie gr. 15.

1666 str. 17. Szołtys. Barbara Sękowa wdowa ma to szołtystwo Przywiley dany Anno 1426, ktorego Authentyczny Extract producowała. Włoki Puste (= 13 osiadłości). Czynsze z Pustych włok (10 ½ i gon 10) zł. 56 gr. 15 i 25 kapłonow. (4 razy wzmianka: »ostatek pusto«). Powinności y Robocizny. Szołtysie Powinności y Podróż iako y inszych... Leman Podroz do wywozu zboza dwa razy w Rok. Insze powinnosci zwyczayne. Gburowie takąsz Robociznę y Strasz y Oprawę prząsc iako insi. Kaczmarz tęsz powinnosc szynku y na tłukę dwoygiem. Podroz raz w Rok. O Płuznem inquirendum [1].

---

[1] Przywilej z r. 1426 ob. Documenta. — Privilegium super 2 mansos villae Krzemieniewo hon. Joanni Krzemieniewski ... dostaje ad extrema vitae suae tempora ... census quotannis 3 fl. pol. pendere tenebitur necnon aedificia intra triennium exaedificare, quae post obitum ipsius una cum ipsis mansis ad nos dispositionemque nostram pertinebunt. Juribus nostris, Ecclesiae et Reipubl. salvis... Culmsae 1652 (k. 51). — Privilegium super 12 mansis in vilia Krz. prato circa Neoforum etc. nbli Jacobo, Al. Tybulczewski ... quia nos grata mente revolventes praeclara merita, quae nob. J.. T... Burgrabius noster Cavern. nobis et Ecclesiae nostrae ab ipsa iuventa incunctanter praestare non desinit et cuius singularis virtus ac fidelitas licet alias semper tamen singularis est nobis probata dum ipsum belli praeteriti iniuria atque saeva etiam hostium captivitas ab impenso conservandoque Ecclesiae bonorum studio avellere non potuit ... mansos 12 desertos... damus ... ad 40 annos ... sine quibusvis laborum angariis et oneribus ... concedimus pratum ad ripam Drivancia vulgo Okoł ... ad 40 an ... ratione vero canonis a praefatis mansis 6 marcas pruth. et a prato 3 marc. quotannis festo s. Mart. una cum 12 caponibus solvere tenebitur ... damus facultatem coquendi carevisiam pro usu duntaxat mensae suae. Post expirationem vero 40 an. eidem mansi cum prato et 2 subditis, quos inibidem Burgrabius locare se submittit atque aedificiis universis wrócą do rąk kap. salva medietate novorum aedificiorum iuxta compensationem ... Culmsae 1660 (k. 58—59). — Privilegii renovatio super taberna cum 1 manso ... wdowa i syn ... tenebunt iure Culmensi perpetuo ita ut cerevisiam et crematum curiae nostrae Cavern. propinare et nomine census a praefata taberna marc. 2, manso vero mar. 4 (20 gr. comput.) .. et aratralia aliaque onera et servitia ... solita ... solvere teneatur ... Culmsae

WIES BOLESZYN.

Ma włok 65. Plebanskich 5. Szołtyskich 4. Szarwarko- 44. Naiępnych 9 1/2. Karczępnych 1 1/2.

(Mają po 2 włoki szarwarkowe płacąc po fl. 2 gr. 10 i po najemnym półwłóczku dając po fl. 2 gr. 15:) Grad, Kruza, Skop, Lenard, Zabłotny, Płoskunka, Kopacz, Dobron, Gazdowska rola (włok 1 1/2), Miessiąg, Swiętek, Białły, Piarka. (Mają po 2 wł. szarwarkowe płacąc po fl. 2 gr. 10 z osiadłości:) Bełdoch, Grotkowski, Pyczk, Pydynek, Kielisz, Zielonka, Zięntara, Kominek, Floriss. Kaczmarz od pułtora włok naiemnych fl. 1 gr. 15. Tęnze od karczmy fl. 2 gr. 10. Zaleski od dwu włok gburskich fl. 10. Fol. 14.

Płuzne kazdy daie z osiadłosci fl. 12 gr. 5 po gr. 15 y szołtys daie. Kapłuna iednego daią z kazdy włoki. Wiecowego kapłuna ze dwu włok iednego. Wiecowego owssa kazdy

---

1663 (k. 57). — Privilegii renovatio super 2 mansos desertos ... Krzem. hon. Mart. Boguszczyk ... subditus noster ... ad 30 annos ... census 4 fl et 2 capones quotannis ... et bis in anno vecturas alias podwody consuetas praestare et post exspirium annorum aedificia ... sarta tecta circa fundum relinquere tenebitur ... 1663 (k. 54). — Privileg. ingenuo Paulo Suchocki organario Cavern. super 2 mansos in villa Krz .... otrzymuje absque ullo censu na czas urzędowania dobrego i pilnego ... ratione quorum mansorum tenebitur idem P. S. puerum in arte sua instructum et perfectum post cessum vel decessu n suum substituere ... 1690 (k. 73). — Privil. super 12 mansis in villa Krz. (po Tybulczewskim) dostają teraz na lat 40 Ewertowscy, kanonu corocznie fl 60 pr. m., budynki odbudować, częścią naprawić ... dwie chałupy dla ogrodników odbudować ... poprzednik zaledwie 8 wł. obsiewał, reszta steriles virgultis mansi ... obecny właściciel po upływie emfiteuzy ma zostawić wszystko obsiane i kompl. budynki. Otrzymuje prawo braxandi cerevisiae necnon zoo cvium absque ullo censu conservationem permittimus. Praeterea nulla alia onera ... 5. 1. 1702. (k. 75). Por »Fontes« VIII 460. Liek, Gesch. Löbau 565. St. Geogr. IV 780. Documenta nr. 2.

ze dwu włok po wiertlu. Iaiec kazdy daie po parze od włoki. Summa 118 fl. 10 gr.

1616 str. 10 n. Wieś Boleszino Ma włok 65. Plebanskich 6. Szołtiskich 4. Szarwarkowych 44. Naiemnich 11. Płuznego daie kazdi z włoki po 2. Za kapłona wiecznego po gęssi. Summa czynszu wszystkiego 122 zł. 15 gr. i płuznego 12 fl. (= 134 fl. 15 gr.).

1651 str. 6. Plebanskich włok 4. Poddanych Rolnich zarabia 9, kazdy na 2 włokach szarwarkowych. Włocznicy (kilku). Kaczmarz trzyma włokę 1 ½ y z ogrodem daie czynsz według Prawa. Piwo szynkuie swoie własne. Kowal doroczny. Statki kowalskie wieyskie. Powinnosc szołtysa y Poddanych iako wyzey w inszych wsiach. Ta wies B. prosi o łąki te, ktore Nowomieszczanie trzymaią, bo zadnych łąk nie trzymaią.

1666 str. 20. Gburow 8 po 2 włoki, mają inwentarz. Pustych włok 35, chałup pustych 4. Ogrodnik. Naymy pustych włok 18 ½ zł. 108 gr. 15 i kapł. 44 (przy 7 osiadłościach pustych wzmianka: »ostatek pusto«). Powinnosci y Robocizna (przystawa, wywoz zboża, robocizna zwyczajna i straż i ogrodnik z listem. Do wymłocki z 11 korca po wszystkich wsiach. Prząsc pułsztuki powinięn.) [1].

WIEŚ PACUŁTHOWO.

Ma włok wszystkich 40. Szołtyskich włok 4. Młynarskie 4, dwie wolne. A dwie czynszowe. Szarwarkowych włok 32.

---

[1] Privilegii renovatio super scultetia et 4 mansis in Boleszyn hon. Hertmano Krewt .... otrzymuje eodem iure, quo ceteri sculteti in bonis nostris Cavern.... possideat iure Culmensi perpetuo ea tamen ratione, ut opera scultetialia in bonis nostris praedictis aliis scultetis praestari solita ipse quoque praestare et aratralia aliaque iura solvere teneatur. Insuper eidem specialem nostram gratiam praestare volentes ipsi quoque quater in anno per 2 tonnas cerevisiae ad mensam duntaxat suam ... braxare possit... facultatem damus... 1663 (k. 53). — Privileg. super 1 mansum in Boleszyn Martino Fabro ... ad 20 annos ... quotannis fl 5 mon. Pruth. in vim census ad curiam Cavern. solvant et 2 capones reddant ... tempore messis ad manualem operam 1 diei vulgo szarwark tenebitur ... 13. 11 1706 (k. 76). — For. »Fontes« IX 622. — Plehn, Ortsgesch. Kr. Strasburg p. 4. Wölky U. B. p. 583. Sł. Geogr. I 300.

Zybult włok naiemnych 4 fl. 20. Trzeciak szarwarkowych włok 2, fl. 2. (Toż:) Kuczmanda, Kisk, Kotek naiemnych włok 2, fl. 10. (Mają po 2 włoki płacąc za nie po 2 fl.:) Wnuk, Molenda, Zdziebłko, Mursz, Chanzelek, Ferens, Popek, Wach, Szymanek, Russek, Bartosz. Kamięnski szołtys od karczmy fl. 1 gr. 7. Od łąki od stawiska [1] fl. 2. Płuznego kazdy po gr. 15 facit fl. 8. Summa 69 fl. 7 gr. Fol. 15.

Kapłuna iednego kazdy od włoki. Wiecowego kapłuna kazdy ze dwu włok iednego. Wiecowego owssa od dwu włok po wiertlu. Iaiec z kazdy włoki po parze.

1616 str. 14. Wies Paczoltowo ma włok 40. Szołtyskich 4. Mlinarskich 4. Szarwarkowich y czynszowich 32. Suma czynszu 58 fl. 10 gr. Pluznego 7 fl. 15 gr.

1651 str. 10. Z 2 przywileiow wosku funtow 2, pieniędzy —. Od karczmy Talerz 1, od ogroda gr. 10. Pluznego gr. 15 = fl. 3 gr. 15. Włok 40. Slacheckich 4. Młynarskich 4. Poddanych rolnych 3 po 2 włoki. Ogrodnicy wieyscy. Powinnosc Poddanych iako inszych wsi. Obaj młynarze daią 3 wieprze i 8 kapłonów.

1666 str. 20. Zybułtowski trzyma włoki szlacheckie z karczmą. Włok osiadłych 20 (między niemi:) Xiądz Pleban korzętnicki 4 włoki. Włok Pustych 18 (9 osiadł.) Czynsze z Pustych włok 15 zł. 75, kapłonów 30. Młynarze (pod miastem i we wsi) płacą od koł po 75 kor. zyta, 2 zł., 4 kapłony, karmią rocznie 3 wieprze alternatą, sluzy naprawiają. Gburska robocizna iako inszych wsi bez stróży [2].

---

[1] staw zarzucony, zielskiem zarosły.

[2] Privilegium super 6 mansis desertis in Pacultowo egregio Sigismundo Zybultowski ... niegdyś miał je Mich. Świecki Burgrabius Cavern. iure emphyteutico, dewolucja na kapit., belli vero proxime praeteriti iniuria inculti arbustis et stirpibus infecti mansi colonalibus usibus non facile applicari possunt, proinde dane Zyb. Oboje małż, mają trzymać ad tempus vitae ... quotannis 1 libram cerae in totum solvere tenebuntur i od każdej włoki gr. 45 ... liberi ab omnibus oneribus et angariis ... mansos exstirpent et fructuosos reddant ... bud. naprawić częściowo nowe postawić, po śmierci taksa i zapłata dempta quarta parte ... 1666 (k. 63). — Dobrze zasłużonemu w ciągu lat wielu burgrabiemu Mich. Świeckiemu z wdzięczności

WIES BRATOSZEWO.

Ma włok 40. Szołtyskich 2. Szarwarkowych 36. Naiemnych 2. (Mają po 2 szarwarkowe włoki płacąc z nich po 2 fl.:)

---

daje kapit. 1643 6 włok w P. pustych wolnych od wszelkich robót (4 + 2 wł.) do lat 30, wolna rybitwa na własny stół, i wyrąb drzewa na opał własnego domu absque tamen gravi sylvarum praefatarum damno, in recognitionem dominii 1 libram cerae et 5 nummos prout nobiles vasalli in villa Samin solvere tenebitur (k. 61). — Privileg. hon. Mathiae super taberna prope Neoforum sita cum 2 mansis agri deserti.s in Pacołtowo iure Culmensi perpetuo, ma obowiązek propinare cerevisiam et Crematum curiae nostrae Cavern. ... census a taberna iugeribus mansisque fl. pol. 16 quotannis ... aratralia aliaque onera ac servitia more aliorum tabernatorum praestare siliginisque coretos 24 Graudentum evehere ... 1668 (k. 64—65). — Privilegium seu consensus aedificandae domus in P. hon. Andr. et Mar. Roszkiewicz conj. sartoribus subditis datum 1706 ad annos 20, ratione cuius fundi ac in eo exstructae domus tempore messis ad manualem operam vulgo szarwark diebus 6 tenebuntur videlicet ad tondendas oves 2 diebus, ad rastra 2 d., ad falcem messoriam 2 d. ad alia vero opera et census non erunt adstricti. Elapsis autem annis 20 mają prosić o przedłużenie przywil. et toties quoties petierint fl. 10 laudemii nomine persoluturi. Iuribus ... salvis. 18. 11. 1706 (k. 76—77). — Privil. hon. Jos. et Soph. Mortenski conj. super molendino P. Jest ex parte desolatum et molitore carens ... przywil. do 30 lat, mają własnym kosztem wykonać reparacje; czynsz przez 5 lat 50 korcy żyta, 25 lat po 60 k. żyta corocznie do dworu gwiździńskiego odstawić, nadto tuczyć 2 wieprze. W naprawieniu tam pomagać będą wożeniem ziemi i drzew poddani ... 28. 6. 1712. (k. 77). — Szołtysowi w P. przywilej na włokę pustą, corocznie 5 zł. pruskiej mon. 2 kapł. podwodę jednę ze zbożem do Grudziądza czy do Elbląga, tłukę podczas żniwa 3 dni po jednemu odprawić y do tego koscielne powinności y Rzeczypospolitey podeymować. 19. 11. 1722. (k. 79). — Przywilej Maciej. Jarzębskiemu na 1 wł. z chałupą i ogrodem w P. Czynsz: 6 fl. pr. dobr. mon. ½ korca avenae perpetuae vulgo wiecowy pugillum lini 1, anserem 1, capones 2, vecturam 1 Graud sive Elbingam ad evehendam siliginem, tłuka 3 diebus 1 operarium mittere. 1722. (k. 79) — Privil. Osicki fabrolignario de P. 1 mansus cum area ab eo aedificata et horto ad 30 an., quotannis fl. 5 in vim census pro aestivalibus laboribus fl. 2 pro vectura 2 fl. anse-

Domagała, Przybeł, Dyka (rola pusta) Kankowski, Iwankowski, Sęk, Szwinka, Pysz, Czerwonka, (rola pusta) Kowal, Kuchnik, Lach, Sczepąn, Kolodziey, Szpernal, Dudek. Kaczmarz trzyma włok 3, fl. 15. Tęnze od karczmy fl. 1. Słomka z naiępmnych 2 = fl. 10. Szołtys od naiępmny włoki fl. 5. Gaiowego fl. 8. Pluznego kazdy daie po gr. 15 y szołtys fl. 7 gr. 15. Kapłona Fol.
iednego od kazdy włoki. Wiecowego kapłuna kazdy od dwu 16.
włok po iednęmu. Wiecowego owssa od kazdy włoki po wiertlu. Jaiec od kazdy włoki po parze. W ty wsi iest sztuka roley, z ktorey czwartnik [1] powinni oddawac, gdy tham sieiją. Summa facit 74 fl. 15 gr. Miało bycz 79 fl. 15 gr.

1616 str. 15: Brathoszewo ma włok szarwarkowych 34 naiemnich 4. Kapłonow od kazdy włoki po 2. Za kapłona wiecznego gęsz. Summa czynszu 67 fl. 10 gr. Płuznego 8 fl. 15 gr. Gaiowego 8 fl.

1651 str. 8. Poddanych Rolnych 7. Każdy na 2 włokach szarwarkowych. Powinnosci szołtysa y poddanych iako y insze wsie, ale czynszu z szarwarkowych włok tylko po fl. 1 daią z kazdey. Pluznego daią po gr. 15.

1666 str. 16. Szołtys, 2 lemanow, kaczmarz. Włoki osiadłe z bydłem 15. Gburow 7 po 2 włoki. Trzey pieszo robią. Włok pustych 11. Czynsze z 7 włok pustych 35 zł. 14 kapłonów. Szołtys według nelbarskiego powinien wszystkie powinności odprawić. Podroz z wywozem zboza do Grudziądza swym bydłem dwa razy do Roku. Gburowie takąsz robociznę iak Nelbarczanie wespoł y strozą takze y prząsc po sztuce z osiadłosci. Inquirowac trzeba o Płuznym [2].

---

rem 1, capones 2, ½ cor. avenae, pugillum lini, libertas a quibusvis laboribus (szarwarki) et vecturis ... salvis iuribus ... 5. 7. 1723 (k. 82). — Por. Wölky U. B. str. 430, 609, 1098. Fontes VIII 400. Liek 573. Sł. Geogr. VII 810.

[1] Por. Fontes XXII indeks. — Laudemium = opłata uiszczana przez nabywcę lub spadkobiercę włók emfiteutycznych właścicielowi (Obereigentümer) tychże włók. (Schmitt, Kr. Stuhm 152. Bär, Westpreussen unter Friedr. d. Gr. I 273. Schuch w ZWG. XV 68. Por. także decymacje w Fontes XXII 32 n. 92 i 39.

[2] Privilegium super 4 mansos in B. famato Petro Preischoff ... fiscalis nostri ... bona nostra capitularia temporum ac belli calamitate dete-

WIES NIELBARK.

Ma włok 37. Szołtyskich 4. Kaczmarska 1. Młynarska 1 wolna. I druga naięmna. Gburskich włok 30 naiętych, z których połowicę naymu daią na S. Jan A połowicę na S. Marcin.

Mysz trzyma włok 4 = fl. 26. (Toż samo mają i dają:) Gbur, Mądry, Białłoch, Ochlak, Korpan, Sobiech włok 2 = fl. 13. (Toż.:) Stank, Mikołay. Młynarz od włoki 1 fl. 1. Tęnze od Gburskich włoki fl. 6 gr. 15. Karczmarz trzyma włokę iednę, z ktorey daie według prawa fl. 4. Tęnze od sztuki roley, ktorą ma na Folwarku fl. 2. Szołtys od sztuki roley fl. 3. Z placu roley powinni dawac na kazdy rok do regestru fl. 2. Płuznego kazdy po gr. 15, dać powinni fl. 5. Kapłuny dawne daie kazdy z włoki po iednemu. Kapłuna wiecowego daie kazdy z włoki po iednemu. Kurcząt parę powinni dać z kazdy włoki na S.

---

riorata quoquo modo pristino statui restituere cupientes ... eidem 4 mansos desertos in Br. conferimus ... ad 40 annos ... a quolibet manso 2 capones quotannis ... więcej nie bo pluribus ex annis indefesso studio praestitit servitia. 1643 (k. 49). — Privilegii renovatio super 3 mansos desertos in Br. hon. Szyika ... conservamus ad decursum 20 an.... census 15 fl. pol. (comp. 30 gr.) et 6 capones quotannis duasque vias consuetas annuatim peragere tenebitur. Juribus ... salvis ... 1660. (k. 51–52). — Privilegii renovatio super 2 mansos desertos in villa Br. hon. Simoni Zembrucki scult. 20 lat, 4 fl. pol., 2 capones quotannis ad curiam Cavern. ... et bis in anno vecturas alias podwody consuetas praestare et post expirationem annorum aedificia si quae ibi exstruxerit circa fundum, relinquere tenebitur ... 1663. (k. 52). — Privil. hon. Paulo Szyika lemano de Bratoszewo post exspirationem prioris super mansos habiti ... mansi in lemanales conversi ... conservamus ad annos 30 ... eundem ab omnibus oneribus arci praestandis vulgo od szarwarku liberum facimus ... census nomine 15 fl. bon. pruth. mon. 6 capones ad cur. Cavern. 2 vias consuetas annuatim peragere ... Juribus ... salvis. 5. 7 1723 (k. 81). — Consensus super venditione tabernae in Bratoszewo hon. Nicol. Smolnik ... 1660 (k. 52). — Por. Wölky U. B. p. 803. Fontes VIII 507. Liek, Gesch. Löbau 556. Słow. Geogr. I 355.

Jan. Owssa wiecowego daie kazdy po wiertlu od włoki. Jaiec z kazdy włoki po parze. Owssa Laszth daią na S. Jan. Summa 210 fl. 20 gr. A miało bycz 218 fl. 15 gr.

1616 str. 16. Nielbark. Płuzne od osiadłosci po gr. 15. Kapłonow od włoki po 2. Z osiadłosci po gęszi. Kurcząt na S. Jan kopę. Owsa wiecznego po wiertlu od włoki. Suma czynszu wszystkiego 313 fl. 15 gr. Płuznego 5 fl. 15 gr.

1651 str. 9. Poddanych Rolnych 7, kazdy na 2 włokach. Młyn ze wszystkiem budynkiem, do niego włok 2, daje czynszu fl. 10. Powinnosci i Robocizna iak insze wsie.

1666 str. 14. Szołtysi ze wsiow 4 (Nielbark, Brzozie, Bratoszewo, Krzemieniewo) powinni chować przystawę[1] ut infra. Włok osiadłych 16. Włok pustych 22 (8 osiadłych). Iąn Stogrzywna powinięn łąk pilnować y lasu, za co z zamku kurzętnickiego kor. 1 zyta y sztuka łąki. Czynsze z Pustych włok (11) = 55 zł. i 18 kapłonow. Ostatek pusto lezy, nikt nie sieie. Powinnosci y Robocizny. Szołtys powinięn sądzić y Rząd we wsi czynic, spostoszenia y wszelakiey szkody przestrzegac Przy zbieraniu łąk y we żniwa poki w polu snop, z drugimi koleyno nad robotą stawać. Przystawę do Folwarku, ktoryby przy oraniu, sianiu, młodzbie y wszelakiey robocie stawał, powinni czterej szołtysi chować (ob. wyżej). Podroz Bydłęm swoim dwa razy do roku albo do Grudziądza albo do Chełmży z wywozęm zboza odprawic[2]. Kaczmarz piwo y Gorzałkę Dworską szynkowac na tłukę we zniwa raz dwoie posłac. Młynarz wieprzow trzech karmic. Gburowie 4 dni w tydzien bydłęm a do pieszey roboty dwoygiem robic. Wolne 2 dni poniedziałek y sobotę oprocz od S. Małgorzaty asz poki pług w polie nie wynidzie powinni do Dworu koleią po 2 od godziny do godziny odprawowac. Sztukę iednę przędze z osiadłosci oprząsc[3].

---

[1] O przystawach ob. Fontes XXII 20 i rej.

[2] o obowiązku dawania podwód ob. tamże 108.

[3] Privilegium super taberna cum 1 manso in villa Nelbark hon. Lezinskim conj. ... quod cum ad nos devenisset ... in perpetuum vendimus pro summa 200 marc. pruth. iure Culmensi perpetuo haereditarle possidendam ... consensu nostro accedente. De qua taberna nobis singulis annis pro f. S. Mart. 6 marc. pruth. quamlibet gr. 20 computando solvere nobis ... tum cerevisiam nostram ... quandocunque in curia nostra Cauern. ... coquetur ... propinare ... ab aliis vero omnibus quibuslibet oneribus et la-

WIES SUGAYNO.

Ma włok 50. Slacheckich 28. Szołtyskich 5. Gburskich włok 17, z ktorych naymu dawaią odkupuiąc szarwark z kazdy włoki po fl. 5.

---

boribus communibus rusticalibus ... liberos .. esse volumus ... 18. 11. 1631 k. 41). — Privilegii renovatio super scultetia et 1 mansis certisque agri portionibus ad fluvium Drwanca existen. hon. Val. Raduński scul'. Nelb.... cum libertate scultetiae necnon braxatione cerevisiae ... ad mensam du'- taxat suam cum scitu Burgrabii nostri Cavern. iure perpetuo Culm.... przedać wolno tylko za konsensem kap., powinności szołtyskie zwykłe, porządek trzymać we wsi, czynsz 2 fl. i 15 gr. corocznie. Juribus ... salvis '.. 1663 (k. 61). — Przywil. hon. Joanni Misiewic na 1 wł. w N. do lat 30, budynki, które wystawi przypadną bez wynagrodz. kapitule ... czynsz ... 2 fl. pol., i 8 kor. żyta raz do Grudziądza wywieźć, na tłukę 1 dzień 2 rob. posłać ... Juribus ... salvis. 1668. (k. 65 - 66). — Przywil. Stan. Kuchnikowi z Br. na 1 wł. pustą budynki po 30 latach będą własnością kap. Czynszu żadnego nie płaci eo respectu, ut ad aedificia tam curialia quam et subditorum nostrorum partim noviter erigenda partim restauranda vocatus semper paratus adsit mercede ipsius salva (NB był to zapewne cieśla) Juribus ... salvis ... 1669 (k. 67). — Privileg Stan. Byszewicz pro mansis 2 in N. sine ullis aedificiis iacentes ad ann. 30 ... census 6 fl. mon. curr. Pruthen. cor. 1 avenae perpetuae vulgo wiecowy, capones 4 2 pugillos lini ad curiam Cauern. f. S. Mart. reddere, 2 vecturas ad devehendam siliginem, ad operas messis alias na Tłokę 2 diebus qualibet 2 operarios expedire tenebitur. Post 30 annos potioritatem emendi eosdem mansos cum aedificiis stabulis, structuris omnibus a sa aedificandis appromittimus .... 1720. (k. 78). — Privil. hon. Friwald conj. super tabernam et mansum in N.... 30 an. Budynki utrzymywać ... mogą karczmę przedać, lecz za pozwol. kap. Z karczmy i włóki płacić będą marcas 6 Pol. secundum antiquam consuetudinem anserem 1, capones 2 ad cur. Cavern.... vecturam 1 Graud. sive Elbingam ad evehendam silig. »na tłukę« 3 diebus 1 operarium mittere, cerevisiam nostram et crematum propinare sub poena 10 Talerorum, si ex alio dominio aliquis ad propinandum adinveniretur liquor, aliaque onera more aliorum tabernatorum nostrorum subire ... po upływie lat 30 budynki będą bez wynagrodz. własnością kapit.... 1722. (k. 80 - 81). — Por. Wölky U. B. p. 824 i 934. Fontes VIII 507. Sł. Geogr. VII 78. Liek, St. Löbau 573.

Philip trzyma włok 3 = fl. 15. Kruk trzyma włok 3 fl. 15. Fol. Bednarz włok 2, fl. 10. Czubin włok 2, z ktorych dał fl. 3, 17. dla thego isz pogorzał. Lis włok 1, fl. 5. Swider trzyma włok 2, fl 10. Krawiec włok 2, fl. 10. Grzegorz gbur włok 2, fl. 10. Kaczmarz od karczmy fl. 2. Płuznego kazdy po 15 gr. y szołtys, facit fl. 15. Kapłuna kazdy z włoki iednego. Wiecowego kapłuna ze dwu włok iednego. Wiecowego owssa od włoki po wiertlu. Iaiec od kazdy włoki parę. Summa czo dali 85 fl. A mało bycz 92 fl.

1616 str. 17. Sugaino. Kaplonow od włoki po 2. Z osiadłosczi gęsz. Owsza wiecznego po wiertlu od włoki. Suma czynszu 87 fl. Pluznego 5 fl. 15 gr.

1651 str. 8. Poddanych Rolnych 4, kazdy na 2 włokach szarwarkowych. Włoczniczy ... Z włok slacheckich daią Płuznego zyta kor. 12. Cisz ze 2 Przywileiow wosku Funtow 2. Z Jeziora z Rybitwy letniey fl. 2 gr. 20. Powinnosci iako inne wsie.

1666 str. 23. Włoki osiadłe. P. Rzeszotarski wł. 28, szołtys Rudowski 2, szołtys Ambroży 3 włoki. Gburow 2 po 2 wł. Jezioro jedno toni niewodowych 5, w ktorym P. Rz. mnieyszymi siatkami ma wolnosc robic vel łowic. Szołtys tesz według starego Przywileiu miał wolnosc łowienia małą siatką, a Poddani wędami. Włok Pustych 13. Czynsze z Pustych włok (2 wł., 25 gon »ostatek pusto«) 22 zł. 15 gr. i 13 kapłonow [1].

[1] Actum coram Jud. Scult. ac Scabin. Civ. Cauern. d. 23. 5. 1651 ... G. Joan. Galemski de Sugayno. et G. Elis. Węgierska consors sua recognoverunt, quia ipsi bona sua haereditaria in S... cum consensu V. Capituli ... cum taberna ... insuper cum certis subditis, crescentia et conseminatione ac pecoribus et pecudibus et equis ... subditis utriusque sexus praesentibus et fugitivis nihil pro se et successoribus suis reservantes R Dno Paulo Rzeszotarski praeposito Srenensi ... pro summa 7000 fl. pol. quilibet flor. grossos 30 in regno currentes numerando vendiderunt (k 44). Sub eodem actu ciż sami intercisam certam seu contractum ratione bonorum Sugayno inter se factum de data 23. 5. 1651 ... approbant et ratificant Omnia contenta in eodem contractu tenere et adimplere sub vadio similis eiusdem contractus. 7000 fl. pol. ... (k. 45). — Consensus super emptione sortis scultetiae in Sugayno hon. Joan. Rudowski. Dat. Culmsae f. 12. 1661 (k. 56). — Por. Wölky U. B. p. 111, 392. Fontes IX 618, 623. Sl. Geogr. XI 557. Plehn, Ortsgesch. Kr. Strasburg 127. — Documenta nr. 5—8.

WIEŚ ZAMBRZE.

Ma włok 38. Slacheckich 20. Szołtyskich 4. Gburskich 14. Marcin Szołtys trzyma włok 2, fl. 10. Galonka wlok 2 fl. 10. Kowal włok 3 fl. 15. Jakub szołtys od dwu naiępmnych włok fl. 10. Czerwinski włok 2 fl. 10. Thomek Domzal wlok 2 fl. 10. Lenart od naiępmny włoki daie fl. 5. Karczmę iedęn szołtys trzyma, ktory daie fl. 2 (non dedit). Marcin szołtys wyzy pomieniony dał ze dwu włok, ktore się miedzy nimi nalazły fl. 10. Pluzne daią kazdy z osiadłosci po gr. 15. A szołtysi, ktorzy trzymaią naiępmne włoki, dwoie płużne dawaią iednę z szołtystwa, a drugie z gburstwa fac. fl. 4 gr. 15. Wiecowego owssa od wloki po wiertlu. Kapłuny dawaią danne od kazdy włoki po iednęm. Kapłuna wiecowego od dwu włok iednego. Jaiec po parze od kazdy włoki daią. Summa 84 fl. 15 gr.

1616 str. 18. Wies Zembrze ma wlok 40. Gburskich 16. Summa czynszu 82 zł. Płuznego 4 fl. 15 gr.

1651 str. 7. Poddanych Rolnych (»gburów«) 3 po 2 włoki. Gburzy trzymaią włok czynszowych 3. Szołtysow 3 na włokach 4 rozdzielonych mieszkaią. Powinnosci (ob. Gwiździny). Z włok, slacheckich daią wosku funt y Pieniąszków 5, do tego z kazdey osiadłosci slacheckiey Płuznego zyta kor. 2.

1666 str. 25. Włoki slacheckie. Włoki osiadłe z Bydłem 10 1/2. Jezior 6. Guscierno tonia niewodowa 1, Trzciniec tonia 1, na szołtystwie t. 1, Szczuczno t. 1. Kolankowskie t. 1. Włok Pustych 9 1/2. Trzyma je 8, ale ile daią, nie zapisano. Powinnosci y Robocizna. Szlachta servitium bellicum na koniu. Szołtysi iako insi (»przystawy chowac nie powinni«). Gburowie iako insze wsi, tylko strazy nie powinni [1].

---

[1] Consensus super venditione mansorum trium et quadrantis in villa Zembrze Perill. Petro Sokołowski ... quatenus ... Sokołowski confrater noster ius suum totum et integrum, quod ipsi super mansos 3 et 1/4 inter fundos villae Z. sicut haereditarios competit, in personam nob. Lucae Radoszkowski transfundere ... vendere iure haereditario perpetuo ... 1641. (k. 49). — Consensus super venditione 3 mansorum in Z. nbli Stan. Stra-

WIES LEZNO MAŁE.

Ma włok wszystkich 30. Szołtyskich włok 3. Gburskich włok 21, ktorych naymują y daią z kazdey włoki po fl. 5.

Casper trzyma włok 2, fl. 10. (Tyleż mają i dają:) Gorzałka, Popek, Sobiech, Kupka, Dziengieł, Męczygał, Nowygbur, ktory nie dał płuznego. Gorka włok 1 1/2 fl. 1 gr. 15. (Tyleż:) Kąkol, Błaszk. Zdun włokę 1 fl. 5. Rysz włok 2 1/2 fl. 12 gr. 15. Myro włok 3 fl. 15. Płuznego daie kazdy po gr. 15 y szołtys = fl. 7 gr. 15. Owssa wiecowego od włoki po wiertlu. Kapłuna daią po 2 od włoki iedny. Wiecowego kazdy z osiadłości kapłuna iednego powinięn dać. Jaiec po parze z kazdy włoki. Summa 142 fl. 15 gr. Fol. 18.

1616 str. 19: Minarz Dębowi z włóki 1 gr. 20. Kapłonow od włoki po 2. Za wiecznego kaplona gęsz. Summa czynszu 106 fl. 5 gr. Pluznego 5 fl. 22 gr. 9 d.

1651 str. 7. Poddanych Rolnych 9. Kazdi siedzi na dwuch włokach y insze Puste rozebrali na Czynsz. Szołtys trzyma na czynszu włok 2, zdun 1. — Chałupy wieyskie. — Pastorz mięszka w Pastorni [1]. Tarnia zbudowana nowo. Powinnosc ogrodnikow wieyskich z listami [2] o 2 mili y do dwora z Rybami chodzic.

1666 str. 22: Jeziora 4. Pierwsze ma toni [3] niewodowych 11, drugie

---

szewski ... 1650. (k. 55 56). — Consensus super emptione 1 mansi in villa Zembrze nbli Joanni Straszewski 1663. (k. 56). — Consensus super emptione scultetiae in villa Z. hon. Barthol. Barąn alias Mirowicz colono ... 1. 12. 1663 (k. 57). — Confirmatio Privilegii nbli Joan. Gościcki super 50 mansis in Z. (Orygin. u Wölkego p. 727). Ten dokum. kap. zatwierdza dodając, że G. corocznie daje do dworu kurzętn. 8 kor. żyta 3 funty wosku i 5 gr. (denarios) 1690 (k. 73). Por. Wölky str. 210 i 727. Fontes IX 614. Sł. Geogr. XIV 570. Plehn, Ortsgesch. 142 i Documenta nr. 16. — Kanonik Sokołowski był sufraganem chełmińskim od r. 1645. (Frydrychowicz, Culmer Weihbischöfe p. 10).

[1] Por. Fontes XXII 18.

[2] chodzenie z listami por. tamże 40 n. 46, 59, 96.

[3] przestrzeń, którą zapuszczony niewód obejmuje w wodzie.

toni 6, trzecie nazwane Ostromierz tonią 1, czwarte Białebłoto tonią 1. Młyn nazwany Dębowy, którego budynkow trzeba ratować. Włok Pustych [1] 15 (8 osiadł.). Czynsze z nich (14-tu, »ostatek pusto«) 72 zł. 15 gr. 25 kapłonow. — Ogrodnicy. — Powinności iak insze wsie [2].

WIES LEZNO WIELKIE.

Ma włok 40. Szołtyskich włok 5. Wolne cztery a piąta czynszowa, z ktory daie gr. 16 d. 12. Lemanskich włok 5. Wolne 3 A dwie czynszowe, z ktorych daie gr. 16 d. 12. Na Bartnictwo włok 4. Ale prawa nasze włoki nie maią. Pustych włok 5. Gburskich włok 21, ktore są na naymie od gburow odkupuiąc szarwarki daią z kazdy włoki po fl. 5.

Szołtys od naiemny włoki iedny daie gr. 16 d. 12. Wawrzyniec trzyma włok 3 fl. 15. (Tyleż mają i dają:) Raroga, Michałek, Maciaszek włok 2, fl. 10. (Tyleż mają i dają:) Czapla, Domagała, Marcin Rupiałka, Jędrzey Obrębskj, Czubin włokę 1, fl. 5. Bartnik włokę 1 fl. 5. Leman od naiemny włoki gr.

---

[1] o włókach pustych por. Fontes XXII 28.

[2] Privilegium Nbli Adamo Trzciński super scultetia et 3 mansis in Minori Lezno ... quia nos considerantes in villa nostra Lezno minori ad vigilantiam et adversionem laborum praedialium scultetiam esse necessariam ... scultetiam desertam officiaque ibidem iniuria bellorum intermissa ad statum pristinum reinducimus ... privilegium renovamus ... dają mu, że tam in re oeconomica industriam, quam et in defensione subditorum nostrorum bello Suetico praeterito sollertiam strenue navatam et declaratam .. iure perpetuo scultetiali possidendam ... cum facultate braxandi cerevisiam per tonnas 2 sub tempus messis tantum cum scitu Burgrabii nostri .. iudicia ibidem solita exercere, bono ordini in villa attendere, circa operas praediales praesens interesse aut substitutum ad curiam Cavern. una cum aliis providere, vecturas bis in anno Graudentum cum modiis 15 cuiuscunque frumenti equis propriis peragere et 2 silig. modios intuitu aratralium quotannis pro festo s. Mart. ad cur. Cavern. extradere tenebitur. Juribus ... salvis ... 1669 (k 66). — Fontes IX 614. Plehn, Ortsgesch. 76. Sł. Geogr. V 198. Por. też Documenta.

16 d. 12, Tęnze od włoki Bartnicki fl. 5. Rupiałkowa od karczmy daie fl. 1 gr. 10. Pluzne daie kazdy z osiadłości po gr. 15 szoltysi, facit fl. 5 gr. 15. Wiecowego owssa daią po wiertlu od włoki. Kapłuna wiecowego iednego dannego. Iaiec daie kazdy od włoki po parze. Summa 107 fl. 28 gr. 1 d. Gburowi odpuszczono fl. 10 gr. 15 ktory pogorzał.

1616 str. 20. Kaplonow z włoki po 2. Summa czynszu wszystkiego 80 fl. 13 gr. 6 d. Pluznego 3 fl. 15 gr.

1651 str. 7. Lezno wielkie ma włok 35. Poddanych Rolnych 4, kazdy siedzi na 2 włokach szarwarkowych. Bartnik względem barci wolnych włok 2, włokę 1 trzyma na czynszu. Powinność iako insze wsi. Leman y szołtys Płuznego daią po gr. 15, facit fl. 1.

1666 str. 21. Iest Przywiley stary ięzykiem niemieckiem na całą wieś, w ktorym się siła powycierało, przez Pieczęci. Szołtys Andrzey Rupielka pokazał przywiley dawny mieyscami naprawiany Anni 1574, w ktorym wspominaią, że Przywiley dawnieyszy zasaicy [1] Janowi Abramskiemu 1498 zginął ... To szołtystwo spustoszało. Karczma szołtysia. Leman pokazał Przywiley stary ięzykiem niemieckim pisany Peterowi Anno 1413 [2] fer IV post Dom. Quasimodo dany, na ktorym Przywileiu naznaczają mu włok 2 czynszowych, z ktorych powinięn dawać scotos [3] 20. b. m., za ktore teraz tylko gr. 18 daie. Naznaczoną ma y servitium bellicum y w drogę na koniu z listem. Bartnik Sczygieł nie ma żadnego rescriptu. Ma teraz na Leznickiem Boru Barci osiadłych 30. Osiadło młodych według opowiesci 10. Włoki osiadłe z Bydłęm. Szołtys i leman po 5, bartnik 3, Gburow 3 po 2 włoki. Włok Pustych 16, z 9 i 12 gon czynszu 51 zł., 23 kapłon. Ostatek pusto. Bartnik z boru Lezn. z barci 40 lubo mniey lubo wiencey ich będzie, zawsze powinien oddawać miodu bitego sądy lidzbarskie 2, cedzonego miodu stofow 8, wosku funtów 8. Gburowie strozy nie powinni [4].

---

[1] zasajca = zasadca, osadca, lokator, który osadził wieś osadnikami.

[2] przywilejów z r. 1413 i 1576 u Wölkego niema.

[3] scotus, schott, skojec = 2 1/2 szeląga = 15 denarów czyli groszy (Hartknoch, Alt u. Neues Preussen p. 538).

[4] Privilegium hon. Franc. Jankowski et Mar. conj. super 2 mansis in Lezno maj. scultetialibus seu eius renovatio ... iure Culmensi perpetuo ... obowiązki takie, jak inni szołtysi, ma płacić płużne aliaque iura, bonum ordinem in villa procurare ... Juribus Eccl. et Reipubl. salvis ... Culmsae

Fol. 19. WIES RADOSZKI.

Ma włok 60. Slacheckich 24. Plebanskich 4. Szołtyskich 4. Gburskich włok 24, od tych daią po fl. 5 y gr. 20. Kupnych włok 2, z ktorych czynsz daią po 2 fl. Ze 2 włok dawniey 1 fl. 10 gr.

Naprzód Jakub Gaweł włok 2, fl. 10. (Tyleż mają i dają:) Mikołay Szymon Widay, Sczepan Kozak, Piotr Jęntoch, Szymon Kozak, Bartłomiey Dubelek, Mikołay Gburczyk, Jorek Siekiera. Stanisław Sczepanczyk włokę 1, fl. 5. Machel szołtys od naiępmny włoki fl. 5. Wawrzyniec kaczmarzow brath ma prawo na dwie włoce, z ktorych daie fl. 2 gr. 20. Sender od włoki naiępmny daie fl. 5. Zachariasz od włoki naiępmny daie fl. 5 gr. 1 1/2. Kaczmarz Waleryiąn od karczmy fl. 1 gr. 10. Z łąki na Radoszkach daie thęn, co ią trzyma fl. 4. Dwu włok niedostawało, ale się nalazły, z ktorych dawaią fl. 1 gr. 10. Płuzne daie kazdy gbur z osiadłosci po gr. 15 y szołtysi = fl. 5 gr. 15. Owssa wiecowego daią po wiertlu od włoki iedny. Summa 125 fl. 2 1/2 gr. Kapłuny danne daią po iednęmu od włoki iedny. Kapłuna wiecowego ze dwu włok iednego daią. Jaiec daią od włoki po parze.

1616 str. 21. Suma czynszu 35 fl. 10 gr. Płuznego 2 fl. 15 gr. (w »Radoskach«).

1651 str. 9 n. Slacheckich włok według starego prawa 24. Szołtysow 2, włok 4. Barąn za czynszem trzyma włok 2. Poddanych Rolnych, kazdy z nich po 2 wł. Zostaie ieszcze miedzy roznemi ludzmi y sliachtą na czynsz włok 7. Z slacheckich włok według Przywileiu daią wosku Funtow 2 y Pieniąszkow 10. Z osiadłości slacheckiey kazdy Płuznego zyta kor. 2.

1666 str. 24 n. Szlachta vasalli Pokazuią Przywiley dany Anno 1402. Karczma szlachecka. Włoki szlacheckie 24. Włoki zaprzywileiowane 16. Włoki osiadłe z Bydłęm 14 (włącznie szołtysów) Puste Włoki Dubelkowskie, z ktorych czynszu 10 zł. i 4 kapłony. — Powinnosci y Robocizna. —

---

20. 11. 1730. (k. 86). — Wölky U. B. p. 368. Fontes IX 623. Sl. Geogr. V 198. Plehn, Ortsgesch. Kr. Strasburg 75.

Szlachta powinni servitium bellicum 2 viros armatos in equis. Pluznego k. 2. Slachcic, ktory się gai, od pary koni powinięn dac po kopie. Szołtysi y gburowie, iak insi. (Bez przystawy, bez stróży)[1].

WIEŚ KLONOWO.

Ma włok 40. Szołtyskich 4. Bartnickich 4. Leśnickich 8. Gburskich 24, z ktorych dawaią kazdy z włoki iedny po gr. 35. Sekuła trzyma włok 2, fl. 2 gr. 10. (Tyleż mają i dają:)

---

[1] Consensus super venditione 1 mansi agri in R. nbli Mart. Radoszkowski 1640. (k. 48). — Privil. super 1 manso deserto in R. Rdo Alexandro Radoszkowski (nagroda za przysługi) ad an. 30 damus ... absque quibusvis oneribus rusticalibus, itineribus possid. vend. consensu nostro accedente... in recognitionem dominii 2 fl. pol. ad curiam Cauern. ... nihil aliud ... 1640 (k. 47). — Renovatio privilegii super 2 mansos in R. nbli Mathiae Siemiętkowski iure Culm. perp. płaci a quolib. manso 3 marc. pruthen. (po 20 gr.) ... 1642 (k. 62—63). — Privil. super 2 mansis desertis in R. hon. Stan. Wydrzyński Praelati ... quia nos bonis mensae nostrae Capitul. belli et temporum iniuria desolatis providere cupientes daią na lat 30 ... census fl. 7 et 2 pullos ad curiam Cavern. quotannis ... post decursum 30 an. aedificia omnia, quaecunque in fundo hoc exstruxerit relinquere debebit (o wynagrodz. niema wzmianki) 1643 (k. 49.) — Privilegii renovatio super 4 mansos desertos in R. successoribus olim Michaelis Dębieński który ab hostili manu, interiit, na lat 30 ... census ... także muszą pozostawić budynki ... 1663 (k. 54—55). — Privil. super taberna in R. na 30 lat census 2 fl. pol. quotannis cerevisiam nostram et crematum propinare, silig. 8 cor. Graudentum annuatim evehere aliaque onera more aliorum tabernatorum subire ... 1668. (k. 50).— Privil. hon. Joan. Grążawski et Mar. conj. super 2 mansos in R. na lat 30, budynki bez wynagrodz. zostawić kapitule, census 12 bon. mon. pruthen. coretum avenae perpetuae vulgo wiecowy, 2 pugillos lini, anseres 2, capones 4 ad cur. Cavern. f. s. Mart., vecturas 2 Graudentum sive Elbingam ad evehendam siliginem expedire, ad operas messis (»na tłukę«) 3 diebus 1 operarium mittere ... salvis juribus ... 1722 (k. 80). — Privil. hon. Ignatio Gębicki super 1 mansum cum domo et area in R. takież obowiązki, tylko czynsz 6 zł., 1/2 kor. wiecowego owsa 1 pug. lini 1 anserem 2 capon. 1722 (k. 80). — Wölky U. B. p. 364, 917. — Fontes IX 614. Sł. Geogr. IX 438. Plehn, Ortsgesch. 98. — Documenta nr. 1, 9, 13.

Nicpoń, Kruczek, Węda, Paweł Misterek, Tomek kaczmarz, Wieczorek, Nowak, Jan owczarz. Od karczmy daią gr. 10. Młynarz od włoki w lesie, na którą ma prawo, daie od niey
Fol. fl. 6 gr. 20. Z Łąki na Klonowie poddani dają fl. 2. Płużnego
20. kazdy daie po gr. 15 y szołtys = fl. 4. Owssa wiecowego od włoki po wiertlu. Kapłuny danne daią z włoki po iednęmu. Jaiec kopę iednę daią wszyscy. Summa 29 fl. 10 gr. A miało bycz 36 fl. 25 gr.

1616 str. 22. Włok szołtyskich 2, trzecią trzyma, co lassu przigląda. Naiemnich 1. Bartnickich 6. Folwarkowych 28. Gburskich 2. Suma czynszu 17 fl. Płuznego 1 fl.

1651 str. 4. Inwentarz Folwarku Klonowskiego: Dwor. Do obory wrota złe, koło nich 2 szopy i stodoła. Budynek wszystek poobala się. — Wieś Klonowo ma włok 40. Z tych szołtyskich włok 2 wolne. Płuzne daie gr. 15. Tenze względem przyglądania lasu włokę wolną. Tadai względem Bartnictwa włok 2. Mikołay względem Lesnictwa [1] włok 1. Folwarkowych Rol, co nie zarosło, sieią kilka dziesiąt korcy. Od szynkowania piwa daią fl. 1 gr. 10. Nossek z włoki nad Brynią daie fl. 6 gr. 10.

1666 Wieś Kl. zdawna zasadzona [2] na włokach 40. Teraz że Lasem pozarastało, y połowa się włok nie znayduie, ktore teraz za puste na czynsz roczny zasiewaią. Budynki Folwarkowe popustoszały. — Szołtys. — Karczmarz miał 1621 liberam propinationem cerevisiae Lautenburgensis. — Młynarz. — Lesni czterey. — Bartnik. Jest teraz Barci Dworskich 28, po podcierze nalazło się 36. Gburow bywało 15. Potym kiedy ci spustoszeli szarwark zgoniwszy z bliższych wsi na Folwark robiono. Teras te Rolie ich Lasem pozarastały. Ogrodnicy 2, rzemiesnik 1. Jeziora 4, controversa 2. Klonowskie ma toni niewodowych 2, Wler (Wla?) w puł boru klonowskiego ma 5, Piaseczno przy granicy wlewskiej toni 5. Z dawnego prawa poki Wlewsk nalezał do kapituły [3] zarywa tego jeziora Slachta Wlewska, klepami [4]

---

[1] Por. Fontes XXII 82, 129.

[2] = osadzona przez lokatora (osadcę) na mocy przywileju.

[3] Wölky U. B. p. 583. Plehn, Ortsgesch. 138. Sł. Geogr. XIII 690.

[4] rodzaj sieci, przyrządy rybackie. Klepownia = jezioro w ktorem klepami łowią.

daią na S. Marcin kanon. Piaseczenko klepownia tylko. Zwozno y Słomaiło controversa dlia niepomierzanych granic z Licbarkiem [1].

WIEŚ SAMIN.

Zachariasz od dwu włok na Saminie daie fl. 4. A ode dwu nicz nie daie według prawa swego.

1616 str. 22. Samin ex tribus Privilegiis. Zachariasz 4 fl. — Str. 23: Wiesz Druzini [2] Ma włok 20. Szołtiskich 2. Gburskich 18. Kazdy ma 2 włoki, płaci 16 fl. Szołtis z karczmi 16 fl. Owsza daią z 2 włok kor. 4. Kapłony po 2 z włoki. Geszi kazdi po 2. Kurcząt po 4 kazdi. laiecz kazdi po 20. Powinię kazdi slacz na zniwa po 2 z domu. Suma czynszu wszistkiego 144 fl. Nazwiska gburów: Joseph, Kristoph, Maczk, Malcker, Troian, Job, Gołąbek, Zuława, Wszolek (ma konia kupicz) [3].

Furmanskie od szołtysow Pieniądze, ktore powinni dawać odkupuiąc podwodę od włoki po gr. 20 y po korcu owssa kazdy z osobna.

---

[1] Privilegii renovatio super 1 manso mensurae Culmensis agri in silvis Klonowo hon. Josepho Nosek ... otrzymuje iure Culmensi perpetuo ... census 10 marcae pruth. quotannis f. s. Mart. 2 capones ... Juribus ... salvis ... 1664 (k. 61). — Consensus super emptione scultetiae villae Klonowo hon. Laurentio Swiętkowic mediante contractu coram Judicio Burgrabiali curiae Cavernecensis ... Culmsae 1. 12. 1663. (k. 57). — Wölky U. B. pod r. 1379, 1504, 1600, 1602, 1605. Fontes IX 610. Sł. Geogr. IV 162. Plehn, Ortsgesch. 60. Documenta nr. 12.

[2] O wsi Dr. por. Wölky str. 675, 684, 708 n. — Sł. Geogr. II 174. Fontes VIII 521. Plehn, Ortsgesch. 19. ZTNTor. 1921 p. 126.

[3] Privilegium super molendino Samin (nie było młynarza, więc żadnej z młyna korzyści) iure Culm. perpetuo cum 4 mansis f. S. Mart. 1 lastam silig. ad Curiam Cavern. 2 porcos a curia subministrandos annuatim saginare tenebuntur. Molendinum autem ipsum cum suis instrumentis ob. przywil. na młyn Dębowy (utrzymywać młyn, groblę śluzę z pomocą gdy większa szkoda poddanych). Census reemptionalis = fl. pol. 16 gr. 28 ... 1618 inscriptus ... Juribus nostris et Reipubl. salvis. 1669. (k. 68). Consensus super venditione mansorum in Samin 1638, 1641, 1643, 1652 (k. 47–51). Wölky U. B. p. 267, 815, 940. Fontes IX 614. Sł. Geogr. X 250. Plehn, Ortsgesch. 103. Documenta nr. 4 i 15.

Naprzod szołtys z Sugayna 5 włok fl. 3 gr. 10. Szołtys z Zębrza 4 włoki fl. 2 gr. 20 (Tyleż szołtysi z:) Lezna wielkiego, Boleszyński, z Radoszk, Nielbarka, Krzęmięniewski, Pacułtowski, Marchelek z szołtystwa 5 włok (ieszcze thęnze Marchel gr. 20). Szołtys z Lezna małego 3 włoki fl. 2. Szołtys Brathoszewskj 2 wlocze fl. 1 gr. 10. Sabelka z Brzoza 5 włok fl. 3 gr. 10. Kubala 3 włoki fl. 2.

Summa 33 fl. 10 gr. A miało bycz 36 fl. 20 gr.

Dębowi mlinarz daie z iedny wloky gr. 20 [1].

Rybitwia Letnia.

Pan Szymkowski od jeziora sugainskiego fl. 4. Jozeph Zaleski z jeziora wielkiego na Leznie fl. 6. Od Wlieczy fl. 4. Z Saminskiego jeziora fl. 10. Z Klonowskiego jeziora gr. 20. Summa z rybitwy 20 fl. 20 gr. A miało bycz 24 fl. 20 gr.

1616 str. 25 Rybittwa Letnia. Z ieziora Saminskiego 13 fl. 10 gr. Z ieziora Lezinskiego 10 fl. Sugainskiego 4 fl.

1651 str. 11. Iezioro Sugainskie daie z klepowniey P. Swedowski fl. 4, Piaseczyn daią P. Wlewscy od klepy fl. 2, Jezior Lezenskich 2, w Puszczy zas Boleszynskie, Samienskie, Zaleskie, Klonowskie. Gwizdzinskich 3. Na Leznie y Zembrzu 9 roznych, na ktorych wszystkich rybitwa niewodowa Dworska.

---

[1] Privilegium hon. Alberto et Annae Noskom conj. super molendino Dębowy dictum desolatum certo molitore carens ... nullum fructum afferens ... damus cum agro Bartnicka rola nuncupato pratis pascuis aedificiis iure Culmensi perpetuo ... census quotannis f. S. Mart. ex molend'no 15 mod. silig. ad curiam Cavern. et ex agro dicto 1 marcam pruss... unumque porcum a curia subministratum annuatim saginare tenebitur ... młyn w porządku utrzymywać w razie szkody choćby niezawinionej groblę uporządkować z pomocą poddanych drzewem ex silvis ... ma mieć ex gratia prawo piscandi in molari piscina parvis tantum retibus ad mensam suam .. 1663 (k. 65). Por. Sł. Geogr. II 28. Plehn 18, Wölky p. 917.

WIEŚ SŁUP SZLACHECKA.

Płuznego daią po gr. 5 od pługa wedle prawa ich. Pan Woyciech Znanieckj fl. 1 gr. 20 Woyciech Słupskj gr. 20 Wawrzyniec Słupskj gr. 15 Maciey Przeracki gr. 5 Wlewskj gr. 5. Summa fl. 3 gr. 5.

1616 to samo płużne. Płacą Marcin i Maciej Przeraccy Paweł Szarszewski i Wojciech Słupski.

1651 str. 10 Daią tesz wedle przywileiu iednego wosku funt 1. Płużne tosamo co 1605.

1666 str. 27 Płużne tosamo, in recognitionem dominii pieniąszkow 5, wosku funt. Powinność servitium in uno equo. Iezioro między bagnami w lesie [1].

ZALIESCZIE wies slacheczka daie płuznego 10 fl. Fol. 21.

1616 (1651 i 1666) płużne tosamo, in recognit. dominii 1 funt wosku i 5 pieniąszkow.

1666 Jezioro ma toni niewodowych 2. Szlachta ma liberam piscationem hlepkami [2].

---

[1] Renovatio privilegii obliterati villae Słup nobilibus vasallis eiusdem villae. Jestto dokument z r. 1490 (Wölky p. 583). Culmsae 1670 (k. 72). Por. Fontes IX 622. Słow. Geogr. X 862. Plehn, Ortsgesch. 109.

[2] Privil. super 30 mansis in villa Zalesie nobilibus Zaleskim ... Quod cum nobiles Zalescy vasalli nostri ... ut illis privilegium daremus, nos ... super 30 mansos in villa Zalesie cum omnibus attinentiis necnon piscatione aestivali in lacu minori Zaleskie vulgo dicto ... iure Culmensi haereditario perpetue ... possidendos ... vendendos consensu tamen nostro ad id accedente ... Tenebuntur quoque nobis pro festo s. Mart. singulis annis in recognitionem Dominii 1 libram cerae et quinque obolos atque ratione aratralium 10 flor. pol. persolvere praeterea 1 equum more aliorum vasallorum cum armis usitatis iuxta antiquam consuetudinem, si aliquo modo sese occasio obtulerit statuere ... Culmsae 6. 7. 1619. (k. 37—38). — Consensus super venditione sortis bonorum villae Zalesie nbli Joanni Strzeszewski. — 1663 (k. 53). Por Wöllky p. 368. Plehn, Ortsgesch. 140. Sł. Geogr. XIV 343. Fontes IX 622. Documenta nr. 3. — O rybołóstwie w Prusiech ob. Fontes XXII 74.

GUTTOWO wies slacheczka, daie pluznego zytha 12 korczy y psenicze 12 korczy.

1651 str. 10. Wies Guttowo szlachecka pewney liczby włok nie ma. Płuznego pszenicze kor. 12, zyta kor. 12. Daią tez według Przywil. wosku funt 1.

1666 str. 23. Folwark Gutowski. Należą do niego wsie te: Gutowo, Radoszki, Zębrze, Klonowo z Czynszami, Robociznami y Powinnosciami. — Budynki Folwarkowe. Wysiano zyta kor. 100 wier. 3, Jarego kor. 7, Owsa kor. 37 ½, Ięczmienia kor. 19, Grochu kor. 3 ½, tatarki kor. 3. Wieś Gutowo z dawna y z Dworęm, gdzie teras Folwark iest, nie należała do maiętnosci kurzętnickiej, alie iako od P.P. Plemięckich recuperowana iest iure reemptionis, tak potym z Klonowa Folwark tu przeniesiony iest na wielu włokach ab antiquo z Dworęm. Wies zasiadła, zadney o tym pierwszey informacyey niemasz, włoki tam iusz iednak na posiadla większe chełminskie. — Kaczmarz. — Młynarz. — Gburow bywało 5, teras 1, ogrodnikow było 1660 osm, teraz 3. Czynsze y danie zbozowe y Pieniężne. Powinnosci y Robocizna. Jezioro ma tonią niewodową iednę [1].

[1] Privilegium super taberna et 1 mansso in villa Guttowo hon. Mathaeo Nagorniak ... chce restaurare collapsam tabernam et in eadem cauponatum cum propinatione cerevisiae nostrae aliorumque liquorum exercere ... otrzymuje na 30 lat, budynki odnowione i nowe ma zostawić ... ma propinare cerevisiam et crematum curiae nostrae, sylvarum incursus custodire damnaque ipsis praecavere et census ann. 1 marcam pruth. cum 2 caponibus quotannis f. s. Mart. solvere. Culmsae 1664 (k. 60). — Wölky U.-B. p. 437. Fontes IX 614. — Plehn, Ortsgesch. 46. Sł. Geogr. II 917.

Kozieniec. Privilegium super molendino Kozięniec inter fundos Guttowo situm ad imitationem privilegii mol. Dębowy ... extrad. 40 cor. sil. 1 marc. pruth., sagin. 1 porcum ... 1669 (k. 72). — Privilegium hon. Alberto Karpik supra molendino Kozieniec dicto moderatum ... Molendinum frumentarium Kozięniec desolatum inter fundos villae Gutowo certo molitore carens nobis nullum fructum afferret nos considerantes dicti molendini restaurationem non mediocribus indigere impensis ... concedimus iure Culm. perpetuo ... census ex molendino f. s. Mart. 20 mod. sil... et ex agris marcam 1 Pruthen. solvere ... molendinum conservare wraz z urządzeniem i groblą, gdy nadzwyczajna szkoda, z pomocą poddanych naprawić ... salvis iuribus ... 1. 7. 1672. (k. 72). — Renovatio privilegii lacerati et obliterati hon. Mathiae et Cath. Bielskim conj. molitoribus de Kozieniec ...

RADOSKI wies slacheczka daie kazdi slachczisz z osiadlosci zytha po 2 korcy.

SAMIN wies slacheczka daią z osiadlosci kazdy po 2 korcy zytha.

1651 str 10. Wies Samin slachecka ma włok 21¼. Slachta z 3 przywileiow daią wosku funtow 3. Względem pluznego daią niektorzy po zyta kor. 2 z osiadlosci. Do młyna włok 4, daie czynszu ze dwu fl. 4. Młynskiego zyta [1] lastow 1½.

1666 str. 28. Wies Samin zasadzona zdawna na włokach 40. Teraz nie znayduie się tylko włok 21½. Szlachta pluznego 6 kor. zyta. Pieniąszkow 15 gr. 4½. Powinność servitium in equis. Jezioro 1 ma toni niewodowych 7, w ktorym szlachcie klepami albo małemi siatkami wolno łowić.

ZEMBRZE wies slacheczka daie takze kazdy slachcisz z osiadłosci po 2 korcy.

W Sugainie P. Jan Sinkowski pluznego daie zytha 12 korcy.

Recognitio Dominij[2].

P. Jan Sinkowski według dwu przywileiow wosku funti 2 ß 10[3]. P. P. Zaliescy wosku funt 1 ß 5. P. P. Słupscy wosku funt 1 ß 5. P. P. Saminscy według 3 prziwileiow wosku funti 3 sz. 2 ß 3. P. P. Radoskowsci wosku funt 1 ß 5. P. P. Zembrczi wosku funt 1 ß 5. Guttowo wosku funt 1 ß 5. Leman z Gwizdzin wosku funt 1 ß 5. Bartniczi trzy wosku funtow 12.

---

młyn potrzebuje niemałej reparacji. Koszty znaczne ... mają posiadać iure perpetuo Culm... census 20 mod. silig. 1 porcum saginare ex agris 1 marcam pruthen. młyn zachować, groblę naprawiać, poddani toties quoties dopomagać wożeniem ziemi i drzewa z lasów kapit. Juribus ... salvis ... 18. 11. 1706 (k. 77). — Por. Plehn, Ortsgesch. 65. Słow. Geogr. IV 551. — Liek, Gesch. Löbau 562. — Reemptio, wyderkaf = prawo odkupu por. Gloger, Encykl. Staropol. IV 468, Schmitt, Kr. Stuhm 139, Frölich, Kr. Graudenz II (1872) 156, Kujot, Rys urządzeń państw. w Pol. 1892 p. 53 i indziej.

[1] Por. Fontes XXII 69.

[2] Tamże 31.

[3] ß = denar (Pfennig), których 6 szło na 1 szeląg (solidus) Hartknoch Alt. u. N. Pr. 538. Märcker, Kr. Thorn 56.

Zduni z Luczbarka za glinę dali 6 fl.

Summa censuum 1785 fl. 29½ gr. 3 ₰. Qui facere deberent 1835 fl. 29 gr. 2 sz. 3 ₰.

Rozny przichod.

(np.: za smołę, skórę, z browaru »za 13 owiecz y czwartynasty baran«, za wełnę, słomę »Burgmistrz kurzętnicki od morgi łąki« i t. d.) Summa przychodu roznego 245 fl. 23 gr.
Fol. (3 drobne kwoty zwrócono). Summa omnium perceptorum
22. 2031 fl. 22 gr. 2 sz. 3 ₰.

Bartniczy trzy oddały 1½ beczki miodu y 12 stoffow[1] sazanego y 12 funtow wosku.

1651 str. 10. Bartnicy. Sczygiel Bartnik[2] z Lezna oddaie miodu tartego pułkłodow 2, czystego miodu stoffow 8, wosku funtow 8. Tadai z Klonowa umarł, barci na Dwor pobieraią a Barci iest 30.

A die 30 Junii usque ad 18 Novembris exclusive Anno 1605 odebrano maczy z miasteczka kor. 17 ½.

Anno Domini 1605 a die 9 Julij.

Roschod rozny.

(np.: za kłodę do wozenia wody, za trzy pułkłodki do miodu, chłopu, czo z listy do Ich Mczy[3] chodzieł, dowiaduiąc się, iezli zytho kazą przedać za 30 pułkopkow, woznemu za wynoszenie pozwow[4] na Wlewskie, owczarzowi swiętoienskiego[5] i t. d.) Summa 37 fl. 21 gr.

---

[1] Stof, miara nierównej wszędzie pojemności, na toruński korzec szło 40 stofów (Märcker, Kr. Thorn 56). U ludności pomorskiej dziś 1 stof = 1 litr.

[2] O bartnictwie ob. Fontes XXII 30. Gloger, Encykl. Staropol. I 120.

[3] księży kanoników.

[4] O urzędzie woźnych por. Gloger, Enc. Staropol. IV 465. Bär, Behördenverfassung ... 42. — Tenże, Über die Gerichte in Preussen z. Zt. der poln. Herrschaft ZWG. H. 47, 75 nn.

[5] dziś jeszcze na Pomorzu nazwa zadatku pieniężnego dawanego służbie przy »zgodzie«.

(Późniejszy rozchód, np.:) 25 Octobris Jego Mscz X Biskup [1] przyiachał, za beczkę piwa fl. 2 gr. 25. Summa 14 fl. 27 gr.

(Na różnych rzemieślników i czeladź »dziewkom, pastorzowi na bothy« i t. d.) Summa 121 fl. 15 gr. Summa expositorum 218 fl. 27 gr. 1 sz. 3 ₰. Summa pieniędzy przyiętych iest 2031 fl. 22 gr. 2 sz. 3 ₰. Z tey summy odiąwszy 218 fl. 27 gr. 1 sz. 3 ₰. Restant 1812 fl. 25 gr. 1 sz. Fol. 23.

Z tey summy oddano Jego Mczi X Zalieskiemu [2] osm set czteri dzieszczi y cztery złotych dwanascie groszi y 2 szelągi, czo był wydał na potrzebę koscielną. Zasię dano na szoltistwo gwisdzinskie dwiescie złotych. Item ad aerarium Ecclesiae trzinascie złotych y dzieszięc groszi. A na divisiey przyszlo z tam tey summy siedmset pięcdziesziąt y pięc złotych y dwa grosze y dwa szielągi. Do ktorey summy gdy się przyda sto złotych od Jego Msczi X Biskupa, czo dał ad Fabricam [3] a siedmdziesziąt y siedm złotych y dwadziesczia groszy z carentiey, thedy summa do divisiey będzie dziewięcz set trzydziesci y dwa złote y dwadziescza y dwa grosze y dwa szielągi, którą sumę na trzech rozdzieliwszy trafi się na kazdego trzysta y dzieszięcz złotych dwadziescza sześć groszy dwa szielągi y czteri pieniądze.

Approbat V Capitulum rationem factam ex hoc regestro per R D Administratorem.

Anno Domini 1605 die 23 Novembris. Fol.

(Różna dań, za smołę, wełnę i t. d.) Suma 70 fl. 25 gr. 24.

Die 14 Januarii 1606.

---

[1] bp. Wawrzyniec Gembicki (1600—10).

[2] Fryd. Zaleski kan. chełmiński † 1616 (Frydrychowicz, Culm. Weihbischöfe 9).

[3] ad fabricam Eccl. Cathedr. (reparacje, budowle) płacił bp. 2/3 kapituła 1/3 kosztów (ZTNTor. 1921 str. 110 n.).

Pan Burgrabia oddał za 7 kop gomułk[1] 14 fl., za wosk 20 gr., za wełnę 5 fl. 20 gr. (i t. d.) Suma wziętych pieniędzy fl. 45 gr. 20.

Wydatek z tego (świętoiańskie, gontarzowi[2] od urobienia gontow na browar, za dwa snopi zielaza[3] 2 fl. 6 gr., za 5 zwonkow do owiec 12 gr., za postaw[4] sukna na czeladź itd. Różne przychody np. za zytho miary Grudziąsky[5] 29 last y 38 korcy 637 fl. 3½ gr. i i.).

Summa summarum wszystkich pieniędzy przyiętych od ostatniego rachunku cziny 763 fl. 29 gr. Z ktorey summy wydał p. Burgrabia na rozne roschody domowe z tymi, czo wyzey są napiszane iako się ukazało i jego regestru tak wiele iako 130 fl. 13 gr. y tak zostanie summy przyięty 633 fl. 16 gr. To oddał P. Burgrabia kurzętnicki do rąk moych ostatnego dnia Miesiąca czerwca Roku Panskiego 1606. A iam dał z tego rachunek w Capitule iako się potym ukaże.

Fol. 25. Furmanskiego owssa odebrałem od szołtyssow, ktory powinni dawac od iedny włoki po korcu odkupuiąc szarwark odebrałem od nich kor. 36½ a za pułpięta kor. pieniędzy kor. po 12 gr.

Wiecowego owssa oddaly poddani thak wiele iako L 1 kor. 26½...

Z mlinow zytha: Zybult dal last 2 kor. 30. Z Nielbarka dano last 1 kor. 25. Z Dembowego mlina dano korcy 36. Zacharias dał pułtora lasta. Zaplaczil.

Pluznego dano Last 1 kor. 8.

---

[1] ser twarożny nakształt osełki.

[2] gontami, deszczułkami pokrywał dachy. Opis gontów u Żebrawskiego, Słownik wyrazów... budownictwa. 1883 str. 85.

[3] snop żelaza miał szyn 12 (Sł. Ryk.).

[4] cała sztuka sukna, jaka wychodzi z warsztatu (tamże).

[5] o korcach grudz. chełmiń. toruń. i t. d. por. Märcker, Kr. Thorn 56 n.

Wysiew 1605—06. Urodzai... Omłot... (podobnie jak 1604—05).

Rozchod zytha. Fol.

Wysiało się na Folwarku kurzętnickiem Last 4 kor. 5. 35. Na Folwarku Mszanowskiem Last 2 kor. 59. Na Folwarku Gwizdzinskiem Last 2 kor. 26. W Klonowie na pustą rolę kor. 10. W Brathoszewie na pustą rolę kor. 35½. Do Grudziądza wywieziono Last 26 kor. 17. (Owczarzowi, pastorzom, cieślom, robotnikom, zdunowi, bednarzowi... Tkaczowi od robienia płotna kor. ½. Do szpytala kor. 1: Rataiowi...[1] Burgrabi... Urzędnikowi... Kopaczowi, co na Mszanowie rowy kopał thego roku kor. 3. Do Lezna chłopu, co pogorzał, do siewu dano kor. 6. Między poddane pozyczono Last 5 kor. 58... Suma last 46 kor. 53 ½.

Roschod Ięczmięnia. Fol.

Wysiało się na Folwarku kurzętnickiem kor. 26 ½. Na 36. Mszanowie kor. 8 wier. 3. Na Gwizdzinach kor. 6 wier. 1. Na puste do Klonowa kor. 2... Suma last 2 kor 17½.

Rozchod owssa.

Naprzod wysiano na Folwarku kurzętnickiem L 5 kor. 15. Na Folwarku Mszanowskiem L. 2 k. 12. Na Folwarku Gwizdzinskiem L. 2 k. 21½. Na pustą rolę w Gwizdzinach k. 23. Na pustą do Brathoszewa k. 1. Do Klonowa na pustą k. 10. Posłałąm Je M P Miecznikowi[2] L. 8 k. 1. Gdy bywał I M P Miecznik y słudzy iego w Kurzętniku k. 10. 30 Julii 1605 gdy beł I M X Administrator y I M X Pissinski[3] wydałęm owssa k. 21. 15 Octob. Kuchnia I M X Biskupa przyiachała, k. 2.

---

[1] o ratajach Fontes XXII 19, 22, 107.

[2] zapewne Seweryn Zaleski ob. »Fontes« XXII 65.

[3] X. Pisiński kan. chełmżyński † 1612 (ob. biogr. jego w RTNTor. 1927 str. 326 n.).

16 Octob. I M X Administrator przyiachał a mięszkał ad 26 Octobris wydałęm k. 14. 25 Octob. I M X Biskup przyiachał, k. 8½...

Fol. 37. Dla pssow, ktore za bydłęm chodzą k. 3... Do Grudziądza iezdząc do spichrza k. 1... Przedało się w Ludzbarku swey miary k. 10. A Ludzbarski był o 8½ kor. po gr. 13 y solid... Suma Last 30 kor. 16 y 3 wiertle[1]. Restat na spichrzu kor. 16½.

Rozchod grochu.

Na Folwarku kurzętnickiem wyssiano k. 9. Na Folwarku Gwizdzinskiem k. 2... Przedało się w Ludzbarku k. 6 za tho wzięto fl. 6 gr. 12. Item drugą razą. Za tho wzięto fl. 4 gr. 18. Dworznikom... kopaczowi... ogrodnikowi... urzędnikowi[2] do Gwizdzin... Ciesli... Rataiowi... owczarzowi... Gbur z Krzemięniewa, co uciekł, winięn był k. 1.

Fol. 38. Rozchod Gryki.

Naprzod na Folwarku kurzętnickiem wysiano k. 6½. Na Klonowo k. 2½. Na kaszę dla Ich Mczow k. 2. Dla cieslow na kaszę k. 1. Przedało się do Ludzbarka k. 13 za tho się wzięło fl. 7 gr. 26. Panu Burgrabi k. ½. Rataiowi... między poddane... na drób... Summa kor. 28.

Sięmięnia Lnianego beło kor. 5. Przedano kor. 2, korzec po fl. y po gr. 6. A die 8 Nov. usque ad 26 Junii incl. Anno 1606 odebrano maczy z miasteczka kor. 45.

Anno 1606 Percepta pieniędzy.

Fol. 39. Bydło w Krzemieniewie spissane 17 Julii 1606... w Gwizdzinach... w Mszanowie... w Klonowie.

Tego roku 1606 urodzilo się na folwarku Kurzętnickim... na Mszanowie... w Gwizdzinach... Na Klonowie... Summa zytha wszystkiego kop. 1459½. Jęczmienia kop. 83 m. 3. Jary

---

[1] czwarta część korca.

[2] gospodarczemu. Dworznik = podstarości, rządca, ekonom.

pszenicze kop. 4½. Owsza kop. 435 m. 3. Grochu kop. 51½. Gryki kop. 39½. Siemienia lnianego korcy... Jarki kop. 7. Oprocz Bratoszewa, gdzie się zrodzilo na pustich włokach zytha kop. 50, owsza kop. 5, ktorych przywieziono do Kurzętnika.

(Opis wsi klucza kurzętnickiego jak wyżej 1605).

Mliny Anno 1606. Fol. 49

Dwa Paczoltowskie przed Nowem Miastem, z ktorych dan zytha last 2 y kor. 30. W Nielbarku mlin z ktorego powinien dawacz zytha last 2 y pszenice kor. 2 do trzech lat. Z pilnika[1] powinien dacz last y 20 kor. zytha. Dembowy mlin, z ktorego daią zytha kor. 36. W Saminie Mlin, z ktorego daią zytha last 1 kor. 30. Wieprzow powinni karmicz 8.

1616 Młyny: Zybult, Nielbark, Pielnik, Dębowi, Zachariasz.

Macza z Miasteczka.

A 26 Junij exclusive usque ad 16 Novembris roku 1606 odebrano maczy[2] 31 korcy 3 wiertle.

Rozny przychod 1606.

Z Luczbarka gaiowego fl. 23. Z Przeląk gaiowego fl. 26 gr. 20. Za 15 owiecz marcowich[3] fl. 10 gr. 15. Za 23 kamienie[4] wełny po 3½ kamin fl. 52 gr. 3. Za 2 sądy[5] miodu fl. 35 gr. 10. Za gomulki za kop. 16 fl. 32. Za 14 lastow zytha y 18 kor. last po 30 fl. 429 fl.... Summa 766 fl. 5½ gr. Summa summarum tak czinszow iako inszich pieniędzy przyiętych a festo S. Joan. usque ad festum S. Martini 1606 facit 2569 fl. 9 gr. 1 sz.

---

[1] Tutaj w znaczeniu piły, tartaku. Przywilej na młyn przed Nowem Miastem 1416 ob. Wölky, U.-B. p. 405.

[2] maca = 16-ta część korca, 4 kwarty (»Fontes« XXII 39).

[3] które się w marcu wylęgły.

[4] kamień toruński = 24 funtów, gdański 34 f. (»Fontes« XXII 81).

[5] sąd = węborek, baryłka.

Fol. Roschod pieniędzy in Anno 1606.

50. Tessarzowi [1] od porobięnia okiennic do pokoiow fl. 1 gr. 10.... Slosarzowy za cechy do achtlow gr. 10.... Gdy P. Burgrabia do Brodnicze iedzil na zytho targ czinicz gr. 12.... Chlopu, czo nazaiutrz z listem daiącz znacz iesli kupiecz będzie targ trzymał, dano gr. 2. Za autentik [2] na woznego zł. 2.... Woznemu czo pozwi noszil gr. 10.... Chlopu, czo chodzil do Chełmzy z listem daiącz znacz isz staw spuszczono, gr. 3.... Chłopom, czo ryby prowadzili do Chelmzy gr. 20.... Gdy P. Burgrabia iedzi do Grudziądza strawil gr. 25..... Summa 414 fl. 28 gr.

Czeladz.

Burgraby fl. 80. Pissarzowi fl. 12. Urzednikowi do Gwiezdzin fl. 16. Owczarzowi... Rataiowi... (na boty) Pastorzowi... dziwkom na boty... Summa 155 fl. 1 gr. Summa summarum Roschodu 644 fl. 24 gr. Dla tego ten roschod tak wielki iest, isz P. Burgrabia dał był przed tym na potrzebę Capitulną

Fol. 400 fl.

51. Suma ad divisionem czyni 831 fl. 29 gr., którą summę na trzech rozdzieliwszy kazdemu przyszło 277 zł. 9 gr. 2 sziel. 2 ₰. Approbat Capitulum rationem factam (od S. Jana do

Fol. 20 listopada).

53. ... Urodzai... W Bratoszewie było z pustych włok kop. 24, z ktorych nawiano last 1 kor. 15.

Fol. Rozchod zytha in anno 1606.

61. ... Na pustem w Bratoszewie kor. 30.... Do Grudziądza wywieziono pierwszy ras last 11 kor. 47½. W jesieni przedano do Brodnicy last 14 kor. 18. Kopaczowi ktory rowy kopal na folwarku kurzętnickim kor. 3. Na ogrodniky, ktorzy

[1] = stolarzowi.

[2] pismo urzędowe, pełnomocnictwo na piśmie. (Częsty zwrot w aktach sądowych: »Authenticus et juratus ministerialis judicio praesenti suo cum authentico bene notus«).

groblę karowali kor. 2.... Zakonnikom do Bydgoszczy... do Lubawy[1]... Nowotnemu gborowi do Bratoszewa k. 2. Przedano do Nowego Miasta kor. 3½ y pułwiert.

Roschod Jęczmienia in anno 1606 ad 1607... P. Burmistrzowi kurzętnickiemu przedano kor. 35 po 13 gr. korzec. Fol. 62.

Roschod owssa... Wysiew... Kupcowi z Brodnicze kor. ½... Panu Burgrabi, gdy iedzyl do Grudziądza kilkakroc kor. 6.

Roschod siemienia lnianego... konopnego... grochu... wywieziono do Grudziądza last 1 kor. 14. Roschod gryky... Do Ludzbarka przedano kor. 4. Fol. 63.

Rozny przychod... Anno 1607. Fol. 64.

Od smolnika[2] fl. 3 gr. 10. Winy z Miasteczka fl. 12. Za 4 korce gryky ktorą przedano do Ludzbarka fl. 1 gr. 3½ ß 3... Za 45 Łasztow kor. 9 Gdanski miary wziąłem 1038 fl. 13½ gr....

Rozchod 1606 od 1607. Fol. 65.

... Od wagi konopi do wędrichow fl. 3.... Od urobienia wendrichow konopi Panskich było kamieni 9. A zelar[3] przyłożył 4, dałem fl. 9 gr. 5½ ... Gdym iezdził do Grudziądza naimuiącz spichrz, gr. 20. Za kamien w Toruniu do Pilnika fl. 14 gr. 20... Za snop zelaza na potrzeby Folwarkow fl. 1 gr. 5. Gdym iezdzil do Grudziądza z zytem s pierwszą forą fl. 1 gr. 3. Gdym iezdziel do Ich Msci radząc się, czo czynicz z zytęm fl. 1.... Z trzecią forą gdym sam iezdziel fl. 1.... Tkaczowi od czienkiego płotna fl. 3 gr. 12. Tkaczowi od grubego płotna fl. 1 gr. 25... Za kłodę soli białłey do mleczna[4] fl. 3. Za 2 beczce soli na P. Burgrabię fl. 2 gr. 20. Za 3 beczki

---

[1] w Bydgoszczy i Lubawie byli OO. Bernardyni.

[2] o smolnikach ob. »Fontes« XXII 29, 56, 95, 129.

[3] z niem. Seiler = powroźnik.

[4] mleczno = nabiał.

soli do Folwarkow dla owiecz pastorzom, rathaiom, owczarzowi fl. 4... Gdym zytho szafował[1] do Gdańska z Grudziądza z miernikami[2] y z inszymi wschodami y z Formanem strawili 13 fl.... dałem Frachtu[3] fl. 135. Gdym teras zyto od-
Fol. woził do Grudziąndza y s tym, czo zyto przemierzal gr. 25...
68. Na sledzie na Burgierwysz[4] na Praczle (?) gr. 25...

...Przyięcie pięniędzy, od S. Jana Anni 1607.

...Z resty zyta, ktore się w Grudziądzu przedało y z grochu fl. 35 gr. 10... za 6 kłod[5] piwa z maczowego słodu fl. 11 gr. 6...

Roschod s tych pięniędzy anno 1607.

...Chłopu czo z listem chodziel do Chełmzy daiąc snać że Chełstowski woły wziął, gr. 3. Drugiemu chłopu czo do Grudziądza chodzieł gr. 3. Gdym był u Ich Mosci z Regestrami y dwa kroczem iezdził[6] do kupcza do Grudziądza strawiłem fl. 2.... Ogrodnikowi czo do Grudziądza chodzieł dowiadowac się o kupczu iesli z Gdanska przyiachał gr. 4... Na ogrodniki czo na Chełminską chodzieli fl. 6 gr. 6... Od protestatiey y powołania woznemu gr. 20. Themu, czo na szpiegi chodzieł za zołnierzami fl. 1 gr. 15...

Fol. Rzemiesniczy... za trzy połkłodki do miodu gr. 15...
69. Hoc anno (1607) non ... census ... ex bonis Capitularibus provenientes propter excursionem quorundam militum, qui se Rokoszanos[7] vocabant, qui bona ... devastabant ... damnum

[1] szafowanie, szafunek = spławianie ob. »Fontes« XXII 119 n.

[2] pomocnicy kupców zbożowych mający nadzór nad śpichrzami czuwający nad należytem odmierzeniem zboża.

[3] opłata od przewożenia, spławienia zboża.

[4] z niem. Bürgerwiese.

[5] kłoda = duża beczka.

[6] dwa kroć jeździłem.

[7] Z rokoszem Zebrzydowskiego sympatyzowała także szlachta pruska, dla tego się przeniósł także do Prus Król. (Lengnich, Gesch. d. preussischen Lande... V 12 nn.).

tum praelatis ipsis tum subditis capitularibus intulerunt .. eas non par ... plus quam quadringenti sexdecim ... quingentos triginta quinque florenos quindecim grossos et unum solidum. Ex hac summa dedi ad distributiones.... Haec ratio facta est in Capitulo Chelmzae die 16 Februarii A. D. 1608. Fol. 70.

Urodzay... omłoczono... nawiano... Fol.

Summa perceptorum wszystkiego zboza Anno 1608. Zytha last 49 k. 56 w. 1/2. Ięczmienia last 7 kor. 21. Owsza last 42 kor. 53. Pszęnicze iary kor. 19 1/2. Grochu kor. 41 wiert 1. Griki last 2 kor. 5. Jarki kor. 25 1/2. Siemienia lnianego kor. 8. Siemienia konopnego kor. 3 1/2. 81.

Roschody zytha in anno D. 1607 usque ad annum 1608. Dla P. Kowalkowskiego kiedy po Rokoszu przijechał z Stumu w the czasy przijechał I M X Odinet y I M X Dąmbrowski [1] kor. 3. Reszty zyta zostalo na spichrzu, po odiazdzie Rokoszan szczem kiedy P. Calstyn [2] miał urzędować y kazał ie przemierzyc, zostało tak wiele iako 51 1/2 kor.... Die 14 Octobris dla slachty czo przijachała bronic po Pacułtowskj bitwie kor. 4... Rataiowi Mszanowskiemu, gdy uganiał bydło przed Rokoszem kor. 1. Za pułkopkj y za wędrychy łyczane kor. 1 wier. 3... Kiedym słał do Chełmzy w Rokosz kor. 1. Za roskazaniem P. Calstinowem Lesnemu za służbę kor. 1. Temusz Lesnemu za roskazaniem P. Kowalkowskiego kor. 2... Die 6 Aprilis dla I M X Administratora, kiedy z woli I M X Biskupowi przijachał, kiedy wyiezdzał na Convocatią [3] kor. 1/2.... Malarzowi od malowania szafey kor. 1/2... Cieslom, co robieli koło Plebaniey Gwizdzinskiey 6 kor.... Pastorzowi, co uganiał bydło Fol. 82.

[1] X. Jerzy Dąbrowski kan. chełmiński † 1608. (RTNTor. XXXIII 27).

[2] poprawnie: Kalkstein.

[3] sejm konwokacyjny (»konwokacja«) przez prymasa zwoływany w czasie bezkrólewia przed elekcją króla. Sejm 1607 r. niewłaściwie tak nazwany, bo bezkrólewia nie było.

Gwizdzinskie przed Rokoszany kor. 1. Xiędzu do Wlewska[1] tacy kor. 6.... Ratay klonowskj w Rokosz odwiozł do Ludz-
Fol. barka 4 kor.... Wysiew....
83. Roschod owsa ... Wysiewek ... Gdy IMX Odinet przijachał z IMX Dąmbrowskiem po Rokoszu kor. 5... Kiedym iezdził po trzy korce do Grudziądza ... Z Ciechanowa Mnichom[2] kor. 1½... Dla koni Rokoszanskjch także y dla lesnych
Fol. kiedy przyiezdzali z Klonowa kor. 10.... P. Kowalkowskj
84. z sługami strawieł na Mszanowie uchodząc przed Rokoszany 7 kor....
Fol. Roschod grochu. Wysiewek... Panu Kowalkowskiemu
85. przed Rokoszem 1 kor. Resti zostało po Rokoszu kiedy przemierzał P. Calstin 8 kor. Cieslom, co robieli około Plebaniey Gwizdzinskiey[3] kor. 2. Prządcze, co przędła do waty wier. 1...
Roschod Jary Pszenice... Przed Rokoszem Panu Kowalkowskiemu kor. 1. Zostało iey na spichrzu po Rokoszu 16 kor...

---

[1] do parafji tej należały w 17 w. oprócz Wlewska, Klonowo i Młynek. Fankidejski, Utracone kościoły 139. »Fontes« IX 608. Plehn, Ortsgesch. 138.

[2] w Ciechanowie byli OO. Augustjanie (Sł. Geogr. I 675).

[3] Na początku 17 w. kościół gwiździński miał osobnych proboszczów, 1630 przyłączony do Kurzętnika (Fankidejski, Utracone kościoły 118).

Z daru bpa Mikołaja posiadała kapituła od r. 1509 połowę młyna wałdowskiego koło Sarnowa (Wölky U.-B. p. 641). Z biegiem czasu cały młyn przeszedł w posiadanie kapituły, bo późniejsze zapisy o części biskupiej nie wspominają (Wölky r. 1539 p. 799 i 1600 p. 953). Przywilejem z r. 1667 kapituła odnawia dawny zapis na młyn post bellum proxime elapsum ruinam minans oraz na agros et prata in haereditatem iure Culmensi perpetuo, daje młynarzowi prawo, jeżeli możebnem i przydatnem, tertiam ibi sine quavis auctione pensionis rotam molarem fabricandi. Czynsz: duae lastae usitatae siliginis in perpetuum w ratach kwartalnych ad Culmsam, ad locum residentiarum nostrarum propria vectura etiam molitas si opus fuerit devehere ipse et successores ipsius (pozatem:) frumenta quaelibet kanoników na młyn jego dane do mielenia absque mensura quapiam (=bez potrącenia »macy«) a molitura dari solita per cribrum molinarium molere salvo salario 3 denariorum a quolibet modio... (Arch. Ep. V 6 b fol. 64).

II.

CONSCRIPTIO ET REVISIO STATUS BONORUM PRAESTIMONIALIUM[1].

[1] Dobra prestymonjalne, czyli alodjalne były takie, które niektórzy członkowie kapituły uprawnieni do tego, przez pewien przeciąg czasu użytkowali, por. ZTNTor. V 120 i 124 n.

1. Revisio et Conscriptio status Bonorum *Konczewice* Praestimonialium sub Regimine p. m. Perill. D. Pauli Szczuka[1] Decani Cath. Culm. per Perillres Martinum Strachocki[2] Iacobum Adępski[3] Josephum Łępicki[4] Canonicos Cathedrales Culmenses ex Capitulo ad id deputatos peracta die 27 m. Junii A. 1757.

Folwark Kończewski.

Wiazd do Dwora y na Podworze. Brama o trzech słupach z murłatami...[5]

Dwor cały w szacholec[6] budowany ab extra circum circa gliną obrzucony y wytynkowany kalkem ... dach olenderską dachowką[7] pokryty, podrzucony, dobry... Wchodząc do dwora Altanka w wiązarek y lepiankę przybudowana, dach na niey w kopołę tarcicami[8] pobity... Kuchnia w sieni murowana...

[1] † 1757 (RTNTor. XXXIV 386).

[2] † 1771 (RTNTor. XXXIV 381).

[3] † 1763, biogr. jego RTNTor. XXXIII 6 n.

[4] † 1772 ob. biogr. tamże XXXIV 296 nn.

[5] murłaty z niem. Mauerlatten = sztuki drzewa średniej grubości kładzione na wierzch murów służące do oparcia na nich końców belek, aby ich ciężar wraz z dachem równe na mury wywierał ciśnienie (Żebrawski, Słownik... 176).

[6] Szacholec, z niem. Schurzholz, ściana w budowli drewnianej z grubych bali por. Żebrawski o. c. 288.

[7] holenderska dachówka = esówka od kształtu przekroju podobnego do leżącego s (ᔕ).

[8] tarcice = deski rozmaitej grubości (tamże 297).

po prawey ręce przy kuchni Izba Pańska, do ktorey drzwi dębowe stolarską robotą in parte snycerską... Z tey Izby drzwi do Alkierza...[1] Z tego Alkierza drzwi do Szpizarni... Ex opposito Izby Panskiey Izba czeladna....

Sadek w dyle darte[2] y zerdzie...

Szpichlerz w szczycie dwora we wiązarek y lepiankę o iednym tylko sypaniu... Piwnica pod nim... Browar w wiązarek y lepiankę... Przy browarze studnia nowo obrantmowana[3]... Od Browaru za stodoły ciągnie się rozgart[4]. Gumna[5] w kwadrat stawiane doktorych wiazd alias Brama stara... Stodoła pierwsza... o pięciu somsiekach[6] o czterech klepiskach w lepiankę y wiązarek... Stodoła druga w wiązarek o dwoch somsiekach o iednym klepisku... Szpichlerz[7] przy tey stodole... w wiązarek y lepiankę ... o dwoch sypaniach... Stodoła trzecia ... we wiązarek y lepiankę... Owczarnia stara w wiązarek y lepiankę ... Owczarnia druga... Owczarnia trzecia w lepiankę y wiązarek... Wolarnia w wiązarek y lepiankę... Obora we słupy y zerdzie... Staynie w wiązarek y lepiankę... Sieczkarnia (takaż) Chlewy swinie (takież)... Kurniki... Ogrody

---

[1] alkierz, z niem. Erker, niegdyś wykusz, przystawka na piętrze na zewnątrz wystająca; tutaj mały pokoik przy większym pokoju bez wyraźnego przeznaczenia (tamże 3).

[2] t. j. nie piłowane.

[3] zapewne: ocembrowana.

[4] pierwotnie wspólne łąki dla koni i wołów (»Rossgarten«) ob. »Fontes« XXII 94.

[5] ogólna nazwa zabudowań gospodarskich; podworze także zabudowaniami takiemi otoczone i zamknięte nazwane gumnem. (Żebrawski, Słown. 92).

[6] sąsiek = przestrzeń w stodole po obu stronach klepiska (boiska) oddzielone od tegoż niskiemi przepierzeniami (tamże 261).

[7] o dawnych śpichlerzach ob. Gloger, Enc. Staropol. IV 343. Mokłowski, Sztuka ludowa w Polsce 1903 str. 273.

Dworskie roznym warzywem całe zasadzone, zasiane, y nasieniem roznym... płotem chruścianym dobrze ogrodzone.

Wieś Konczewice.

Chałupa, w ktorey mięszka Adam Zaręba Dannik[1] w szacholec... Przy tey chałupie stodołka... Karczma[2] w ktorey mięszka kaczmarz na Dani ... partim w szacholec partim w wiązarek ... Chałupa w ktorey mięszka ... Dannik ... w wiązarek y lepiankę... Chałupa, w ktorey mięszka ... Dannik ... Dwojaki[3] w wiązarek y lepiankę ... Dwojaki całe w wiązarek y lepiankę ... Chałupa, w ktorey mięszka Puł-dannik w wiązarek y lepiankę ... Dwojaki o dwoch Izbach y dwoch sieniach w wiązarek y lepiankę ... W iedney mięszka ... Puł-dannik ... w drugiey Puł-dannik[4]... Chałupa, w ktorey mięszka Puł-dannik ... w szacholec ... Chałupa, w ktorey mięszka Ogrodnik... w szacholec... w wiązarek y lepiankę... Chałupa, w ktorey mięszka Ogrodnik z wystawą o trzech słupach cała w wiązarek u lepiankę... Chałupa, w ktorey mięszka... Szołtys Ogrodnik z wystawą o trzech słupach cała w wiązarek y lepiankę... Chałupa, w ktorey mięszka Ogrodnik .. Chałupa, w ktorey mięszka Ogrodnik... Chałupa, w ktorey mięszka Puł-ogrodnik ... Chałupa, w ktorey mięszka Owczarz... Chałupa, w ktorey mięszka kowal... Kuznia w wiązarek y lepiankę[5]...

Jacobus Adempski CC mp.

---

[1] dannicy miewali mniej lub więcej roli oraz sprzężaj, płacili czynsz i odrabiali pańszczyznę (»Fontes« XXII 26 passim).

[2] o dawnych karczmach, ich budowie ob. Gloger o. c. 9.

[3] chałupa przeznaczona dla dwóch rodzin.

[4] mający mniej roli i inwentarza niż dannik.

[5] O Kończewicach obszernie Märcker, Kr. Thorn 313–319. Sł. Geogr. IV 323. ZTNTor. V 120, Wölky, U.-B. (rej) »Fontes« VI 31.

2 a. Revisio Praestimonii y Wsi *Skompego* y *Wrocławek* post bellum Sueticum Vczyniona Anno Dni 1661.

Skąpem wiezdzaiąc do podworza słupy do wrot bez parkanu... Dwor[1] pusty, Izba z drzewa w nięm budowana sięn wiązana y w cegłę murowana takze y komory poboczne, u Dworu szczytow nie masz, w sięni komin z gruntu murowany, posowy nad Izbą y nad sięnią nie masz. Wierzch nade Dworem zły y niepokryty. Przeciwko Dworowi szpichlerek wzrębisty[2] bez podłogi y posowy... Pod szpichlerzem piwnica z kamieni murowana zapadła y szyia[3] do niey obalona. Szczytow u tego szpichlerza niemasz... pognieły słupy dwa od gołębieńca[4]. Przede dworem browar obalony... piec ozdowny[5] murowany zepsowany... studnia dobra, przyniey zoraw[6]... sadzawka dla zasadzenia ryb. We wsi karczma... karczmarz za przywileiem. Stayni gościnnej niemasz. Przy karczmie wzrąb od gburskiej chałupy, na drugiey stronie wsi chałupa młynarska, druga nizey chałupa pastorska y inszych dwuch chałup drzewa wzrębistego potrosze. Kuznia z kamięni murowana bez wierzchu. Wiatrak... poprawy potrzebuie. Zasiewkow nie masz.

Folwark y Wieś Rocławki... Ani zawarcia ani ogrodzenia niemasz. Dworzec wszytek z drzewa budowany, snopkami okryty... W sieni piwniczka szwedzkiemi końmi połamana

---

[1] o dawnych dworach ob. Gloger o. c. II 74. Mokłowski o. c. 338 nn.

[2] zrąb w ciesiołce nazwana zestawa ścian z drzewa aż pod dach wyprowadzona. (Żebrawski o. c. 337).

[3] szyja = zejście pochyłe sklepione, które mieści schody do piwnicy. (Żebrawski 295).

[4] dawna nazwa gołębnika mieszczącego gniazda gołębie.

[5] ozd, ozdownia, mielcuch słodownia = miejsce murowane w browarze, gdzie słód wyrabiają, prażą i suszą (Żebrawski 273).

[6] słup wysoki przy studni z ruchomem poprzecznem ramieniem u góry i żerdzią u niego wiszącą z wiadrem do wyciągania wody (tamże 340).

y zapadła... Komin od wichrow napsowany... Ku południowi Izdebka Panska z kownatką[1].... Przeciwko tey Izby druga Izba Gospodarska.... Misnik blisko drzwi przy scianie.... Blisko Dworu Kurniczek gliną lepiony, szpichlerz z drzewa budowany snopkami pod musk nakryty.... przy szpichrzu sieczkarnia.... stodoła o trzech sąsiekach.... Krownia y wołownia... Staynia.... znaki chlewow dla drobiazgow.... 4 chałupy.... Dwoiaki.... w nich mieszkaią zagrodnicy.... Przy dworze sadek y warzywniki nie ogrodzone y nie zasiane. Zasiewkow zadnych ani ozimych ani Jarych nie masz.

Stanislaus Trebnic[2]

Kan. Chełm. na to a Capitulo deputowany mp.

2 b. Revisio et Conscriptio Status Bonorum *Skąmpe* Praestimonialium per Perillres Iacobum Adempski Josephum Zieliński[3] et Josephum Łempicki Cancos CC ad id deputatos peracta d. 19 Novembris 1751.

Dwor stary pod Dachowką.... W tym Dworze Izby w szachulec od rogow. Izba czeladna.... Spichrz, pod ktorym sklep.... od dołu w szachulec.... wyzey zas w wiązarek y lepiankę.... Kurniki w lepiankę.... Wiazd na Gumno. Wrota stare na kunach zelaznych u gory, u dołu na biegunach[4]. Krownia w wiązarek y lepiankę, alias skopiarnia.... Owczarnia o 19 przęsłach[5] od dołu w bale, wyzey w wiązarek y lepiankę.... Stodoła iedna o czterech klepiskach, sąmsiekach pięciu.... Stodoła druga poprzeczna w lepiankę y wiązarek.... Szopa

---

[1] kownata, komnata = mały pokój obok większego (tamże 127, »Fontes« XXII indeks).

[2] archidiakon kamieński, prob. tucholski † 1689 (»Fontes« XIII 516 i RTNTor. XXXIV 390 n.).

[3] † 1758 (RTNTor. XXXIV 417).

[4] bieguny = czopy na których się drzwi u wrot obracają (Żebrawski 22).

[5] przęsło = część ściany zawarta między dwoma słupami (tamże 240).

y chlewy dwa na swinie.... Wozarka[1], staynia y wolarnia.... Browar snopkami poszyty.... w wiązarek y lepiankę... Goscieniec Izba, Izbetka[2] y komora w szachulec.... Podworze kaczmarskie. Chlewy.... stodoła.... stodoła druga ... Roli włokę w kazde pole, płaci z tego Talerów[3] 10, usługę Dworską czyni to iest wywoski korcy 30, po dniu orać na ugor, oziminę Jarzynę, tłuki dni trzy powinien robic.

Wies. Chałupa.... w ktorey mięszka owczarz wolny, ma miec na zimę owiec 400, od ktorych płaci Dworowi fl. 180 morg (?) i dwa od sta owiec[4].... Chlewy przy tey chałupie, stodołka nowa... Chałupa druga, w ktorey mięszka poddana ma syna jednego. Roli po morgu y ogrod, Płaci fl. 10.... Stodołka z chrustu.... Chałupa trzecia alias Dwoiaki nowe, w ktorych mięszkają Dannicy po morgu roli trzymaią y ogrody robią po trzy niedziele w zniwa y tłuki dni 3.... Chlewki.... 4 gburska, w ktorey mięszka.... poddany.... Stodoły trzy.... Chałupa 5 stara.... chlewki.... W tey chałupie mięszka.... poddany Pułogrodnik ma morg roli w kazde pole, robi iednym cały tydzien przez cały Rok.... Chałupa 6 stara, ale niezgorsza.... chlewki.... W tey mięszka.... ogrodnik poddany, morg ma w kazde pole, robi to, co nalezy na ogrodnika. Chałupa 7 stara, ale dobra.... w ktorą mięszka poddany, płaci zł. 10, ma ogrod y morg w kazde pole.... (Opis niedokończony).

1760: (oprócz powyższych budynków:) Dwoiaki w wiązarek y lepiankę.... Chałupa, w ktorey mięszka.... Dannik.... Dwoiaki całe w wiązarek i lepiankę.... Chałupa, w ktorey mięszka.... Młynarz.... Chałupa owczarska.... Kuznia stara, w ktorey kowadło inwentarskie w wiązarek

---

[1] woziarka dziś jeszcze na Pomorzu obok wyrazu wozownia.

[2] = izdebka.

[3] talary były różne, bito po zł. 6 i 8. (Gloger, Encykl. Staropol. IV 8 n.).

[4] o owczarstwie por. »Fontes« XXII 21 passim.

y lepiankę.... Wiatrak stary.... Smigi obiedwie nowe z napiorem nowym [1] nalezyte [2]....

2 c. Revisio et conscriptio status Bonorum *Wrocławek* Praestimonialium. (Opis około r. 1750).

Folwark. Wiazd do Dwora y na Podworze. Dwor cały w szacholec budowany stary.... Altana.... Dach na nim dekarską robotę lecz stary y wcale zły.... W sieni kominy dwa.... Izba Panska.... Izba czeladna.... Z Izby Panskiey do alkierza.... Za Dworem Rozgart [3] dla ptastwa.... Szpichlerz w szachulec cały postawiony.... Sklep pod tym szpichlerzem.... Stodoła z kamieni murowana.... Stodoła druga de nova radice we wszystkim drzewie nowa postawiona.... Owczarnia stara we wiązarek y lepiankę.... Wolarnia wraz z stayniami y szpicherkiem we szrodku y woziarką od podworza w wiązarek.... Studnia przy woziarce.... Woziarka przy szpichlerzu nowym.... Chlewy... Browar.... Wieś Wrocławki: Dwoiaki we wiązarek y lepiankę.... Chałupa Dwoiaka.... W drugiey połowie mięszka Dannik... Chałupa.... Chałupa, w ktorey mięszka Dannik.... Chałupa, w ktorey mięszka Danniczka.... w wiązarek y lepiankę.... Karczma szachulcowa.... Kuznia w wiązarek y lepiankę.... Chałupa, w ktorey mięszka kowal.... Chałupa.... Chałupa, w ktorey mięszka.. Dannik.... Chałupa, w ktorey mięszka.... na Dani....[4]

3. Revisio et Conscriptio status Bonorum *Witkowo* Praestimonialium sub Regimine Illmi Rmi Dni Fabiani Pląskowski [5]

---

[1] niewątpliwie deski cienkie na śmigach.

[2] O Skąpem ob. Märcker, Kr. Thorn 522 nn. ZTNTor. V 120. Sł. Geogr. X 665. Wölky, U.-B. (rej.) »Fontes« VI 32.

[3] tu w znaczeniu podwórza.

[4] o Wrocławkach Sł. Geogr. XIV 49. ZTNTor. V 120. Wölky, U.-B. (rej).

[5] † 1784 (Frydrychowicz, Culm. Weihbischöfe 1905 p. 26 nn. RTNTor. XXXIV 329 n.)

Eppi Martiriensis Suffraganei, Archidiakoni Officialis Glis Culmensis.... peracta Die 29 Junii A. 1757.

Wieś Witkowo. Wiezdzaiąc do Folwarku Brama w sztachety.... Folwark cały w Szacholec.... Wchodząc w Folwark z prawy strony Izba.... W sieni kuchnia, od podworza obmurowana.... po lewey stronie Folwarku izba.... komora.... Korniki.... chlew dla swiń.... Wolarnia.... Stodoła nowa.... o dwoch somsiekach.... Stodoła dawna w. wiązarek y lepionkę.... o trzech somsiekach.... Przy tey stodole obzeyt[1] nowo postawiony.... Stodoła dawna o czterech somsiekach.... we wiązarek dylami obita.... Owczarnia.... Budynek.... z iedney strony staynia.... z drugiey strony wozarnia.... Na podworzu nowy Gołębieniec.... Cztery ogrody....

Chałupy.... Pierwsza, w ktorey mięszka Owczarz.... Druga chałupa, w ktorey mięszka kołodziey poddany.... Trzecia, w którey mięszka Dannik.... Czwarta, w ktorey mięszka.... Ogrodnik poddany.... Piąta chałupa stara.... Szosta dobra, w ktorey mięszka krawiec dannik.... Siodma chałupa, w ktorey mięszka Kaczmarz.... Osma chałupa, w ktorey mięszka.... dannicka wdowa poddana.... Dziewiąta chałupa dobra, w ktorey mięszka kowal poddany.... Dziesiąta buda, w ktorey mięszka puł ogrodnik.... Jedenasta chałupa dobra, w ktorey mięszka ogrodnik poddany.... Dwunasta chałupa dwoiaki nazwana stara.... z dwoygiem pomięszkaniem, w iedney izbie mięszka Dannik.... W drugiey izbie mięszka.... ogrodnik.... Trzynasta chałupa nowa.... w ktorey mięszka połogrodnik poddany.... Czternasta chałupa zła, w ktorey mięszka.... połogrodnik.... Płoty wszędzie chrościanne dobrze wyporządzone. Pola tak oziminne iak iarzynne całe od skiby do skiby zasiane. Rowy znaczne po wszystkich polach oziminnych iarzynnych y ugo-

[1] przybudówka przy stodole, której dach jest przedłużeniem dachu stodoły.

rowych po łąkach, bagnach chrostach idące wzdłusz, w niektorych mieyscach na krzyz nowo kopane y przez wies bite.... Łąki po wszystkich polach ozyminnych iarzynnych y ugorowych znacznie są nowo krudowane[1].... Dwie sadzawki z rybami zasadzonemi iedna przy folwarku druga na srod wsi nowo wykopane....

1750 W iedney izbie mięszka ogrodnik.... na ogrodniczy siedzi ogrod ma morg roli w kazde pole, dni 5 sobą robi co tydzień, dziewka cały tydzień przez rok....

Dannik wolny ogrod ma Roli morg w kazde pole, Dani płaci fl. 12 pułtrzeci niedzieli robi w zniwa z tłuką dzien, na Jarzynę dzien, na oziminę gnoy wozic, kapustę sadzic y inną posługę czyni.... Dwoie gon owsem na Panskiey roli.

Pułogrodnik wolny ma ogrod roli morg kazde pole, z puł morga płaci fl. 6 poiedynkiem robi dni pięc w tydzień.

Kołodziey podany. Ogrody dwa ma trzy morgi w pole kazde, Dani talerow siedm płaci, w zniwo dwie niedziele sierpem trzeci grabiami odrabia[2].

4 a. *Bielczyny.*

Dworskj dom nowo zbudowany przez I M X Sokołowskiego[3]. Izba w drzewo a sięn wiązana.... W sięni piwnica. Do izby drzwi na zawiasach. Piec prosty, około ławy, szelbąg[4]. Z izbj komora.... z komory na podworze.... na podworzu staynia.... Przy stayni szopy wokoło....

Dwanaście mieszkania ogrodniczych.

Na dolie dwor stary pusty wzrębisty. Podlie dworu szopy stare, owczarnia, stodoł 2 dobrych a 2 niedobrych o 2 sąsiekach....

---

[1] karczowane.

[2] o Witkowie por. Märcker, Kr. Thorn 586 nn. Sł. Geogr. XIII 670 ZTNTor. V 120. »Fontes« VI 23, 32.

[3] Piotr Sokołowski późniejszy sufragan chełmiński ob. Frydrychowicz, Culmer Weihbischöfe 1905 p. 9 n. RTNTor. XXXIV 375.

[4] szafa kuchenna (Fontes XXII 77).

Zasiąno wszędzie oprocz gor na ktore wysiałoby się czw. 12. Pszęnice wysiąno 25 korcy.

Bor iest przy thy wsi, w niem iest dzięni 18, a miały ich 11 [1]. (Opis około r. 1620).

4 b. Revisio et Conscriptio status Bonorum *Bielczyny* Praestimonialium per Perillres Dominos Josephum Rembowski [2] et Franciscum Przeradzki [3] Canonicos Cath. Culm. peracta die 28 m. Iunii 1757.

Folwark w ktorego Izba czeladna y komora w szachulec stary spruchniały, ściany kleszczami staremi iuż nadgniłemi uięte.... Sień y izba Pańska w wiązarek y lepiankę.... Izba czeladna.... Alkierzyk....

Kurniki.... spichrz o dwu sypaniach.... Staynia za spichrzem y woziarka pod iednym dachem.... Owczarnia z wystawą o czterech słupach na kamieniach ściany nizey w dyle wyzey w wiązarek y lepiankę.... Stodoła o dwoch klepiskach.... Wolarnia y krownia o dwoch przegrodach w lepiankę.... Przy tey wolarni przybudowana stodołka.... Od tey stodołki chroscianney stodołka o dwoch sąmsiekach do rogu stayni w wiązarek y lepiankę.... Browarek nad jeziorem.... w lepiankę cale zruynowana.... Piekarnik na gorze nad jeziorem nizey z kamieni, wyzey z cegły murowany.... Kuznia w wiązarek y lepiankę.... Rozgart....

Pole Bielczynskie. Pole oziminne Dworskie pod Chełmzą zupełnie od skiby do skiby zasiane, w ktorym na nowinach przy granicy włok Archidyakonskich 6 [4] morgow 1 ut asseritur

---

[1] barcie w drzewach wyrobione (Fontes XXII 42).

[2] † 1769 (RTNTor. XXXIV 346 n.).

[3] † 1778 (tamże 341).

[4] włóki te teraz jeszcze stanowią oddzielny folwarczek pod nazwą Archidiakonka; opis u Märckera, Kr. Thorn 172. Por. ZTNTor. V 79.

1755 ma bydz wykrudowanych, teraz prosem morg ieden zasiany, drugie pięc morgow tey nowiny nie zasiane....

Wies Bielczyny. Chałupa we wiązarek y lepiankę.... Stodołka.... Chałupa z wystawą o 2 słupach.... w ktorey mięszka owczarz.... Chałupa w wiązarek y lepiankę.... Chałupa z wystawą o trzech słupach, w ktorey mięszka Dannik.... Chałupa, w ktorey.... wdowa komornica.... Chałupa z wystawą o dwu słupach, w ktorey mięszka Dannik.... (Jeszcze trzy chałupy z Dannikami) [1].

5 a. *Biskupice.*

Podworze, w ktorym dwor wzrębisty. Do sięni drzwi na zawiasach z wrzeciądzem. Z sięni Izba.... okien 3 potłuczonych. Piec zielony, około niego ławy.... Z izby komora.... z thy komory drzwi na podworze.... W sięni komorze dwie.... Z teyze sięni Izba czeladna.... piec częścią prosty częścią polewany, szelbąg.... Z izby komora.... Z sięni wschód [2] na gorę.... Pod sięnią piwniczysko złe. Na tym podworzu staynia.... Stodoł 2.... browar.... Z browaru izba.... Podle browaru studnia, do niey zoraw z kubłęm. Poddanych 3.... ieden za X Sokołowskiego spustoszał, a za X Reszkowskiego 2 ci poddani po włok 2 trzymaią. Zasiali wszyscy, włok pustych 21, z ktorych na dwor zasiąno 14.... Dani gburzy dawaią po grzywien 4, kurow 4 a to z osiadłości.

Folwark dobrze zythęm zasiąno.

Bor był antiquitus, teraz tylko zaroslie w niem dzięni iest około dziesięci. Granice tha wies ma dobre zewsząd, do Brąchnowa troche niedobre zdawna. Te wszystkie budowania niedobre [3].

---

[1] o Bielczynach obszernie Märcker o. c. 180 n. »Fontes« VI 32. Fankidejski, Utracone kościoły 53.

[2] = schody.

[3] Opis około r. 1620.

5 b. Praestimonium *Biskupice* A. D. 1732 revisum circa possessionem capiendam Perill. D. Vladislai Stokowski [1] Archidiaconi Pomesan. Can. Cath. Culm. et Plocen. Praepositi Marienoviensis [2] descriptum.

Dwor alias Budynek stary bardzo, dlatego znacznie nadruinowany w cwelach [3] y scianach. Posowa stara piec ladaiaki okna częścią deskami zabite. Poszycie [4] stare znaczney naprawy potrzebuie.... Szpichlerz stary w szachulec.... Stodoły o dwoch klepiskach [5] zepsowane.... Szopa dla bydła dosyc mizerna, sciany w chrost plecione.... Wolarnia dla starosci swoiey.... nie długo trwać może.... Owczarnia niezła.... Browarek niezgorszy.... Chałupa pierwsza.... stara.... Gosciniec z wiazdem.... Budynek stary.... Chałupa ostatnia w lepiankę stara.... Stodołka przy niey niezgorsza w chrost pleciona. Na sołestwie chałupa bardzo ladaiaka, nachylona.... Chałupa przeciw karczmie niezgorsza.... Chałupa dalsza stara.... Chałupa ostatnia niezgorsza.... Chlewik y stodołka w chrost pleciona.

Wysiew oziminy. Wysiew zyta Łasztow No. 2 korcy 10. Pszenicy kor. 10. Jarzyny wysiano Jęczmienia kor. 20, Owsa kor. 92, Grochu kor. 8, Tatarki kor. 1 w. 2, Lnu w. 2. Inwentarza żadnego niemasz. Chłopi włoczki swoie zasiane Panskiem ziarnem maią, za ktore W J X Stokowski Archidyakon Pomez. a kan. Chełminski Jmci Panu Dzierzawcy natenczas będącemu po fl. 2 na korzec zyta bonifikował. Ci chłopi dworskie krowy y swinie maią a bardziey pieniądze na krowę

---

[1] † 1759 RTNTor. XXXIV 380.

[2] Marienau na Żuławach malborskich.

[3] podwaliny, mocne belki między ścianą a fundamentem (z niem. „Schwelle").

[4] strzecha, dach słomiany (por. Żebrawski o. c. 231).

[5] boisko, tok ubity z gliny, na którym się zboże cepami wymłaca (Żebrawski 26).

à fl. 15 a na swinię à fl. 2 zapłacone przez W J X Archidyakona Possessora. Ogrody Dworskie mizernie zasiane, bo sufficyencyi folwarkowey z nich miec nie można.

1771. Dwor.... stodoły o 4 klepiskach.... owczarnia.... Szpichlerz w szachulec budowany.... Dwa budynki stare.... Studnia kamięniami ocęmbrowana....[1] Zasiew oziminny w pole pod Bruknowko zyta kor. 170 do tego na nowo dobytych nowinach[2] kor. circiter 30. Pszenicy korcy pułosiemnasta ... Ięczmienia w oziminie kor. 15. Zasiew oziminy w pole pod Wymysłowo[3]. Ięczmienia kor. 25 z przysiewkami[4] czeladzi na nowinach kor. 10. Owsa kor. 160 z przysiewkami czeladzi. Grochu kor. 19. Tatarki kor. 8. Jarki kor. 2. Owczarz iest przyięty z dwiemaset owiec.

Budynki wiejskie: Chałupa pierwsza, w ktorey mieszka.... Dannik, od morga płaci oziminy zł. 3, od jarzyny zł. 3 szarwarku robi dni 7 kosą, dni 7 sierpem, dni 7[5] grabiami o swoiey strawie. — Chałupa 2, w ktorey Jan Dannik toż samo płaci y robi szarwarku kosą dni 3, sierpem dni 3, grabiami dni 3 y popołdnia o swoim wikcie. — Chałupa 3 karczma, płaci z morgow iak y drudzy, od szynku ma w kazde pole po morgu Roli, robi trzy dni tłuki. — Chałupa 4, w niey owczarz. Od morgow płaci iak y drudzy, szarwarku robi, tłuki trzy dni. — Chałupa z kuzni nowo przeformowana.... Chałupa 6.... płaci z morgow rowno z drugimi, szarwarku robi pułczwarta dnia kosą tyleż sierpem y grabiami, tłuki 3 dni. — Chałupa 7 nowa.... płaci od morgow rownie z drugiemi, szarwarku robi pułczwarta dnia kosą, tylez sierpem y grabiami. W tey chałupie Izdebka, w ktorey obsadzony jest pułogrodnik, od S. Woyc. do s. Marcina codziennie na zaciąg chodzi procz Poniedziałku, ma ordinarij zyta kor. 4, Ięczmienia kor. 1½, grochu kor. 1. Myta zł. 4 gr. 15 y Swinię na Inwentarz daną.... do tego ma przysiewku za Panskim pługiem swoim ziarnem zyta kor. 2, Ięczmienta kor. 1, grochu kor. 1, owsa kor. 1, ogrod y zapłotnię[6]. —

---

[1] ściany wewnętrzne studni omurowane kamieniami (zwykle cembrzyną z ciosów), aby się ziemia nie obrywała (tamże 36).

[2] ziemia orna, uprawna uzyskana po wykarczowaniu lasu. — Bruknowko = Brąchnówko.

[3] o tym folwarku Märcker, Kr. Thorn 590.

[4] zboże przysiane dla służby dworskiej (parobków) na gruncie właściciela.

[5] robota sierpem por. »Fontes« XXII 33, 35, 81.

[6] kawałek pola za płotem ogrodu (tamże 35).

Chałupa 8.... od morgow rowna z drugiemi płaci, szarwarku robi po 3½ dnia. — Chałupa 9.... płaci z morgow rowno z drugiemi, szarwarku robi po 3½ dni w sieni Izdebka, mieszka w niey pułogrodnik.... ma toz samo y robi iak wyzey wyrazony pułogrodnik. — Chałupa 10, mieszka w niey pułogrodnik y puł dannik, z morgow płaci rowno z drugiemi, rowno z drugim puł ogrodnikiem robi y ordynaryę bierze, na przysiewek ma po morgu roli, wedle którego sobie sam powinien zrobić. Ciż wszyscy po morgu na ugor, po morgu na oziminę, po morgu na iarzyna y dzien gnoy wozą y kazdy tłuki trzy dni sierpem robi. Ludzie tam wszyscy wolni [1].

6. Wieś *Morczyny* d. 28 Junii 1770 opisana.

Folwark w wiązarek y lepiankę stary o iedney Izbie y komorze.. .. y iedney sieni, przy ktorey komorka.... Kurniki.... w wiązarek y lepiankę.... Staynia z szopą (takież).... Stodoły o trzech klepiskach.... Owczarnia we wiązarek y lepiankę.... Chałupa owczarska (takaż) Do tey chałupy stodołka.... Kuznia we wiązarek y lepiankę.... Chałupa druga w ktorey mieszka Maciey Biernacki wn wiązarek y lepiankę.... Chałupa trzecia (takaż).... Chałupa czwarta (takaż).... Chałupa piąta w słupy y szachulec.... Chałupa szosta karczma we wiązarek y lepiankę.... Chałupa siodma (takaż).... Chałupa osma (takaż) alias Browar.... Dwor w szachulec niegdyś wystawiony spalił się, także y chałupa iedyna zniszczała od lat czterech [2].... Samuel Rutkowski CCC [3] mp.

7. Inwentarz Budynków tak Dworskich iakoteż wieyskich na części w Dobrach *Zegartowicach* do Przesw. Kapituły Chełmińskiey należącey tudzież na częściach po Niewieścińskich y Byczkowskich do Władzy W I X. Grąbczewskiego [4]

---

[1] o Biskupicach »Fontes« VI 109. Märcker o. c. 191 nn. Wölky, U.-B. (rej.).

[2] Morczyny ob. Märcker o. c. 388. Sł. Geogr. VI 674. ZTNTor. V 120. Wölky U.-B. (rej.). — CCC = Canonicus Cathedralis Culmensis.

[3] † 1790 (RTNTor. XXXIV 357).

[4] † 1770 (RTNTor. XXXIII 54 n.).

Kanonika Katedralnego Chełmińskiego należących spisany Dnia 18 Listopada R. 1763.

Dwor do Przesw. Kapituły należący.... połowa w wiązarek y lepiankę, w ktorey się Izba Panska znaydowała.... Izba zas czeladnia w szachulec.... Chlewik w szczycie śpichlerza.... Staynia pierwsza.... Owczarnia.... Stodoła o dwu klepiskach.... Wolarnia w lepiankę.... Od dworu idąc na wieś. Plac od czworaków[1] pogorzałych, na ktorym Placu stawiać Budynek trzeba. Stodołki 2.... Dwoiaki we wiązarek dobre.... Stodoła, owczarnia, staienka.... Ku Byczkowszczyznie idąc czworaki.... Dwór po Niewieścińskich w szacholec wystawiony.... Owczarz mięszka ... Komora.... Izba Panska.... Alkierz.... Z tegoz Alkierza drzwi do Lamuza[2] na zawiasach żelaznvch z zamkiem y kluczem dobremi. Lamus częścią z cegieł, częścią z kamieni murowany bardzo nadruynowany.... okienko w nim małe, stare.... pręty żelazne w okienku wmurowane dwa. Posowa nad Lamuzem nadpsuta, na gorę nad Lamuz schodow niema y Ryna między Dworem a Lamuzem zgniła.... Owczarnia dobra we wiązarek y lepiankę.... Stodoła we wiązarek dobra.... Stodoła druga o dwu sąsiekach....[3].

8. Status Praestimonii[4] Canonicatus Krygierovianae Fundationis in Partibus *Trzebcz* siti post mortem Perill. D. Ioannis Casimiri Krygier Can. Cath. Culmen. et Fundatoris per Deputatos conscriptus die 27-ma m. Februarii A. D. 1751.

Folwark Ten iest w wiązarek y lepiankę anno 1733

---

[1] dom mieszkalny dla czterech rodzin. Słowo dziś jeszcze używane.

[2] przy większych dworach wiejskich osobna budowla zwykle murowana przeznaczona na przechowanie cenniejszych sprzętów (Żebrawski, o. c. 148. Gloger, Encykl. Staropol. III 133. Mokłowski o. c. 469 nn).

[3] o Zegartowicach Wölky U.-B. (rej.). ZTNTor. V. 82. Słow. Geogr. XIV 561. Schultz, Gesch. d. St. u. Kr. Kulm I 202. »Fontes« VI 45.

[4] † 1750. Życiorys jego w RTNTor. XXXIII 101. — O różnicy między »praestimonia« a »fundi« ob. ZTNTor. V 120 i 125 n.

a fundamentis wystawiony. Dach na nim dobry, szczyty łamane[1].... Kuchnia murowana.... Izba.... Alkierz.... Komora.... Izba czeladna.... Zgoła ten Folwark iako niedawno wystawiony ze wszystkiem dobry.

Gumna. Stodoła in opposito Folwarku o dwuch klepiskach.... w wiązarku y lepiance.... Szopa y staynia pod iednym dachem.... w wiązanie y w dylowanie z tarcic.... Owczarnia (takaż).

Chałupy wieyskie. Pierwsza chałupa... w wiązarek y lepiankę.... w tey chałupie mięszka Kazmierz za kontraktem wolny na Dani siedzący, płaci Dani zł. 11. Robocizny robi trzy niedziele na rok, Tłuki trzy dni odprawia, Roli po morgu w kazde pole ma za to, ogrod y zapłotnia. Chlewek.... Druga chałupa (takaż).... Dannik wolny za kontraktem, daie Dani zł. 11, robi tyle iak y pierwszy, trzyma za to tyle roli y ogrodow iak y pierwszy. Trzecia chałupa nowa.... mięszka wolny za kontraktem Dannik, płaci, robi i trzyma tyle roli, iako y pierwszy. Czwarta Chałupa.... Dannik wolny za kontraktem siedzący, płaci, robi y tyle ma roli iak y drudzy.... Piąta chałupa.... Dannik wolny za kontraktem siedzący Płaci Dani zł. 24. Robocizny tyle siła y drudzy. Trzyma roli w kazde pole po włoce, ogrody zapłotnią.

Wysiew Oziminny: Wysiano w Pole pod Grzybno zyta korcy 120[2].

9. Rewizya Praestimonii[3] *Chrapice* przezemnie nizej podpisanego dnia 1. Lipca 1769 r. taka następuie:

Dworek z Folwarkiem kazde osobno, oboje w lepiankę....

---

[1] w górnej części skośnie ścięte.

[2] o Trzebczu por. Schultz o. c. 203. Sł. Geogr. XII 550 n. »Fontes« VI 49 nn.

[3] raczej fundi; o różnicy między niemi a prestymonjami ob. ZTNTor. V 120 i 125 n.

Sklepik pod tym Dworkiem w kamienie y glinę w lepiankę.... Sarta tecta tego dworku z dachowki.... Folwark o iedney Izbie y komorze.... Pułapy na Dworku y Folwarku z Tarcic dobre do sypania zboza....

Stodoła o dwoch klepiskach.... Owczarnia w lepiankę.... Szopa dla bydła....

Na wsi Budynki. Chałupa.... lepianka.... Druga chałupa stara w lepiankę.... Trzecia chałupa dwoiaki.... Goscięnięc czyli karczma z sienią bez wiazdu.... w tey karczmie dwoch mięszka gospodarzow, to iest ieden w duzey Izbie, drugi w Izbetce. A że tey rewizyi deszcz iachać w pola przeszkodził, y wieczor nedszedł, więc chłopi zawołani zeznali, że Pola ozime y Iare od skiby do skiby obsiane są y na czwartnik[1] nikt nie siał.... X Marcin Strachocki Płocki y Chełminski katedralny kanonik mp.[2].

10 a. Kamienica nad Jeziorem *[chełmżyńskiem]*. Pod nią brama kamienna nad ktorą Herb iest Roza[3]. Na dole po prawy stronie sień, z który są trzy izby na krzyż. Izba czeladna od bramy, w niey piec zielony.... w izbie murowana przegroda sklepista tylko okno z podworza iedno.... a z tumu drugie za piecem.... Podle tey izby obok Izbedka.... podle Izbedki zas obok ku Jeziorowi druga izba.... Z izby do sklepu drzwi.... w sklepie okno iedno z kratą.... z tego sklepu sklep sklepisty, do niego drzwi.... przed sienią pod wschodem komorka. Na gorę wschod dobry.... Drzwi do Izby zielone na zawiasach.... w izbie piec wielki białopstry.... okien od Tumu trzy.... Podle drzwi od sieni Izby drugie drzwi zielone

---

[1] por. »Fontes« X 986. XXII 49.

[2] o Chrapicach: Märcker 215. ZTNTor. V 83. »Fontes« VI 47. Słow. Geogr. I 642.

[3] Prawdopodobnie herb Poraj, którym się pieczętowali kanonicy Plemięccy, Pisieński, Trebnic. (Niesiecki-Bobrowicz VII 420).

do sionki.... a sionki drzwi zielone do izdebki.... z tey izdebki drzwi do sieni.... Przy tych drzwiach w boku ku Jeziorowi kownata.... Drzwi na salę.... Sala długa, w niey okien dokoła 7.... Wszystko to budowanie z pułapem drzewianym. Pawiment[1] w izdebce y w kownacie drzewiany, w inszych miescach jastrych[2].... Spiżarnia.... kuchnia.... piwnica.... Podle piwnicy wozownia.... Nad wozownią dwoie sypanie.... Kuchnia przy węgle wozowniey....

Wrota do Jeziora jedne do kuchni.... Drugie wrota w murze nad Jeziorem.... od bramy tey do bramy podnoszoney[3] scieszka od ktorey po obiedwie stronie zagrodzony sad a do koła od Jeziora oparkaniony. Przy kamienicy w sadzie sklep o trzech piętrach.... Przy tym sklepiku iest stainia niedobra.... Podworze od Tumu oparkanione....

Trzyma tę kamienicę na ten czas Imc X. Sczawinskj[4].

10 b. Kamienica posrzednia.

Do tey kamięnice od Tumu iest drzewiana brama, wrota w niey otworzyste.... Po lewey stronie Izdebka y sionka.... Po drugiey stronie Bramy Mącznica....[5]. Przy mącznicy ogrodek.... Z podworka brama do drugiego podworka.... Do kamienice iedne drzwi przy wschodzie[6].... kuchnia.... komora.... Z sieni do Izby dwoie drzwi zielone.... drugie w izbie.... Z sieni dolney na gorę trepy[7] łamane do drugiey sieni na gorze[8].... Z sieni do izby drzwi dwoiste.... Izba wielka, w niey

---

[1] posadzka, podłoga.

[2] astrych = zaprawa z potłuczonych kamieni, cegły i wapna. Por. »Fontes« XXII 79 i rej. oraz Gloger, Enc. Starop. I 84.

[3] to samo niewątpliwie, co: zwodzona ob. »Fontes« l. c. 98.

[4] † 1634 ob RTNTor. XXXIV 385.

[5] = spiżarnia ob. »Fontes« l. c. 87.

[6] schodach.

[7] z niem. Treppen = schody.

[8] na poddaszu.

piec zielony, komin, stoły dwa, ławy wokoło.... komnata.... Komoreczka z szafką.... Po drugi stronie wschodu drzwi do komorki na gorę.... Na dole pod wschodem drzwi na podworko.... spizarnia sklepista.... po drugi stronie wschodu piekarnia.... Pod krucgankami[1] Piwnica.... W podworku pierwszym i przy kosciele iest wysłana tarcicami nakryta kędy wozy stawaią. Wszytka ta kamienica y z budynkami swymi dachowką nowo pokryta, pawiment wszędzie ceglany jastrych.

10 c. Kamieniczka mała przy kosciele.

Po lewey stronie wchodząc do Tumu iest kamięnica, do niey podworko oparkanione... W kamienicy do sieni dolny drzwi.... wschodek drewniany na gorę.... w sieni kuchnia murowana.... Drzwi do izby dwoiste listwowane.... w Izbie szafa zielona.... Drzwi Izby do komorki.... druga komorka.... Podle piekarniey spizarnia, do niey drzwi z podworza.... z spizarni do komorki drzwi.... Na gorne mieszkanie wschod drewniany zły, podparty, trepy pogniłe... Nakrycie tych gankow y gontow bardzo złe. Stainie. Przy murze do Tumu wedle staini opisaney iest stainia poprzeczna z przyworami[2]. Podle staini wozownia.... na gorze schowanie.... wedle wozowni druga stainia....

Do Tumu od miasta brama, wrota o dwoch płatach na zawiasach.... druga brama takze z Tumu do jeziora z wrotami.

Sadze Rybne[3].

Przed tą bramą w jeziorze trzy sadze rybne na łancuchach wiszące y na hakach zelaznych. Drzwi do kazdego na hakach zelaznych. Czwarty sadz spustoszał. Po lewy stronie

---

[1] recta krużgankami z niem. Kreuzgänge = korytarze klasztorne ciągnące się w czworobok, oświetlone oknami od strony wewnętrznego podworza. (Żebrawski, Słown. techn. bud. 138).

[2] przywora, przewora = przegroda między koniem a koniem.

[3] rybniki, skrzynki do ryb (ob. Fontes l. c. 18)

za Tumem dalsze trzy chałupy rybackie ze drzwiami, zawiasami, oknami, piecami stołami. Czwarta spustoszała.

Ogrody.

Po prawy stronie tey bramey od Jeziora ogrod długi pod murem nad Jeziorem między Jeziorem a murem, ogrodzony płotem witym od Jeziora do bramy. Drugi ogrod przed bramą mieską ku s. Jerzemu [1] na prawy stronie bramy. Trzeci ogrod podle samego kosciołka s. Jerzego od drogi do błota ku Rozgartowi, od drogi odilowany, częsc ogrodzona. Czwarty podle tegosz ogrodu ku mielcuchowi [2] mieskiemu.

Rozgarty.

Jeden Rozgart za jęziorem nad samym Jeziorem przeciw ogrodowi ktory iest pod murem. Drugi Rozgart przy domkach Rybackich y przy ogrodzie wtorym. Trzeci Rozgart przeciw ostatnim z ogrodem przy Jęzierze Miałkuszu [3]. Czwarty Rozgart nad Jęziorem Miałkuszem za cegielnią po lewy stronie do Buczku lasa idąc. Jest tez taka iedna Mniszka w kącie ostrowu leząca między Jeziorem ku Mirakowu nad brzegiem Grzywinskim leząca y drugie dwie łące pod Witkowem przeciw 8 włokom.

Role.

Przy Witkowskim polu iest włok 8 nazwane Lipinki, ktore lezą na Chełmzy, przy ktorych są granice Pluskowąsz [4] tak lezą od Jeziora iako y insze włokj chełmzynskie, część

---

[1] o tym kościele por. Märcker, Kr. Thorn 150 i Fankidejski, Utracone kościoły 51. Heise, Bau- und Kunstdenkmäler VI 140.

[2] z niem. Malzhaus = słodownia, ozdownia.

[3] o tem jeziorze i innych kapitulnych ob. uchwałę kap. z r. 1564 (Wölky str. 902 nn. 1057 oraz Märcker o. c. 59).

[4] W początkach 16 wieku były Pl. własnością częściową kapituły, poczem 1522 nabył je bp. Jan Konopacki, (Wölky p. 641, 686 n. Märcker, Kr. Thorn 452).

chrostami zarosły teraz są in possessione possessorum sortium. Włoka Proboszczowska nazwana osobna lezy między granicami Bielczynskimi Skąpskimi y Chełmzynskimi nad Jeziorem Głębokiem [1] w iednym mieiscu wszytka ktora niekiedy darowana iest Praeposito Cathedrali cum Capitulo Culmensi iuxta Privilegium eius. Tamze niedaleko przestąpiwszy kilka morgow mieiskich lezy 8 włok roli, ktore się poczynaią w Głębokiem a konczą się przy Granicy Skępskiej a z obu stron miasto graniczy.

Wody y Jęziora.

Pierwsze Jezioro wielkie ktore lezy od Tumu pod Mirakowo wolne y w brzegach swoich chociaż gruntow slacheckich zasiąga y z wolnym wyciąganiem sieci na brzegi cudze iuxta privilegium. Z tego jeziora leci kapitulna rzeczka mimo kosciołek s. Jerzego do Miałkusza Jeziora. Drugie Jezioro Miałkusz po drugi stronie Miasta. Są tez tam drugie Jeziorka [2].... y Tobołkami. Za tymi Trzecie Jezioro Bielczynskie, ktore lezy pod Bielczyny Głuchowo y Windak takze wolne iako y pierwsze etiam a possessore Bielczyny. Item Jęziorko nazwane Ostrowek [3].

---

[1] wymienione już w przywileju biskupim dla m. Chełmży z r. 1547 (Märcker, Kr. Thorn 672).

[2] kilka nazw nieczytelnych.

[3] wraz z jez. bielczyńskiem objęte także uchwałą z r. 1547 (tamże). — W Arch. Ep. V 6 b jest Privilegium super Piscatura in maiori lacu Generosis Rubachom z r. 1660. Kapituła z uwagi na zasługi Krzysztofa Rubacha Sekr. I K M conservat wdowie Jadwidze z Kolińskich i synom jej w większem jeziorze kapitulnem rybołóstwo, które już miał śp. Krz. R., tylko mniejszemi sieciami latem do własnego użytku ad dies vitae jednakże tractu in vulgo Kuchnia dicto ab ea piscatura excepto. Ratione vero canonis ac recognitionis de praefata piscatura nostri dominii tenebuntur solvere quotannis Culmsae.... Capitulo s. Mart. 2 fl. pol. — Właścicielami i wyłącznymi użytkownikami większego jeziora chełmżyńskiego byli biskup i kapituła. (Wölky str. 588 — r. 1495).

10 d. Domkj Vicariorum[1].

Przy kosciele kathedralnym są domkj trzy Vicariorum kathedralnych podle siebie leżące między ktorymi iest czwarty na choralistę, ktorego teraz zakristian używa[2].

Podle nich dom kaznodzieyski o 2 Izbach iedna przeciw drugi, ktorym zawiaduie Imc X Biskup. Iest tez domek w rynku między budami na Organistę kathedralnego Kościoła.

11. Residentiae Praeposituralis circa optionem Perill. D. Vladislai Stokowski Can. Cath. Culm. Archidiaconi Pomesaniae Doct. utr. Juris Praepositi Marienoviensis.... revisus et conscriptus A. D. 1731.

Wstęp do Rezydencyi pomienioney zaczyna się od wystawy, ktora na kolumnach drewnianych ieszcze trwało stoi, cała Rezydencya pod dachowką. Altana alias Izdebka na tey wystawie w Pruski mur[3] wystawiona, okna w niey całe, sciany niezgorsze, pułap z tarcic nadpsowany y podłoga stara, Drzwi na zawiasach zelaznych z dobrym zamkiem, w sieni okna dobre z prętami zelaznemi, takze w sieni szafka do zamknięcia. Izba z sieni Pańska.... sień wyłozona cegłami, kuchnia zaś nadpsowana, piekarny piec pod kuchnią zarzucony.... W Izbie Panskiey.... okna niezłe, sciany zas in magna sui parte ruinam minantur, gdyz ab extra cwele pogniły.... Kalk[4] z gliną poopadał.... Balki pułap stary utrzymuiące same nadgniły.... Piec w tey Izbie biały dobry.... przy nim kominek murowany dobry. Pawiment z tarcic rzniętych figuraliter ułozonych.... Szafa Inwentarska z kredensem wespoł w Izbie stoi. Sciany ab intra obite suknem zielonym, stoł jeden, krze-

---

[1] o wikarjuszach katedralnych i służbie kat. ob. ZTNTor. V 108 nn.

[2] Opis 10 a—d pochodzi z pierwszej połowy 17 wieku.

[3] mur pruski = ściana z drewnianego wiązania wypełniona cienkim ceglanym murem (Żebrawski o. c. 176).

[4] wapno.

sełka dwa zielone sukienne, z tey Izby Appartament alias Izdebka mała, do ktorey drzwi malowane na zawiasach zelaznych.... Z tey Izdebki drzwi.... do ogroda zamurowane, od podworza w wiązarek sciana. Izba druga czeladna, sciana murowana.... piec czeladny niezgorszy.... Na podłodze Astrych, cały pułap dobry.... Spizarka w wiązarek z cegły po Prusku zbudowana.... Weyscie do sklepu pokryte deskami.... Wstęp na gorę z sieni na wschody.... Kominy dwa dobre.... Ogrod włoski in copia drzewkami rodzącemi zasadzony z kwaterami porządnie akkomodowany, około niego sztacheciki....

Gumno. Stodoły dwie...., u starszey sciany od dołu dylowane, gorą w lepiankę.... Druga stodoła o dwoch sąsiekach tak z gumna iako y od kosciola w słupy na kamieniach w wiązarek, spodem w dyle, wierzchem w lepiankę.... Ogrod do warzywa.... iednak ogrodzony....

Podworze. Wrota na podworze stare.... Staynie trzy, sieczkarnia czwarta, przy niey kurnik.... wszystkie nadruynowane znacznie.... Poszycie na tych budynkach złe.... Karmnik, przy nim chlewiki dla świni.... Parkan wkoło podworza częściami rozebrany.... Budynek.... noviter wystawiony to iest przy murze blisko cmętarza dwoiaki to iest dwa Izdebki w wiązarek y lepiankę na przyciesiach, od Jeziora mur, poszycie dobre.... Drugi Budynek alias Dwoiaki iuż dawno stoiące teraz.... reparowane.... Piece stare ale dobre....

12. Conscriptio Curiae circa Ecclesiam Parochialem Culmensem sitae stante possessione Perill. D. Jacobi Pruszak[1] Cracovien. et Culmen. Can. per Perillres Rmos Dnos Josephum Rembowski Offlem Glem Pomesan. et Franciscum Przeradzki Can. Cath. Culmenses ex Capitulo ad id deputatos peracta die 28 Junii A. 1757.

Przed tą kuryą stoi Altanka na dwoch słupach starych

[1] † 1759. Życiorys jego w RTNTor. XXXIV 340 n.

poprawianych.... Idąc do sieni tey kuryi drzwi stare.... W teyze sieni kuchnia obita tarcicami staremi... posadzka z cegły stara... Drzwi do czeladney Izby na zawiasach.... w ktorey dwie sciany ex soli do muru stare, a iedna od podworza we wiązarek y lepiankę.... posadzka z cegieł stara nadruynowana, piec forwowany niepolewany.... Z czeladney izby wyszedłszy za kuchnię iest mała Izdebka.... ta Izdebka iest partim w pruski mur partim w lepiankę.... Przy tey Izdebce iest spizarnia.... Drzwi do Pokoiu.... stare niezłe, kominek kapturowy cały murowany niezły z blachą, piec biały polewany z perspektywą y brantmurem [1] z cegły niezły, posowa y podłoga z tarcic.... Z tego Pokoiu Drzwi do Alkierza stare.... podłoga y posowa z tarcic stara.... Tak Pokoi iako y Alkierz są w szachulec stary spruchniały, sciany ab extra kalkiem obrzucone.... Schody na gorę stare złe.... Przy schodach w sieni drzwi do sklepu stare.... drugi sklep cale murowany z cegieł y sklepiony.... Nad tą kuryą dachy dachowką pokryte Polską starą [2] mieyscami duzo nadpękaną.... Ta cała kurya duzo upada.... y ruynuie się.... Z ulicy wchodząc na podworze iest Brama stara niezła.... Od tey Bramy ciągnie się Parkan.

Na podworze przy Parkanie Budynek w ktorym pod iednym dachem jest nayprzod krownia, srodkiem staynia Panska, na końcu staynia Fornalska, ten Budynek ze wszystkim się ruynuie.... Za tym Budynkiem spichlerz w Baszcie murowaney o dolnym i dwoch sypaniach gornych.... dach z dachowki starey.... Ten spichrz minatur ruinam.... Przy sadzie stodoła w wiązarek nizey w dyle, wyzey w lepiankę miey-

[1] z niem. Brandmauer = ogniochron czyli mur przegradzający sąsiednie dachy i nieco nad nie wzniesiony dla przerwania ognia na wypadek pożaru. (Żebrawski o. c. 193).

[2] Żebrawski str. 54 wymieniając 9 rodzajów dachówki nie wspomina polskiej. Opis kościoła drzycimskiego (pow. świecki) z r. 1780 powiada, że »kościół pokryty jest dachówką częścią holenderską częścią staropolską«. (Arch. kośc. tamt.).

scami opadłą o iednym sąsieku, cwele w koło zgniłe.... Stodoła (takaż) o dwu sąsiekach.... Ex opposito tey stodoły wolarnia (takaż).... Przy tey kuryi iest sadek wkoło osztachetowany, słupki po iedney stronie od cmentarza podparte.... Ogrod warzywny na podworzu.... Ogrod kapusniak za Bramą Toruńską.

Pole oziminne pod Mrowinę[1] od skiby do skiby zasiane. W polu zaś Jarzynnym w wielkim Ostrowie we dwoch mieyscach, gdzie piaski, kawałkami nie siane.

Chałupki do tey kuryi należące. Chałupka pierwsza Dwoiaki w wiązarek y lepiankę od cmentarza.... w scianach znaczney potrzebuią reperacyi.... Mieszka w niey Dannik, płaci fl. 6 gr. 15. Dach na tych Dwoiakach poszywany.... Chałupka druga takze Dwoiaki na cwelach mieyscami spruchniałych w wiązarek y lepiankę niezłą.... Mieszka w niey Jonek, płaci fl. 6 gr. 15.... Wszysci ci mieszkancy maią za stodołami mieyskiemi za boczną Bramą po trzy lichy[2] w ogrodzie.

13. Status curiae, quam optavit Perill. Rmus Adamus Kleszczyński[3] Can. Cath. Culm. post decessum Perill. Dni Francisci Kczewski[4] Praepositi Cath. Culm. conscriptus A. 1737.

Wiazd seu wrota na podworze na zawiasach zelaznych.... Parkan niezupełnie dobry....

Wstęp do wielkiey sieni.... sień wyłożona cegłą.... Izba wielka alias Panska cała malowana excepto, gdzie obicie w płotno wybijane.... Cwele totaliter pogniły.... Drzwi do tey Izby malowane.... Piec formowany biały, modro malowany.... Podłoga z tarcic dobra a parte w koło pieca y kominka astrychęm wyłozona. Drzwi do apartamęntu na zawiasach zelaz-

---

[1] oczywiście maj. Browina (Märcker o. c. 202).

[2] = zagony.

[3] † 1740 (RTNTor. XXXIII 78)

[4] † 1738 (tamże 75).

nych.... Izba słuzna.... Kominek szafiasty murowany.... W Izbie czeladney stoł prosty.... Schody na gorę dobre.... Drzwi w sięni do sklepu....

Drugi budynek w Pruski mur wystawiony po wielu mieyscach dziurami świeci. W tym budynku izdebka dla X. kapellana.... Cwele pod tym budynkięm in partibus nagniłe, sarta tecta z słomy opadac będą. In contiguitate budynku iest woziarka y staynia.... ab intra huius aedificii multa reparabilia censentur.

14. Revisio et Descriptio Lapideae maioris Lacui contiguae post cessum Perillris et AR Dni Stanislai Trebnic Praepositi Cathedralis Culmensis vacantis circa datam Intromissionem in eandem Perillri ac AR Dno Joanni Potrykowski[1] per me infrascriptum a V. Capitulo deputatum facta et connotata die 24 Mensis Julii A. D. 1663.

Do Podworza wrota z tarcic na zawiasach y hakach z kuną y wrzeciądzem. Forta przy nich.... To podworze parkanem ogrodzone z desk, ktory parkan pochylany.... po tey stronie od jeziora część muru, część parkanu.... po stronie od koscioła w rogu parkanu od kamienice kilku desk niedostało. Ogrod warzywnik w tymze podworzu zerdziami niełupanemi w pale ogrodzany. Kamienica sama murowana, na ktorey wszystek dach przełożenia potrzebuie, do ktorey wchodząc brama z tarcic na zawiasach.... Wchodząc w kępę[2] po lewy ręce spizarnia.... w niey skrzynia mączna.... podle tey spiżarni puste sklepiste trzy komory, do ktorych siano kładą czwarta takze pusta przy sklepie, gdzie konie stawaią, do ktorey drzwi stare złe.... Sklep, do niego drzwi dobre.... Przy tym sklepie wozarnia, do niey wrota stare.... Przy tey wo-

[1] † 1682 (tamże XXXIV 336).

[2] właściwie wyspa. ostrów. Tutaj zapewne wzniesienie, na którem stał budynek. (Fontes XXII 4).

żarni ganek nakryty dachowką.... do gornego pustego pomięszkania... W tych pustkach tylko dwie komorze dobre z desk... Trzecia y czwarta komora takze z desk rozebrana.... Na tym pustym budynku dach wszystek zły y wszędy ciecze, sciana murowana opada.... Przy wozowniey wzwysz namienioney pobok kuchnia murowana.... szelbąk[1] do stawiania mis o 4 przegrodach.... Kuchnia sama murowana z wywiedzianym murowanym kominem. Pod kuchnią piec piekarny. Z kuchni Ryna do wylewania wody ku sadowi.... Z kuchni do Izby drzwi.... Piec prosty kachelkowy.... Z Izby komorka ciemna.... Okno w niey w murze.... Z tey kuchni wychodząc wrota do sadu....

Na wesciu w kępę do teyze kamienice po prawy ręce iest pomięszkanie dolne. Pierwsze drzwi do sięni wchodząc.... Ta siąnka położąna astrichem ceglanym wszystka. Z sieni do sklepiku idąc.... Wschodek mały nowy do gornego pomięszkania.... Podle tego sklepisku Izdebka położąna astrichem ceglanem.... Piec zielany stary.... Wedle tey Izdebki Izdebka druga.... Z tey Izby komora.... Z tey komory sklep piwny.... Z tych budinkow wyszedszy idąc do gornego pomięszkania wschod dachowką holenderską nakryty zacieka.... pod ktorym wschodem sklepiąna komorka....

Do stołowy Izby drzwi dobre.... Sama Izba położąna astrichem ceglanem wszędy. Do tey Izby zacieka ze zły dach.... Z stołowey Izby[2] kownatka.... astrichem położąna ... Z kownatki do Izdebki drzwi dobre.... Sama Izdebka astrichem drewnianym położąna wszędy.... Po bok[3] sięni letny Pokoik.... Ten Pokoik położąny astrichem dębowym wszędy.... Z tego Pokoiku sala.... położąna astrichem ceglanem....

W szczycie tey sali z podworza przystawiąny w wiąza-

---

[1] szafa kuchenna.

[2] stołowa izba = jadalnia, refektarz por. »Fontes« XXII 98, 99, 162.

[3] Obok.

nie chlew dla wieprzow.... Przy tymze chlewie.... drzwi do sklepiku.... Lagri w niem do piwa.

Sad pod kamienicą nad Jeziorem w słupy y deski oparkaniany.... Forta z sadu ku Rybakom dobra.... Do sadzow takze z tegosz sadu wrota dobre....

Stanislaus Kostecki [1] Praebendarius Cathedralis et V Capituli Culmen Secretarius mp.

15. Circumscriptio kamienicy, którą per optionem bierze in possessionem ImC Xiądz Hossius [2] post obitum pie defuncti Perillustris D. Adalberti Mikołaiewski [3] Scholastici A. D. 1708 d. 11 Februarii.

Naprzod wchodząc na podworze tey kamienicy są wrota na zawiasach zelaznych z kuną y skoblami.... w tym Podworzu po lewey ręce iest wirydarzyk [4] sztachecikami ogrodzony ... po prawey stronie w tymze podworzu przy wrotach iest karmnik.... poruinowany.

Na tym podworzu iest domek, w ktorym dwie izby.... druga izbetka, w ktorey chłop mieszka....

Wchodząc z podworza do kamienicy są drzwi do sionki.... w sieni po lewey stronie idąc do Pokoiu iest okienko.... w sieni kuchnia murowana dobra, pod nią piec chlebowy, komin wielki murowany dobry.... z sieni idąc do Pokoiu są drzwi.... w tey Izbie obrazow cztery, na iednym effigies Passionis Cristi Crucifixi z podpisem y Cherbem osoby na nim u dołu wymalowaney, drugi obraz Beatissimae Dolorosae trzeci S. Ioannis Baptistae czwarty Imci Xdza Biskupa teraznieyszego

---

[1] w r. 1665 był także publ. apostolskim notarjuszem (Wölky p. 1064).

[2] † bpem poznańskim 1738 (RTNTor. XXXIII 64 n.).

[3] † 1708 (Tamże XXXIV 306).

[4] trawnik.

Theodora Potockiego[1], w tey izbie stoły dwa ieden okrągły mały składany lipowy z nogami toczonymi drugi większy w kwadrat dembowy cały, krzesełkow trzy napsowanych.... stołek do stawiania piwa, przy drzwiach tey Izby szafka nakształt kredensu.... piec biało pstry dobry, kominek przy piecu z zasłoną, łoszko iedno w tey izbie, z tego pokoiu drzwi do komorki....

Ex opposito[2] tego pokoiu iest izba sklepiona.... w izbie przy drzwiach szafa.... stoł kuchenny, ławki.... piec zły zielony.... w tey izbie do kuchni należące rzeczy.... trzy szandy[3] okowane, wilki[4] żelazne.... szykwas[5] do pomywania statkow .... stof ieden y alba[6]....

Idąc na gorze izby są trepy w sionce, na ktorey iest altanka.... wchodząc do sieni są drzwi.... z sieni idąc do Pokoiu Panskiego.... w teyze Izbie są stoliki dwa.... dwa okna na podworze trzecie na cmentarz Tomski.... z tey izby komora....

Ex opposito tego pokoiu iest izba większa.... w tey izbie iest kredensik do szkła.... strop w tey izbie iako y w inszych malowany.

Staynia do tey kamięnicy należąca.... w koncu tey stayni iest sieczarnia[7] do rznięcia sieczki.... a w drugim koncu tey stayni iest wozownia do wtaczania kolasow[8] y wozow....

---

[1] bpem chełmińskim był 1699—1712, umarł prymasem polskim 1738.

[2] Na przeciw, wprost.

[3] nosze do noszenia wody (Fontes XXII 103, 108).

[4] kraty, sztaby.

[5] z niem. Schänkfass za którym karczmarz szynkuje; tutaj stół podobny do szynkfasu.

[6] pół stofa.

[7] = sieczkarnia.

[8] powóz, bryczka; pojazd skromny mniej wytworny od karocy i »kolebki«. (Gloger, Enc. Staropol. III 54 n.).

dach nad tą wozownią iest z tarcic, nad staynią zas dach gontami pobity, zły....

Ad mandatum Rmi Capituli tę conscripcią uczyniłem Joannes Bieganowski[1] ejusdem Rmi Capituli Secretarius.

16. Konskrypcya Kuryi WI Mci Xiędza Wawrzenca Żmijewskiego[2] Proboszcza Katedralnego Chełminskiego przy sekretarij stoiącey Die 5 Julij A. 1757.

Ta kamienica ex solido muro, ktora stante moderni Possessoris Regimine w Murach tam extra quam ab intra y w gzymsach pod dachem circumcirca znacznie wyreperowana. Wchodząc na podworze Brama o dwóch słupach z murłatem na wierzchu nowa.... Od rogu kuryi do tey Bramy a od niey circumcirca[3] do muru przy stayniach Parkan nowy.... w roku teraznieyszym postawiony.... W Podworzu Sadek, ktory od kuryi nowo oparkaniony.... od woziarki do Bramy drugiey ciągnie się parkan.... Nad całym tym Parkanem tryptyk[3] z tarcic nowych dany.

Wchodząc do tey kuryi sklepienie do drzwi o iedney cegle nowo wymurowane z facyatą od podworza w kolumny y gzymsy y framugi nowo dane.... drzwi do sieni sosnowe duże.... w tey sieni posowa z dylów stara dobra.... Z sieni po prawey ręce przeforsztowanie[4] do sionki z muru nowego w cegłę dane.... Z tey sionki do Izdebki szczytney od kościoła drzwi sosnowe.... W tey Izbetce podłoga z tarcic stara.... posowa z tarcic stara malowana. Piec w kachle białe formo-

---

[1] był jeszcze 1737 prob. w Unisławiu.

[2] † 1762 (RTNTor. XXXIV).

[3] tryptyk właściwie ołtarz szafiasty z dwoma pobocznemi skrzydłami; (Żebrawski 304); tutaj jakaś ozdobna górna część parkanu.

[4] forszt = bal; przeforsztowanie pierwotnie ściana z bali, przepierzenie.

wane stary niezły we trzy skrzynie z trumienką [1] na wierzchu z cherbem Perill. Petri Rostkowski [2].... Z tey Izbetki komorka.... Podłoga w tey komorze z tarcic stara. Posowa z dylow dartych stara. Kuminek stary z gruntu murowany ... Z tey Izbetki wychodząc do sionki po prawey ręce przeforsztowanie do Izby wzdłuż de novo w cegłę murowane ciągnące się do kuchni....

Wchodząc do tey kuryi po lewey ręce z sieni przeforsztowanie od kuchni do schodów nowo z cegły murowane.... W tey sieni przy szyi okno od sklepu.... Z tey sieni do Izby y spiżarni przeforsztowanie nowe murowane do skarbca ciągnące się.... kumin nowy a fundamentis murowany.... W tey Izbie podłogi nie masz, Posowa nowa z balow.... W tym skarbcu sklepienie y ściany wszystkie de nova radice z cegły murowane.... Ex opposito kuchni drzwi do szpizarni.... Sklepy (2).... Wchodząc do tey kuryi po lewey ręce wschody na Gorę do Pokoiow z balow.... po lewey ręce drzwi do Pokoiu pierwszego Pańskiego czyli Izby stołowey ku Podworzowi.... W tym pokoiu podłogi niemasz, Posowa z tarcic na belkach.... Z tego Pokoiu do Reyteraty [3] Pańskiey.... w ktorey Reyteracie Podłoga nowa.... Posowa z tarcic stara.... Kuminek kapturowy z cherbem Jastrzębiec [4] na wierzchu wybitym w kominek drugi do Alkierza wychodzący.... Z Alkierza drzwi do Tranzetu [5] dwoie.... Tranzyt ten od ulicy w filarze a fundamentis nowo z cegły wymurowany. Sionka u niego w wiązarek y Pruski

---

[1] przypomina kościół w Kartuzach, którego dach ma kształt wieka trumny.

[2] kan. Piotr Rostkowski († 1702) był herbu Dołęga (Niesiecki-Bobrowicz VIII 148. RTNTor. XXXIV 354 n.).

[3] Zapewne ustęp, retirade, to samo, co za Krzyżaków Herrendansk.

[4] podkowa końcami do góry obrócona, w jej środku krzyż, na hełmie nad koroną jastrząb, w szponie prawej takąż trzyma podkowę z krzyżem (Niesiecki-Bobrowicz IV 462).

[5] może sień, przejście.

mur.... Z tey sionki do szpichlerza nade staynią budowanego....

Ex opposito tych nowych Pokoiow przy kominie starym od kuchni idącym w szczycie od kościoła Pokoy stary.... w nim komin szafiasty.... na ktorym piec stoi malowany w kachle formowane....

Na tey kuryi dach dachowką starą od Podworza Polską od ulicy olęderską dobrą pokryty.... Szczyty ieden od kościoła ex solido muro murowany stary, drugi od szpichlerza w wiązarek y Pruski mur wyreparowany.

Szpichlerz ze stayniami na dole przy sekretaryi w szczycie tey kamienicy wciąż budowany.... Ex opposito tego szpichlerza woziarka w wiązarek y lepiankę.... Pod tą woziarką obok od stayni idzie sklep murowany sklepiony z kamieni y cegły, do ktorego szyia partim z kamieni partim z cegieł murowana stara....

17. Status Kuryi Illmi Fabiani Pląskowski Suffraganei et Archidiaconi Culmensis circa Lacum majorem ad Orientem et ad Meridiem stoiącey Die 1 ma Iunii A. D. 1757 opisany.

Wchodząc na pierwszy Dziedziniec są wrota y fortka.... Linia Parkanu ciągnie się ku Jeziorowi. Wszedszy na ten Dziedziniec po prawey ręce przy Parkanie Szur[1] na słupach tarcicami pobity, dobry. Nie daleko szuru woziarka pobita tarcicami.... Od tey woziarki do kamienicy Parkan nowo wystawiony a praesenti Illmo Regente, w ktorym drzwi są do sadu.... Idąc na drugi Dziedziniec Brama murowana... Wszedszy na ten drugi Dziedziniec po lewey ręce spizarnia, do ktorey drzwi fugowane z Fensterkopem[2], ale złe.... Po prawey ręce wchodząc do kamienicy weyscie z Framugami z wykładaniem mularskim kształtnym ze Drzwiami Dębowemi iednostaynemi....

---

[1] z niem. Schauer = szałas, remiza.

[2] futryny, odrzwia (z niem. Fensterkopf).

co wszystko Illmus Regens dał zrobić. Z tych drzwi idąc po prawey ręce Izba, w ktorey Drzwi sosnowe.... Na teyze samey stronie pobok Drzwi do kancellaryi.... Z tych blisko idąc Izbetka.... Od tey Izbetki idąc iest Izba, do ktorey Drzwi dwoiste.... W tey Izbie piec w kachle białe malowane stary zły, kominek kapturowy reparacyi porrzebuiący okien dwa na ięzioro.... Idąc z tey Izby do Alkierzą drzwi do niego dębowe stare reparacyi potrzebuiące.... Z tego alkierza do komorki.... Skarbiec po lewey ręce.... ex muro solido sklepiony.... Posowy nad tą Izbą y alkierzem porozstępowały się.... Od weyscia do kamienicy po prawey ręce schody łamane nowe dobre sumptem Illmi Regentis wystawione należycie ozdobne z porzęczami[1].... Po prawey ręce od schodów sala, do ktorey Drzwi Dębowe dobre.... okien 4 trzy wcale bez szkła.... kominek kapturowy na nic się nie zdający.... posacka z cegieł mieyscami wcale zruynowana.... posowa totaliter zła. Idąc ze sali po lewey ręce iest pokoik.... okno w kwater 4 bez szkła fensterkopy dobre kominek nullius usus, mury w scianach ze wszystkich stron reparacyi potrzebuiące.... Gora[2] opisana.... po lewey ręce do reyteratki drzwi dębowe dobre....

18. Status kamienicy kapituły Chełminskiey w Toruniu przy Probostwie[3] będącey d. 16 Dbris A. 1749 opisaney.

Wchodząc z ulicy do niey są drzwi wielkie stare, w nich drzwi małe, ktore iako y wielkie na zawiasach zelaznych.... W sieni okno w kwater cztery dobre y kuchnia dobra z kominem dobrym. W teyze sieni na lewey ręce wystawiona iest nowa spizarnia z Tarcic.... Z teyze sieni Izba dolna wielka,

---

[1] poręczami.

[2] poddasze.

[3] przy probostwie kościoła św. Jana. O tej kamienicy por. ZTNTor. V 120.

w ktorey podłoga z Tarcic dobra iako y w sieni Drzwi dobre z zamkiem starym.... Piec piekarny od dołu biały na wierzchu zielony, kominek dobry.... Z tey Izby iest Izbetka.... Z niey do komory drzwi stare.... Z teyże komory do stayni.... u niey z podworza drzwi dobre.... w ktorey podłoga z kamieni y złob dobry.... Z stayni wychodząc są schody dobre na gorę, z ktorych do sieni Drzwi dobre z zaporą, z tey do Izby Drzwi z zamkiem stare.... Z tey Izby komorka mała.... Idąc z podworza do sieni wielkiey.... Z tey zas sieni idą schody dobre na gorę pierwszego piętra, na ktorym sień.... Na ręce prawey Izbedka.... Kuchnia.... Idąc daley na lewą rękę od schodów drzwi po schodkach idąc do Izby Drzwi dobre.... Z tey Izby Izbedka w niey piec zielony okno iedno w kwater cztery. W tych Izbach nikt nie mieszka, w ktorych Panowie mieć mogą stancyą albo tez komu ie dac trzeba na arędę w mięszkanie. Na drugie Piętro schody złe, z ktorych w sieni okno.... nad sienią posowy niemasz.... W sieni komorka z tarcic stara. W Izbie piec zielony stary.... Z tey stancyi idąc na prawey ręce w środku gora.... Z tego piętra schody stare na ostatnią gorę.... Dachy poprawione ale stare. Przy tey kamienicy z ulicy drzwi stare złe na zepsowanych zawiasach zelaznych do sklepu murowanego, ktory się ciągnie pod sienią, pod izbą y pod izbedką dolną. Do teyze kamienicy z ulicy Wiazd, ktorego wrota dobre nowe na zawiasach z zaporą zelazną.

NB. 1. Mięszkancow znaydzie się trzech procz Gospodarza na dole. 2. Mięszkancow dwuch ieden krawiec drugi szewc supplikuią, aby poradzic temu, zeby przeszkody w robocie od miasta nie mieli. Mięszkancy zas wszyscy supplikuią o wolnosc od pogłownego, ktore na nich włożone od miasta na iednę Ratę po zł. 4 czy maią dac, tak albo nie, oczekuią dyspozycyi, aby za zapłaceniem iednym nie weszło to w zwyczay. Pogłowne zas płacono stamtąd, ale nie tak drogo.

[1] Tandem dałem nowe kontrakty wszystkim mieszkańcom ad similitudinem dawnych. Organiscie zas na dole siedzącemu nic nie daiącemu sień spizarnią wielką, Izbę wielką piękną pierwszą y dwa pokoiki z piecami y kominkiem maiącemi dałem nowy kontrakt od nowego roku za talerow dziesięc tą iednak kondycyą, aby ktokolwiek ex Capitularibus przyiedzie, miał w tych stancyach wszelką swoią wygodę bez naymnieyszey rekompensy excepto Drew, Victus etc. Staynie in fundo nostro pure proprio reperiuntur dwie, ktorych curam commisi temusz Organiscie przyimowac do nich pozwoliłem konie sed sine ruina onych. Dla nas zas liber aditus semper do nich praecustoditus.

Patet tedy z kontraktow ostatnich (lubo dawniey maius pretium dawano) ze sp. IW. X. Suffragan [2].... brał co rok Talerow 22 excepto dolney rezydencyi organiscie teraz puszczoney [3]. Ergo a data possessionis Ejus 1720 ad annum praesentem przez lat 21 wybrał czynszow Talerow 462 to iest zł 1386. Excepto dolney rezydencyi, w ktorey organista, z ktorey rachuiąc ad minimum po Tal. 10 uczyni Tal. 210 to iest zł. 630. Excepto gor na drugim y trzecim piętrze y dwuch Izbetek. Dachy podrzucone lecz Balki kozły [4] suffity penitus złe wielkiey reparacyi potrzebuią.

NB. Dachy, Okna etc. sumptu Civitatis acsi ad Ecclesiam spectantis. Kazałem przeforsztować Tarcicami fundum Nostrum a fundo Praeposituralі y tak erit quies et gaudebit quisque

---

[1] Odtąd aż do słowa »Ciesli« pismo ks. kan. Klińskiego zmarłego 1751 w Toruniu, być może w tejże kamienicy.

[2] Maciej Aleksander Sołtyk † 8. 12. 1749. (Frydrychowicz, Culmer Weihbischöfe str. 24).

[3] w arendę.

[4] krokwie.

portione sua. To znowu co wybrał IX Frywalski[1] Czynszow, tenetur oddać na zapłacenie Ciesli.

19 a. Excerpt de verbo ad verbum wypisany z Inwentarza in Anno 1741 między W I X Czapskiem[2] Scholastykiem Chełminskim y JPanem Urlichem przy odbieraniu tegoz Imci in possessionem de tenore ut sequitur.

Inwentarz spisany w Cielętach części Probostwa[3] W Jmci X Scholastyka Chełminskiego oraz budynkow tak Dworskich iako a wieyskich Dnia 18 Czerwca Roku 1741.

Dworskie Budynki. Folwark w ktorym Piec stary naprawy potrzebuie, drzwi dwoie u Izby na zawiasach y u komory.... Komin dobry.... Z tego Folwarku iest Izba czeladnia z komorą.... szyby stłuczone. Kuchnia y komora za kuchnią, na tym Folwarku dach stary, na ktorym cale warsztu nic nie ma, cwele cale spruchniałe. Lamus nie dobry przy sadzie cwele w koło pogniły, drzwi spruchniałe w tey Izbie okna dwa.... Pokoik z tey Izby tarcicami przebity....

Browar. Piec w Izbie cale zły.... Piec ozdowy wielkiey reparacyi potrzebuje.... Kocioł piwny stary zły.... Browar gniie od zaciekania. Stodoły funditus zruynowały się.... Stara owczarnia.... Ogrody. Jeden przed spichlerzem Pasternakiem y Marchwią zasiany.... oprocz lech dwu w tym ogrodzie kapusty lech dwie.... Ogrod drugi przede dworem to iest kapusty w nim lech 16 w puł zasadzonych, brukwią lich sadzonych 8.

---

[1] Ks. Maciej Frywalski komendarz toruński i prob. czarnowski † 1779.

[2] Ks. Franciszek Czapski † 1751 (RTNTor. XXXIII 23).

[3] Już 1527 lemaństwo w Cielętach było zobowiązane odstawiać czwarty snop do prepozytury ś. Ducha w Brodnicy, a 1773 było folwarkiem z 7 gburami (Plehn, Ortsgeschichte d. Kr. Strasburg 13—14). Prepozytura ś. Ducha była złączona z scholasterją chełmińską (ZTNTor. V 81).

Budynki wieyskie. Chałupa przede dworem snopkami poszyta, w ktorey owczarz mieszka.... Chałupa.... Stodołka.... Karczma wrzebista[1] w kostkę z wystawą y wiazdem.... Dach popsuty.... warsztu wcale nie masz.... cwele nadgniłe.... Chałup 4.... Sprzęty gospodarskie.... Drobiazg[2] chlewny....

X. Franciszek Czapski mp.
Franciszek Uldrych mp.

19 b. Budynki Dworskie w Cielętach.

Folwark w ktorym idąc do Izby Panskiey.... Izba czeladna.... w Izbach tych podłogow niemasz.... komora.... komorka za kuchnią.... Dach stary.

Lamus Stary powleczony, około niektore sztuki drzewa niezbyt dawno wprawione, w nim drzewo ieszcze dobre procz murłatu, ktory się złamał cale y pod murłatem iedney sztuki drzewa potrzeba.... Drzwi do tego spruchniałe. W tym Lamusie Izba y Pokoik był z Tarcic przeforsztowany, ale tych teraz nie masz. Drzwi u Izby na zawiasach zielaznych takze y u sieni. Okna zadnego nie masz tylko Okiennice zasuwane. Komin y kominek cale złe. Podłoga.... popruchniała, u Pułapu dwoch Tarcic brakuie. Dach pod snopkami łatany. Zamek do Izby stary zły, u Drzwi siennych wrzeciądz y skobel.

Browar w szachulec z sienią do robienia Piwa z Izbą y Ozdem pod iednym Dachem.... Owczarnia.... Stodoła.... Staynie....

Budynki wieyskie: Chałupa przed Dworem dobra.... Chałupa druga stara zła.... Karczma w szachulec z Izbą komorą sienią Izbedką w sieni, z wiazdem to iest staynią.... Karczmarz ma Rolą do karczmy ogrod Łąkę y zapłotnią. Dani płaci zł. 6. Szarwark.... Tłuka.... Kontrakt dany mu iest w Roku 1749. Chałupa nowa alias Dwoiaki w Szachulec.... w tey mię-

[1] = wzrębista, w zrąb budowana z poziomych sztuk drzewa.
[2] drób.

szka.... Pułogrodnik ma ogrod łąkę, w Panską rolę wysiać powinien za Pańskim Pługiem.... Ordynaryi bierze.... Chałupa.... Wyszynski płaci z chałupy y ogroda zł. 4.... Chałupa, w ktorey mięszka olewnik.... Dani płaci zł. 20. Trzyma to roli po włoce w kazde pole, ogrod do tego. Szarwark.... Tłuka.... Chałupa, w ktorey mięszka szewc.... Tłuka....

Rumunek[1] w Lesie na Proboszczowskich Gruntach. Idąc ku Drwęcy przy rumunku I P. Modzelewskiego[2] Rumunek (Robocizna). Na drugim Rumunku siedzi Jurek Rynka niemiec daie dani Tal. 5. Szarwark.... Rumunek prosto tych nad Łąkami, na ktorym mięszka Franc. Syrowiński.... Ma kontrakt.... Szarwark.... Rumunek między Plebanką z iedney strony a z drugiey strony Modzelewszczyzną.... Kontrakt.... Robocizna....

Budynki na Podzamczu do Probostwa należące. Budynek na Podzamczu niedaleko kościoła dla mięszkańców pod dachowką z wystawką o 7 Izbach y komorze w szachulec stary.... w iedney Izbie mięszka JX Komendarz.. . Izdebka, w ktorey mięszka Ordyński za kontraktem.... Robocizna.... Piwo Gorzałkę z karczmy Proboszczowskiey brać powinien a nigdzie indziey.... Izdebka, w ktorey mięszka uczciwy Fryderynk mayster konsztu Szewieckiego za kontraktem.... Druga połowa tego Budynku a latere dextro, w ktorey połowie Izdebkow 4 (mieszkańcy za kontraktem).

Za Bramą Buda z kuźni w słupy y dele prosta zrobiona (wdowa płaci dani 3 zł.). Za tąż Bramą Goscieniec[3] z Wiazdem w szachulec budowany nowy.... Ten Goscieniec trzyma

---

[1] Rumunek (z niem. Räumung) = osada założona na gruncie poleśnym (Fontes XXII 96).

[2] Część Cieląt nabył 1695 Marcin Modzelewski (Plehn, o. c. 13).

[3] = Karczma; w tem znaczeniu dziś jeszcze często na Pomorzu.

Arendą Pan Rentfleysz. Ma łąkę, ogrod do tego goscienca Roli zadney nie ma nalezącey. Zgodził się I M P Dzierżawca na Rok za złott. 200. Swoię wodkę y Piwo tenze kaczmarz miec powinien, lecz mu ieszcze kontraktu nie dał [1].

[1] Opis około r. 1750. O Cielętach por. także »Fontes« VIII 524. XIV 663 nn. 734 nn.

III.

DOCUMENTA.

1.

1402 listopad 11. Chełmża. Kapituła daje Steinwekowi przywilej na 24 włók w Radoszkach.

Wir brudere Nicolaus Slochaw [1] Probst Martinus von der Tynäll [2] dechent Nicel Schwansfeldt [3] Custos vndt dasz gantze Capittel der Culmischen Kyrche bekenen offenbarlig in disen briffe vor allen Zeitgen die in sehen oder heren lassen das wir mitt ein trachtung Rathe vnser aller dem Erbohren Knechte Clobken Seinwecke vndt seinen rechten Erben vndt nochkimlingen hoben gegeben vnd vor legen zu Culmischen Recht vnd zu einen freyn Erbe XXIV Huben in vnserem Dorff zu Radischkaw also sie ligen noch ein ander von seinen Hoffe nider werttsz zu beyder seit des Dorffes vndt freye fischerey mit einem gezeige [4] zu seinem Tisch in unseren See zu zemen do vor in vndt seine nachkämligen Vns Sol dinen Vndt deme der an unserer Statt ist Kauernick mitt 2 pferdten wen er ihm heiset zu vnser vndt vnsres Landesz noth durfft in solcher Weise als andere Rither vnd Knechte [5] vnder dem Herren

---

[1] Mikołaj z Człuchowa występuje w dokumentach 1399–1410 (RTNTor. XXXIII 27).

[2] O Marcinie z Linowa wiadomości z lat 1383—1414.

[3] Mikołaj Swansfeld kanonik w latach 1401—1406 (RTNTor. XXXIV 383).

[4] sieć mała. Por. Frölich, Kr. Graudenz I 8 (1 wyd.) i ZWG 27, 72.

[5] służba w lekkiej zbroji, t. zw. Platendienst. Ob. Kętrzyński, O ludności polskiej.... 255. Plehn, Ortsgeschichte IV i in.

Bischoff vndt Capittel von Culmsee auch wollen wir dasz unser vnd seine gebihr in vnseren vorgedachten Dorff zu Radischkau sollen zu rechte stehen vor eine Scholtzen dem man soll setzen mit vnserem Rathe. Hatt auch zu dem vor genanten Claboken vnseren lieben getrewen oder ... seine nochkömlinge vndt an zu zochen, dem sol Herr imme zu rechte stehen dene vor Unseren Probste oder Wer deme der Vnser Stadt helt zu kuuernik, auch zu Vorkundte sol er vndt seine nochkömlinge jerlich ons geben ein pfundt wachsz vnd 5 phennige vnd dosz diese Ding fest vndt vnzubrochen bleiben ewiklich so haben Wir vnsres Cappitelsz grose Insegel an disen briff gehangen der do gegeben ist zu Culmssee bey vnser Haupt Kyrchen noch Gottes geburtt Tousent vierhundert Im andern Iare am Sancte Martins tage des heiligen Bischoffs [1].

Nos Fratres Nicolaus Slochaw Praepositus Martinus de Linaw Decanus Nicolaus Szwansfelt Custos necnon totum Capitulum Ecclesiae Culmensis notum testatumque facimus universis et singulis literas hasce visuris et lecturis nos unonimi nostrum consensu honesto servo Clawke Steinwekke eiusque legitimis haeredibus ac successoribus iure Culmensi in liberam successionem mansos agri 24 in villa nostra Radiszkow dedisse ac contulisse prout idem mansi in contiguitate et finibus suis siti sunt a habitatione ipsius ibidem deorsum ab utraque villae parte nec non piscaturam liberam retibus suis ad eandem necessariis pro mensa et victu suo in stagno nostro Czemen. Pro quo beneficio collationis nostrae ipse cum successoribus suis tenebitur servire nobis atque administratori nostro Kurętnicensi cum equis duobus quoties pro nostra et terrarum nostrarum necessitate vocatus fuerit eodem modo et ratione sicuti ceteri equites et servi sub Rmo

[1] Dokument ten jest w odpisie w Arch. Ep. Culm. V 6 b fol. 40. — Nadanie to kapituła w r. 1408 uzupełniła. (Wölky, U.-B. str. 364).

Dno Epo et Caplo Culmseensi. Circa hoc quoque volumus nostram ipsiusque familiam rusticam in villa nostra post fata Radiszkow ad comparendum in ius teneri coram sculteto cum consensu nostro ibidem constituendo et si contra ipsum praememoratum Clawke fideliter nobis delatum eiusque successores iure cujuspiam agere vellet coram judicis praepositi nostri vel administratoris nostri Kauern. stare tenebitur Inque recognitionem ipse ejusque successores annuatim dare nobis debebunt unam libram cerae et quinque denarios. Quae omnia ut perpetuae firmitatis robur obtineant, sigillo majori Capli nostri literas praesentes communiri mandavimus. Actum Culmsae circa Ecclesiam nostram Cathedralem Anno 1402 ipso die 1 Martini Episcopi. Locus Sigilli pensilis V. Capituli [1].

2.

1426. Kurzętnik. Kapituła wystawia Piotrowi synowi Mikołaja przywilej na szołestwo w Krzemieniewie.

Noverint Vniversi praesentium notitiam habituri Quod Nos Frater Nicolaus Golderi [2] Praeposttus totumque Capitulum Ecclesiae Culmsensis attendentes Terram Nostram Corinthia per multiplices hostium incursus penitus desolatam ac combustam [3] ut igitur futuris temporibus rectius valeat reformari, matura praehabita deliberatione fideli nostro Petro Nicolai ob novam villae nostrae Krzemieniewo locationem ratione locationis [4] quatuor mansos liberos in praefata villa nomine sculletiae cum tertia parte mulctarum iudicialium suisque veris

[1] R. 1688 kapituła konfirmując i ingrosując niem. przywilej dodała doń tłómaczenie powyższe łacińskie.

[2] Ks. M. G. kanonik wymieniony w dokumentach 1425—1429 (RINTor. XXXIII 47).

[3] W samem Krzemieniewie oblicza kapituła szkodę na przeszło 5000 grzywien (Wölky, U.-B. str. 392 — rok 1414).

[4] osadzenie wsi osadnikami przez lokatora czyli osadcę.

haeredibus ac legitimis successoribus iure Culmensi perpetuo possidendos conferimus et donamus volentes etiam ut idem scultetus ac posteri sui pro defensione castri nostri requisiti armis suis, sed nostris sub expensis fideliter servire sint adstricti. In cuius rei testimonium praesentem paginam Capituli nostri sigilla duximus roborandam. Praesentibus &c. Datum in Castro nostro Caurnik Anno Domini MCCCCXXVI [1].

3.

1477 styczeń 14. Chełmża. Kapituła zatwierdza posiedzicielom Zalesia prawa dziedziczne z obowiązkiem służby wojennej.

Vor allen vndt Jeglichen gegenwertigen vndt zukünftigen die disen briff Sehen oder heren lesen Bekenen Wir Christofferus Ludick[2] der Kyrchen czu Culmssee Administrator Petrus obornick[3] Cantor Lucas Watzelrode[4] Doctor Jeremias Waldaw[5] Pharher zu Thorn Petrus Rode[6] Ioannes Cothman[7] Nicolaus Loboty[8] der gnanten Kirchen zu Culmssee Thum Herrn dasz wir mit entrechtigem Rathe vnsers gantzen Cappitel den besitzerm die nun zur Zeit sein vndt iren nachkömlingen dasz Dorffs zu zu Zelisch in den guttern vnser Kirchen zu gebitte Kawernigk gelegen sie vnd ire Rechten Erben vorlegen vnd gegunst haben dasz Dorff Zelisch Erblich vndt Ewig

---

[1] Arch. Ep. V 6 [b] fol. 41.

[2] Krzysztof Ludke kan. jeszcze 1497 (RTNTor. XXXIV 293).

[3] występuje w dokumentach 1468—1490 (tamże 316).

[4] późniejszy biskup warmiński, wuj Kopernika, toruńczyk † 1512 (tamże 396).

[5] autor cennej kroniki miał imię Hieronim, nie zaś Jeremjasz (tamże 393).

[6] kan. wymieniony w latach 1477—1492 (tamże 350).

[7] wymieniony w dok. 1475 do 1491 (tamże XXXIII 95 n.).

[8] jedynie z powyższego dokumentu znany (tamże XXXIV 293).

zum Culmischen Rechte zu besitzen mit solcher freyheit vndt Rechte als is vor altersz vndt.... Vorfahren ist besessen vndt besonder mit sulchen Dinste gleich andern gittern die dinstpflichtig sein [1]. In unserm gebitte Kauernik gelegen wir vndt ihre Erben vndt nochkimling zu denen suldig sein Verpflichet zu ewigen Zeiten dasz zu mehrer Erkönisse vndt Sicherheitt halben hoben wer Vnsersz Capittelsz gewisse Zegel an hengen lassen. Disen briff der gegeben ist bey Vnser Kyrchen Culmssee nach Christi Vnsers Herren geburtt virzehnhunderten Johrs Sieben undt Sibenzigsten Iare, am achten tag der Heiligen dreye Künige [2].

4.

1543 maj 15. Chełmża. Kapituła przedaje Andrzejowi Wlewskiemu 4 włóki w Saminie.

[Actum coram Jud. Scab. Civ. Cauern. d. 4. XI. 1665. personaliter ven. nob. Joannes de Sławkow Samiński possessor certarum sortium in villa Samin.... obtulit Privil. in Pergam. scriptum.... cum sigillo appensili:.... petiit.... inscribi.]

In Nomine Domini Amen. Nos Martinus Cema [3] Vincentius Kerger [4], Balthasar a Lublin [5] officialis, Gaspar Liseman [6] Canonici totumque Capitulum Ecclesiae Cathedralis Culmensis significamus tenore praesentium quibus expedit universis Quod cum bona nostra Samin in Districtu Cavernecensi a multo tempore memoriam hominum excedente usibus nostris et an-

---

[1] w lżejszej zbroji t. zw. Platendienst.

[2] Arch. Ep. V 6 [b] fol. 29—30.

[3] występuje w dokum. 1504—1543 (RTNTor. XXXIII 25 n.).

[4] 1522 prob. skarszewski, kanonik 1533 † przed 1554 (tamże 75 n.).

[5] jest kan. chełmińskim już 1535, po r. 1543 niema o nim wzmianki (tamże XXXIV 293).

[6] kanonik honorowy 1533, po r. 1543 niema o nim wzmianki (tamże 295).

tecessorum nostrorum destituta, nullo etiam cultore locata in dies magis ac magis in desertum verterentur nosque inde modicum vel nullum caperemus fructum intendentes nostris commodis capitularibus, ut tanto commodius ceteros mansos desertos locare possimus, vendidimus in illis bonis Samino (quorum 40 mansi esse debebant) 4 mansos mensurae Culmensis postea relictam a 4 mensibus ad fluvium Sanunica cum area nobili Andreae Wlewski pro certa pecuniarum summa, quam nobis integram iam persolvit ad granicies Jąnowo[1] Episcopatus Plocensis et sic in aliis campis ex opposito viae Leznensis ita in longum et latum prout in area. Itaque supradictam haereditatem videlicet in Samino praedicto Andreae eiusque legitimis sexus utriusque haeredibus et successoribus iure Culmensi concessimus per praesentes cum omni iure et utilitate in agris, pratis, pascuis, sylvis, boris, nemoribus, paludibus, lacubus et venationem liberam esse volumus exceptis per ipsum Andream eiusque haeredes et successores perpetui liberi possiden. concedimus praeterea eidem Andreae eiusque successoribus et haeredibus praedictis et in illis bonis morabuntur facultatem quatuor saccos[2] locandi in stagno nostro Samin et piscandi cum parvis instrumentis ad ipsorum mensam concedimus ex speciali gratia nostra et respectu haereditatis praefatae montuosae et ex antiquo desolatae praefatum[3] Andream et legitimos successores a consuetis aratralibus absolvimus absolutosque facimus. Pro qua quidem collocationis

---

[1] Janowo, Janowko identyczne z Niem. Brzoziem i nieistniejącem już Zembrzem wymienionemi i założonemi przez bpa płockiego 1312 r. (Plehn, Ortsgesch. 54). — Area (»Hofstätte«) = miejsce pod budowlę. (Plehn, Kreisgesch. Strasburg 179, 181. Schmitt, Kr. Stuhm 130, 173 i i.).

[2] rodzaj worka do łowienia ryb. Por. Märcker, Kr. Thorn 664 przywil. z r. 1474.

[3] aratralia = płużne wynosiło według prawa chełmińskiego od 3–4 włók korzec pszenicy i korzec żyta (Fontes XXII 32).

gratia praefatus Andreas cum haeredibus et successoribus suis nobis successoribusque nostris cum uno equo et viro more Terrarum Prussiae armato, quoties requisiti fuerint, contra omnes nostros et successorum nostrorum hostes et invasores nostris in expensis prout alii subditi nostri tenebuntur ac in recognitionem Dominii [1] unam libram cerae et quinque denarios singulis annis pro festo S. Martini praesentare sunt obligati. In cuius fidem et testimonium praesentis Privilegii literas concessimus nostro maiori sigillo appenso muniri. Datum in Culmense ipso die SS. Trinitatis A. D. MDXLIII. Praesentibus ibidem Honorabili Iacobo Gaiewski Organista et nobilibus Dominis ac famato Domino Joanne et Nicolao Fratribus Głuchowski, Joanne Przesmiński Skiec, Jacobo Gerkowski [2] et Nicolao Dąmbinski Advocato nostro, Joanne Materna Ambrosio de Kauernik Scultetis Testibus ad praemissa vocatis et rogatis [3]. L. S. appensilis. Quod ipsum originale Privilegii idem nobilis Joannes de Sławkow Saminski ad se recepit et de receptione Judicium quietavit. Testatur Judicium praesens L. S. Civitatis Cauernicensis. Ex Actis scult. ac scabinal. Civil. Cauernicensibus legitime extraditum est. Bartholomaeus Łazowski Notarius iuratus mpp. [4].

5.

1566 marzec 29. Chełmża. Kapituła zatwierdza Pawłowi Petorkowskiemu 6 włók w Sugajnie na prawie lennem.

Actum coram Judicio Scultetiali Scabinali civili Cauernicensi die quarta mensis Novembris Anno 1665.

---

[1] o »uznaniu władzy zwierzchniczej« ob. tamże 31.

[2] Głuchowscy, Przesmińscy i Gierkowscy dawna gniazdowa szlachta chełmińska. Licznych przedstawicieli jej przytacza Märcker o. c. (rej.).

[3] Przywilej kap. dla tegoż Wlewskiego na 5 włók z 20. 5. 1543 ob. u Wölkiego str. 815.

[4] Arch. Ep. V 6 [b] fol. 46.

Ad Judicium praesens et acta praesentia Scultetialia ac Scabinalia civilia Cauernicensia personaliter veniens Generosus Joannes Rzeszotarski certarum sortium in villa Sugayno. Districtus V. Capituli possessor obtulit Privilegia quaedam in Pargamine scripta sine sigillis, quoniam videtur, quod sunt perdita, petiit illa Actis inscribi sibique ex actis extradi, quorum tenor sequitur estque talis.

In Nomine Domini Amen. Nos Bartholomaeus a Clementz [1] Senior, Joannes Koss [2], Sixtus a Clementh [3] et Martinus Laubichius [4] Canonici Ecclesiae Cathedralis Culmensis totumque Capitulum significamus tenore praesenti, quorum interest. Quod cum nobilis Paulus Petorkowski mansos sex olim a praedecessoribus nostris Canonicis et Capitulo Culmensi emptos in bonis nostris maiori Sugayno Districtus Cauernicensis iure ac mensura Culmensi in feudum obtinuerit et in praesens possideat, nos volentes Paulum praedictum eiusque legitimos haeredes ac successores in iure suo et libertate integre conservare praedictos sex mansos uti nunc ab ipso possidentur ac tandem ab haeredibus successoribusque eius possidebuntur illi iure Culmensi in feudum applicando confirmando et ratishabendo.

Praedecessorum nostrorum venditionem et concessionem per praesentes conferimus cum omni iure utilitate in agris pratis pascuis reditibus proventibus ac nemoribus in quantum illi sex mansi in suis limitibus protendunt per ipsum Paulum eiusque haeredes et successores perpetuo ac libere possidendos. Concedimus praeterea ipsi eiusque haeredibus et succes-

---

[1] Bartłomiej Plemięcki kan. chełmiński i warmiński wym. w dokumentach 1542—1595. (RTNTor. XXXIV 330 n.).

[2] był kanonikiem w latach 1566 - 1586 (tamże XXXIII 92).

[3] Sykstus brat poprzedniego wymieniany 1560 – 1595 (tamże XXXIV 331).

[4] występuje w dokumentach 1560—74 (tamże 290).

soribus locandi tres saccos[1] in stagno nostro Sugayno contiguo ac piscandi cum parvis instrumentis ad mensam ipsius duntaxat. Pro qua quidem collationis nostrae gratia idem Paulus cum suis haeredibus et successoribus nobis successoribusque nostris cum uno equo et viro levioris armaturae more harum Terrarum Prussiae, quoties requisitus fuerit contra omnes nostros et successorum nostrorum hostes et invasores more vasallorum bonorum Słup fideliter servire ac debitum obsequium praestare ac in recognitionem Dominii unam libram cerae ac quinque denarios singulis annis pro festo S. Martini praesentare sit obligatus salvis etiam annonis nostris aratralibus. In cuius rei fidem sigillum nostrum maius praesentibus est subimpressum. Datum circa Ecclesiam Cathedralem Culmsehensem in praesentia Honorabilium virorum Alberti de Wyssoka, Felicis Szwenczicki vicariis nostris et alliis quam plurimis fide dignis Anno Domini MDLXVI Die 29 Martii[2].

6.

1566 grudzień 18. Chełmża. Kapituła zatwierdza Bartłomiejowi Szynkowskiemu 22 włók w Sugajnie na prawie lennem.

Nos. Bartholomaeus a Clementh Senior Joannes Koss, Sixtus a Clementh et Martin Laubichius Canonici.... significamus.... Quod cum nobilis Bartholomaeus Szynkowski mansos 22 olim a praedecessoribus nostris.... emptos in bonis nostris Sugayno maiori.... iure ac mensura Culmensi in feudum obtinuerit.... nos volentes.... Bartholomaeum ... haeredes.... in iure suo et libertate integre conservare, praedictos 22 mansos, uti nunc ab ipso possidentur.... illi iure Culmensi in feudum

[1] worki do łowienia ryb por. Cod. dipl. Warm. III 97, 312, 385, 418, 428, 524, 527, 568, 595.

[2] Arch. Ep. V 6[b] fol. 42—43.

approbando.... praedecessorum nostrorum venditionem et concessionem per praesentes conferimus.... perpetuo ac libere possidendos. Concedimus praeterea.... novem saccos in stagno nostro Sugayno contiguo ac piscandi cum parvis instrumentis ad mensam ipsius dantaxat. Pro qua quidem collationis gratia idem Bartholomaeus.... cum uno equo et viro levioris armaturae more harum Terrarum Prussiae quoties requisitus fuerit contra omnes nostros.... hostes et invasores more vasallorum bonorum Słup fideliter servire.... ac in recognitionem Dominii unam libram cerae ac 5 denarios.... pro festo S. Martini.... salvis etiam annonis nostris aratralibus... Datum circa Ecclesiam nostram Cathedralem Culmensem in praesentia Hon. virorum Alberti de Wyssoka, Felicis Swiencicki vicariorem nostrorum aliorumque fide dignorum A. D. MDLXVI die vero 18 m. Decembris.

7.

1595 kwiecień 3. Chełmża. Kapituła daje Janowi Szynkowskiemu prawo rybołóstwa w Sugajnie.

Nos Praelati.... quod cum nobilis Joannes Szynkowski antecessorque ipsius merita praeclara ac spectata quae a multis annis nobis et Venerabili Caplo nostro praestiterunt iure quodam suo id postulare videantur ut ipsum.... aliquo beneficio cohonestemus ne ingrati praestitorum nobis.... fidelium servitiorum omnino habeamur. Idcirco eidem.... et haeredibus.... damus perpetuo Jure Emphyteuseos[1] liberam piscaturam tempore

[1] Prawem emfiteutycznem puszczał właściciel część roli swej za pewną kwotę z góry uiszczaną na lat zwykle 40, rzadko z prawem dziedziczenia. Emfiteuta płacił czynsz, czasem daninę w naturze, rzadko obowiązek miał służby, zawsze jednak w razie przedaży lub spadkobrania uiszczał opłatę t. zw. laudemium. (Bär, Friedr. d. Gr. I 273. Gloger, Encykl. Staropol. II 130. Frölich, Kr. Graudenz I 21 II 158 (1 wyd.). Schmitt, Kr. Stuhm 152 n.). Rzadkim wypadkiem jest puszczanie rybołóstwa w emfiteuzę.

aestivali [1] hoc est a tempore resolutionis [2] usque ad tempus congelationis in lacu nostro Sugayno et rivulo ab eo defluente Suganko dicto cum parvis instrumentis videlicet cum reti vulgo klepa [3] nominato et aliis quibusvis minoribus instrumentis prout ipse et praedecessores ipsius usi sunt, ita quidem, ut nulli alteri liberam in ipsis lacu et rivulo eodem tempore aestivali piscandi facultatem relinquimus nisi praefato Nobili D. Szynkowski.... Reservando nihilominus nobis et Caplo integram hyemalem ... piscandi libertatem. Tenebitur autem praefatus nobilis Joannes Szynkowski et eius successores nomine praedictae piscaturae singulis annis pro festo S. Martini solvere.... sex marcas Pruthenicas in quamlibet marcam viginti grossos numerando.... Datum Culmsae die 3 Aprilis A. D. 1595 [4].

8.

1596 czerwiec 23. Chełmża. Kapituła daje Janowi Szynkowskiemu karczmarzowi w Sugajnie prawo warzenia piwa.

Nos Praelati.... notum facimus quod cum nobilis Joannes Szinkowski vasallus [5] noster Tabernam in villa Sugayno cum horto ab antiquo ad eam spectante ab Honestis Martino et Thoma scultetis eiusdem villae pro 90 marcis Pruth. quamlibet marcam 20 grossos computando de consensu nostro emisset absque ulla expressa libertate cerevisiam coquendi et in ea propinandi nobis supplicavit ut illi.... haeredibus.... hanc libertatem cerevisiae braxandae et in ea taberna absque ullo im-

---

[1] Przywileje i nadania rozróżniały zwykle rybitwę zimową i letnią ob. »Fontes« XXII 74, 141.

[2] wiosenne roztopy.

[3] rodzaj sieci zapewne z przyrządem do napędzenia ryb do sieci. Stąd nazwa Kleppfischer (Töppen, Gesch. Masurens 288). Por. Cod. dipl. Warm. III rejestr. str. 701.

[4] Arch. Ep. V 6 [b] fol. 43 - 44.

[5] vasallus, feudalis = lennik.

pedimento exponendi et propinandi benigne concedere dignaramur. Nos itaque.... eidem et.... haeredibus facultatem concedimus atque damus braxandi cerevisiam eamque in ipsa Taberna absque ullo emcionis.... impedimento... subditos nostros eiusdem villae nulla alia caupona [1] et cerevisia pro commodiori usu uti debere quam ipsius Joannis Szynkowski, et eius successorum iuxta consuetudinem atque constitutiones harum Terrarum Prussiae sub poena arbitrio nostro statuenda atque exigenda ea tamen conditione ut ex illis taberna et horto, de quibus antea nihil nobis.... proveniebat, singulis annis censum 3 marcarum Pruthen. in quamlibet marcam 20 grossos numerando pro festo S. Martini dare.... ipse Ioannes Szynkowski et eius posteri teneantur.... Datum in Capitulo apud Ecclesiam Cathedralem vigilia S. Joannis Baptistae A. D. 1596.

9.

1604 czerwiec 25. Chełmża. Kapituła daje przywilej na dwie włóki w Radoszkach.

Nos Praelati et Canonici.... notum facimus.... receptoque ex libris Actorum Iudicialium Oppidi nostri Kauernicensis.... testimonio.... duos mansos.... Valeriano Tabernatori.... Iacobo .... Gregorio.... concedimus damus ea tamen conditione, ut in recognitionem Dominii.... singulis annis pro festo S. Martini de quolibet eiusdem marcam unam Pruthenicam 20 gr. continentem.... solvere.... teneantur, ob omnibus aliis laboribus et oneribus communibus de eis 2 mansis liberos esse facientes.... salvis aratralibus nostris consuetis et aliis oneribus nostris regalibus [2]....

---

[1] karczma.

[2] regaljami przysługującemi wyłącznie zwierzchności krajowej były prawa górnicze, leśne, młyńskie, rybackie, propinacja. (Kętrzyński, O ludn. pol. 260. Froelich, Bisthum Culm und der Deutsche Orden w ZWG. XXVII 71, 73 i i.).

Datum Culmsae capitulariter ... fer. VI post festum S. Joannis Baptistae A. D. 1604 [1].

10.

1605 listopad 19. Chełmża. Kapituła daje Krzysztofowi Kamińskiemu przywilej na 4 włóki w Gwiździnach.

Nos Praelati et Canonici.... quod cum animadverteremus multos ex subditis nostris in Districtu nostro Kauernicensi ob sterilitatem et infertilitatem superiorum annorum aliasque temporum iniurias ad tantam paupertatem redactos esse, ut agros suos deserere et eos vacuos relinquere cogerentur, nos bonis nostris Capitularibus providere mensaeque nostrae capitulari mature consulere ut eius proventus non solum in pristinum statum inducere, sed eos etiam uberiores reddere cupientes Praedium in villa nostra Gwizdziny, ubi plures mansi propter praedictas causas deserti sunt extruximus et constituimus, in cuius praedii instauratione quatuor mansos scultetiae una cum aedificiis ipsorum quingentis marcis Prussicis redemimus, ad quarum persolutionem, cum aliunde nobis, non suppetat a nobili Christophoro Kaminski, qui tum officio scultetiae in villa nostra Pacołtowo fungebatur trecentas marcas Prussicas accepimus.... Quare.... decrevimus ut pro huiusmodi eius officiis quibus de nobis et Ecclesia nostra praeclare mereri non desinit.... Ideoque ipsum.... eiusque posteros ac successores legitimos ab omni servitio scultetiae liberavimus, cum iam ipsius opera in hoc officio minime egeamus et hac libertate donavimus, ut ab observatione et inspectione colonorum, dum coloni labores praestant [2] et ab aliis scultetorum oneribus et servitiis.... in perpetuum liberi et absoluti iure vasallorum nobilium gau-

---

[1] Arch. Ep. V 6 [b] fol. 34—35.

[2] Obowiązkiem było szołtysów doglądać robót gburskich na folwarkach, cfr. także »Fontes« XXII 31 passim.

deant. Deinde quatuor illos mansos quos antea ad officium scultetiae obtinebat, ... in suis metis et limitibus.... et idem Christophorus Kaminski eiusque successores hactenus possident, ab omnibus laboribus et conditionibus inter ceterorum nobilium Ecclesiae iure Culmensi habentes,.... eidem Christophoro Kaminski.... contulimus perpetuis temporibus una cum taberna antiquitus ad eum spectante, de qua tamen censum annualem videlicet talerum unum annuatim dabit et domuncula quadam cum horto in hac ipsa villa Pocoltowo iure caduco [1] ad nos devolutis et libera piscatione pro mensa sua in fluvio Drevantia, quam longe agros praedictae villae Pacołtowo alluit, et non ultra. Ita tamen quod praefatus Chr ... K.... eiusque successores nobis et capitulo, quoties opus fuerit, ut alii nobiles vasalli, in nostro servitio proficiscuntur in uno equo levis armaturae inservire [2] et in recognitionem Dominii quotannis pro festo S. Martini in Curiam Cauernicensem unam libram cerae cum quinque obolis [3] Prussicis praesentare ac nomine annonarum aratralium [4] quindecim grossos persolvere atque in iis, quae ad statum et bonum ordinem villae ipsius conservandum caeteris, idem K.... ac successores eius conformari tenebuntur. In cuius rei fidem.... Datum in Capitulo nostro generali decima nona Novembris A. D. MDCV. (L. S.) [4].

---

[1] Jus caducum (»Heimfallsrecht«) = przechodzenie spadków bezdziedzicznych i beztestamentowych na własność kraju. (»Fontes« XXII 137).

[2] była to już za Krzyżaków zwykła służba wojenna (= Platendienst); niewielu za czasów Zakonu było zobowiązanych do »służby zbrojnej« »schwerer Rossdienst«, mianowicie właściciele obszarów ponad 40 włók. (Kętrzyński, O ludności pol. 255. Plehn, Ortsgesch. IV. Kujot, Dzieje, rejestr. str. 1526.

[3] oboli, zwykle nummi = »pieniążki« »preussische Pfennige«.

[4] annonae aratrales, zwykle aratralia = płużne, »Bischofsscheffel«.

[5] Arch. Ep. V 6 [b] fol. 35—36.

11.

1619 lipiec 5. Chełmża. Kapituła daje Melchjorowi Trzcińskiemu przywilej na szołestwo i karczmę w M. Leźnie.

Praelati Canonici.... nihil derogando Privilegio priori specialem libertatem brasaci [1] faciendi cerevisiam braxandi coquendi vinum crematum cremandum et propinandum concedimus ac pro certa pecuniae summa videlicet 20 marcis Pruthenicis quamlibet gr. 20 computantes vendimus iure Culmensi perpetuo.... omnibus aliis in praefata villa.... ad eandem libertatem braxationis, crematonis ac propinationis viam sub poenis arbitrii officialium nostrorum Cavernicensium praecludentes ita tamen, ut ab eadem taberna secundum contenta veteris privilegii singulis annis pro festo S. Martini.... unam marcam Pruth. solvere, praeterea brasaei a decem coretis dimidiam partem coreti, a quinque vero unum quadrantem loco mace [2], quotiescunque braxaverit et coxerit, pendere singulis vicibus teneatur .... contributionem autem publicam siquidem in eadem villa nulla diversoria [3] mercatorum aut vectorum [4] existant, iuxta antiquam consuetudinem per 20 gr. extradere debebit.... Datum Culmsae d. 5 Julii MDCXIX (L. S.).

12.

1621 grudzień 1. Kapituła daje Michałowi Obrębskiemu przywilej na szołestwo i 2 włóki w Klonowie.

Nos Praelati.... notum facimus quod cum antea scultetia villae nostrae Klonowo in 4 mansis sita extiterit, verum quoniam 2 mansi successu temporis propter meliorationem fundi

---

[1] słód.

[2] oddawanie »macy« (16-tej części korca) od słodu do zamku ob. »Fontes« XXII 39, 46, 48. Märcker, Kr. Thorn 347.

[3] gospoda.

[4] kupcy jadący z towarami.

eiusdem Klonoviensis pro certa summa pecuniae per nos vindicati et praedio attributi sint, frequenter autem nobis discretus Michael Obrębski possessor eiusdem scultetiae Klonoviensis supplicavit, ut ei Privilegium novum super scultetiam praedictam et dnos reliquos mansos.... concederemus. Nos.... eandem scultetiam cum iisdem 2 mansis ac tertio denario mulctarum[1] omnibusque aliis ad eandem scultetiam et mansos servientibus concedimus iure haereditario perpetuo Culmensi.... concedimusque illi ac eiusdem successoribus liberam piscationem in lacu nostro Klonoviensi parvo reti dicto zabrodnia[2] idque ad usum tantum suum proprium. Ille vero cum successoribus suis iuxta morem et consuetudinem aliorum sculletorum villarum nostrarum servitia obire et praestare tenebitur.... Datum.... die 1 Decembris A. D. 1621. Praesentibus A A. R R. D D. Stan. Reszkowski Valentino Szczawiński[3] Petro Sokołowski Andrea Konopacki[4] canonicis Culmensibus (L. S.)[5].

13.

1637 lipiec 4. Chełmża. Kapituła daje ks. Aleksandrowi Radoszkowskiemu przywilej na 2 włóki w Radoszkach.

Praelati.... nos habentes rationem laborum et servitiorum Rdi D. Alexandri Radoszkowski[6] Concionatoris Ecclesiae Ca-

---

[1] Już za Krzyżaków przywilej szołeski przyznawał szołtysom jako wynagrodzenie za urzędowanie sądownicze trzecią część win czyli kar (mulctae) cfr. Panske, Urkunden der Komthurei Tuchel p. 29; tenże Komthurei Schlochau p. 66.

[2] rodzaj sieci por. »Fontes« XII 327, 332.

[3] kan. Szczawiński † 1634 (Frydrychowicz, Culmer Weihbischöfe 9).

[4] kan. od r. 1612 † 1622 (RTNTor. XXXIII 90).

[5] oba dokumenty w odpisie Arch. Ep. V 6 b nr. 11 fol. 37 nr. 12 fol. 39—40.

[6] kanonik teolog od r. 1654 † po r. 1659 (RTNTor. XXXIV 342 nn.).

thedral. Culmensis Parochi Lesvicensis [1], quos ille Vbli Capitulo nostro a multis annis praestitit nec hucusque praestare desistit, duos mansos agri desertos in villa nostra Radoszki consistentes Widaiowskie nuncupatos cum eius commodis.... eidem Radoszkowski et successoribus ipsius a data praesentium ad decursum 30 annorum.... damus et concedimus.... absque quibusvis oneribus rusticalibus censibus itineribus et aliis omnibus angariis [2] hactenus pendi et fieri solitis libere possidendos.... vendendos.... consensu nostro accedente ita tamen, ut pro festo S. Martini.... flor 2 in recognitionem dominii et nihil aliud annuatim porsolvere teneatur.... Datum Culmsae.... die 4 Julii 1637.... L. S.

14.

1637 lipiec 4. Chełmża. Kapituła daje przywilej na karczmę w Radoszkach.

Praelati.... significamus.... quod cum taberna in villa nostra Radoszki post mortem nobilis olim Mathiae Sięmiętkowski et Dorotheae Rumocka ejus legitimae consortis ad nos.... devenisset.... praefatam tabernam Rdo Alexandro Radoszkowski Ecclesiae Cathedralis Concionatori Parocho Lesvicensi eiusque successoribus concedere ... cum prato.... cum libera parvis retibus et instrumentis videlicet cum wata pro mensa sua.... in Samin piscandi, braxatorium erigendi, cerevisiam coquendi, vinum crematum cremandi et propinandi sal et haleces [3] vendendi praeclusa aliis etiam nobilibus.... in praeiudicium ejus via sub poena arbitratu nostro statuenda et exigenda, eidem.... Alexandro Radoszkowski et successoribus eius.... concedimus.... iure perpetuo.... possidend.... vendend.... ita tamen, ut

---

[1] był proboszczem lezwickim na Żuławach od r. 1637 (tamże).

[2] angaria = powinności (podwody, poczta, szarwarki).

[3] allex = śledź, wata = rodzaj sieci por. Kętrzyński, O ludn. pol. 267. Frölich, Kr. Graudenz I 81, 211. Töppen, Gesch. Masurens 145 i i.

summam 50 marcarum Pol. iuxta taxam pro sorte liberorum supramemorati Sięmiętkowski, de qua taberna singulis annis pro Festo S. Martini 2 marcas qualibet 20 gr. computando.... census nomine tenebitur.... contributionem autem publicam iuxta consuetudinem per 20 gr. extradere debebit. Ab aliis vero quibuslibet oneribus et laboribus.... rusticalibus ac itineribus.... R. Al. Radoszkowski success. perpetuo immunes esse volumus.... Datum Culmsae.... d. 4 Julii MDCXXXVII [1].

15.

1638 czerwiec Chełmża. Kapituła daje Marcinowi Radoszkowskiemu przywilej na młyn w Saminie.

Praelati.... cum intellexissemus molendinum nostrum in villa Samin ad arcem nostram Cauern. pertinenti situm per negligentiam Hon. Mathiae Radomski ipsius hactenus possessoris in suis aedificiis et emolumentis desertatum esse et annuam pensionem exinde nobis debitam oneraque Reipublicae a multis annis minime persolvi ac perferri, faciendum nobis duximus, ut praefatum possessorem tanquam inutilem a dicto molendino amoveremus prout.... amovimus. Habentes autem commendatum Nobilis Martini Radoszkowski de nobis bene merentis studium et dexteritatem, supradictum molendinum cum 4 mansis, pratis.... cum libertate parvis retibus pro mensa sua in Stagno.... piscandi eidem.... pro summa 400 flor. pol vendidimus.... iure perpetuo Culmensi et haereditate possidendi cum plena facultate dandi vendendi locandi nostro tamen et successorum nostrorum consensu accedente. Ratione cuius quidem molendini.... 90 modios siliginis mensurae solitae Cavernicensis quotannis.... inferre et persolvere tenebuntur [2].

[1] Arch. Ep. V 6 b fol 40.

[2] Bywały różne miary i korce; każde prawie miasto, nawet wsie niektóre miały odrębne miary. Wylicza cały szereg ich Märcker, Kr. Thorn 56 n. »Fontes« IX 985 n.

Concedimus eisdem (NB conj. haer....) quoque ligna et trabes ad restaurationem dicti molendini et structuram duarum domuncularum necessarias ex sylvis nostris.... cedendas.... Obligamus praeterea ex villis nostris Radoszki, Zembrze, Sugaino et Boleszino subditos ut non alibi quam ad praedictum molendinum iuxta veterem consuetudinem frumenta varii generis pro usibus et necessitatibus suis, molenda praesumant devehere. Si autem, quod absit, aggerem rumpi etiam citra eorundem negligentiam aut defluitorium alias sloza [1] casu aliquo tolli contigerit, ex tunc eadum praefati coniuges — propriis sumptibus reparare iuvantibus in labore et coaggeratione terrae subditis nostris, sint adstricti.... Dat. Culmsae in Generali Capitulo S. Joannis Baptistae. 1638 [2].

16.

1663 grudzień 1. Chełmża. Kapituła uwalnia Macieja Mirowica z Zembrza od poddaństwa.

Praelati.... Quod cum honestus Mathias Mirowic nuptiali iure duos mansos nobilitares in villa Zembrze obtinuerit eosdemque ab annis quatuordecim et ultra possederit, supplicari nobis fecit, quatenus personam ipsius ex iure servitutis natalitiae liberum facere dignaremur. Nos praescriptione eiusdem attenta ipsiusque supplicatione benigne inclinati ex speciali gratia nostra ipsum praesenti rescripto nostro ab omni onere subditionis eximimus et liberum facimus [3] ita tamen, ut se no-

[1] o obowiązku utrzymywania śluz i tam por. także wyżej pod Dębowy, Kozieniec, Pacołtowo.

[2] Arch. Ep. V 6 b fol. 40—41.

[3] Wypadki uwolnienia od poddaństwa aktem ostatniej woli, za złożeniem opłaty lub jako nagroda za wierną służbę nie były rzadkie w Pr. Król., por. np. Märcker, Kr. Thorn 115. Bywało jednakże też, że dobrowolnie przyjmowano poddaństwo połączone widocznie z korzyścią ob. Märcker, l c. Plehn, Kr. Strasburg 215. Tenże, Zur Gesch. des Agrarverfas-

bis fidelem et obsequentem vasallum praestare teneatur et oneribus aliorum vasallorum consuetis satisfaciat non tamen possessionem suam ex bonis iurisdictioni nostrae subiectis effere ipsi erit licitum. In quorum fidem praesentibus sigillum nostrum Capitulare minus est subimpressum. Culmsae in Generali Capitulo Sancti Martini Die 1 Decembris A. D. 1663. Praesentibus Perillustribus Admodum Reverendis Mathia Bystram Episcopi Argivensis Suffraganei Culmensis [1], Bernardo Sasin Custode [2] Joanne Potrykowski Praeposito Praelatis Canonicis [3].

17.

1669 listopad Chełmża. Kapituła daje m. Kurzętnikowi nowy przywilej miejski.

Privilegium municipale Cauernecense.

In nomine Domini. Amen.

Ad perpetuam rei memoriam. Fluxu continuo labentes mortalium curas et admirandos sub sole humani ingenii foetus unico pennae velociter fideliterque scribentis ministerio perennare magnae et ineffabilis est in rebus humanis commoditatis. Proinde Nos Praelati Canonici totumque capitulum Ecclesiae Cathedralis Culmensis significamus tenore praesentium quibus expedit universis et singulis, praesentibus et futuris praesentium notitiam habituris. Quod cum ultrix omnipotentis Dextera, Regni Sarmatici robur usque adeo annis retroactis memoranda malorum atrocitate concussisset, ut ab hostili rabie neque obscuritas minora oppida vicosque neque praestantia maiores protexerit civitates et arces. Pervaserat enim commune malum pari casu abdita locorum et munita quaeque. Cuius procellae

sung.... 106. Księgi grodzkie kiszporskie pod r. 1686, 1689 i 1702 (Arch. państw. Gdań. Abt. 14 nr. 17, 20 i 22).

[1] † 1677 (Frydrychowicz, Culm. Weihbischöfe 13).

[2] † 1680 (RTNTor. XXXIV 360 nn.).

[3] Arch. Ep. V 6 b fol. 72.

impetu haud mitius inter plura periclitatum est Cauernicum vulgo Kurzętnik nuncupatum municipale oppidum ditionis nostrae Capitularis [1]. Ubi municipes incolae oppidani inter vitae fortunarumque suarum iacturam non levi sunt perculsi damno, cum ipsis Jura, Munimenta [2] atque adeo originalia suarum immunitatum et libertatum statusque civilis authographa a trecentis annis prece et meritis antecedaneorum parta et provide a sera posteritate servata una clade tempestateque perdere contigisset. Subsidentibus tandem malorum aerumnis [3] et recollectis deinde post decennium utcunque rebus et animis spe pacationis aevi recursum ad nos uti Dominos suos natales maturarunt iteratisque institerunt supplicationibus, ut ipsis de opportuno Juris remedio providere et Privilegium status et libertatis civilis liberaliter concedere et impertiri dignaremur. Nos calamitosum considerantes commoditatis eiusmodi statum, quae gratiis expetitae libertatis destituta et ad pristinam taediose suspirans velut in ambiguum actiones laboresque suos committit et in lubrico semper putat naufraganti similis municipii huius nostri prosperiores successus uberioremque fortunam instaurare cupientes capitulari inter nos communicato consilio praefatos oppidanos nostros et incolas Cauernicenses eorumque posteros et succedaneos novo in perpetuum favoris et gratiae nostrae Privilegio crebris ipsorum petitionibus inclinati cumulare decrevimus et amplificare prout cumulamus et amplificamus per praesentes. Visis nihilominus ad eum effectum et perspectis in archivo nostro capitulari diversis scriptis tran-

---

[1] O spustoszeniach drugiej wojny szwedzkiej por. Strzesza opisy w »Fontes« VI nn. Lengnich, Gesch. d. preuss. Lande VII 107 nn. Märcker, Kr. Thorn 39. Liek, St. Löbau 110 nn Plehn, Gesch. d. Kr. Strasburg 158 nn. Tenże, Ortsgesch. Kr. Strasburg passim. ZTNTor. V 127. Schematismus 1904 p. 358. Semrau, Beiträge z. d. Gesch. d. St. Neumark 40 –42.

[2] Przywileje, dokumenty.

[3] niedola, uciemiężenie.

sumptis et copiis, quae fidem antea aliquam concessorum praè se ferre aut analogiam saltem habitorum monstrare videbantur stricta insuper de singulis inquisitione praehabita primum huius Privilegii substantialia antequam his inserentur tabulis [1] insertoque concederentur et in posterum observanda obligandaque destinarentur accurate inter nos discuti et ventilari fecimus demum sancito capitulari approbata uno et continuata praesentis privilegii [2] contextu comprehendi et scripto evulgari mandavimus. Et primario in possessione pacifica fundorum camporum agrorum continue et non interrupte prout ex vetustissimis capitularibus codicillis et munimentis liquet tentorum et habitorum omnes et singulos eorum cultores et possessores inconcusse conservamus ita ut Ecclesia Parochialis ibi sita eiusque veri et legitimi rectores plebani pro tempore existentes quinque mansos liberos a quibusvis oneribus et immunes et ecclesiasticae libertati in perpetuum adscriptos. Oppidani autem mansos novemdecem primaevae locationi oppidi eiusque fundationi primitus servientes et alios sex auctione procedente posthac adiectos et impertitos prout in suis limitibus et metis ab antiquo situantur cum infra specificandis oneribus et servitiis iure Culmensi perpetuo habeant, teneant, possideant ipsi et eorum conposteri. Artium mechanicarum opifices [3] et eorum contubernia [4] circa usus antiquos et eorum consuetudines juri communi et aequitati consonas alias iuxta juris municipalis praescriptum volumus permanere. Nullus etiam ipsorum valeat ab officio manu mitti aut in arte sua magister creari queat absque authoritate et scitu magistratus.

---

[1] Księgi urzędowe, archiwum.

[2] Z niniejszym przywilejem miejskim należy porównać powyższe opisy miasta Kurzętnika z lat 1605, 1616, 1651 i 1666.

[3] rzemieślnicy.

[4] cechy.

Iudicia civilia iustitiae administrandae et Iuri dicundo opportuna perfoscae (?) in magistratu constituae ordine Juris Culmensis atque adeo more aliorum civitatum tractabunt et exequuntur. Duae instantiae civiles Proconsule et Consulibus fient, tertia ad Burgrabium nostrum, quarta ad nos capitulumque nostrum procedet in causis maioris momenti quae taxam quadraginta marcarum pruthenicarum excedent. Criminales causas absque supremo arbitro et superintendente nostro curiali [1] vetamus iudicari. Mulctarum [2] vero pecuniarum medietas curiam nostram concernet exceptis causis fisci [3], quarum ius integrum nobis et successoribus nostris reservamus. Electionem Proconsulis et consulum [4] totiusque magistratus et officialium expedito prius ratiociniorum calculo [5] in praesentia Domini Administratoris Bonorum seu Burgrabii nostri quotannis post Dominicam Laetare [6] Quadragesimalem feria secunda proxima non impedita alias immediate sequenti perficiendam deputamus. Mercatus et Fora annualia vulgo Nundinas [7] privilegiis et rescriptis desuper obtentis a Serenissimis divae memoriae Poloniae Regibus benigniter concessas ter in anno celebrari nempe feria 2 post Dominicam Conductus Paschae [8] pro festo S. Mariae Magdalenae [9] et pro festo S. Michaelis Archangeli [10] non inficiamur. Foralia [11] sub tempus nundinarum exigi solita in toto

[1] burgrabia, zastępca kapituły w sprawach administracyjnych sądowniczych i wojskowych.

[2] winy, kary, grzywny za wykroczenia.

[3] czynsze i wszystkie dochody z dóbr kapitulnych.

[4] wybór burmistrza i rajców.

[5] złożenie rachunków miejskich.

[6] czwarta niedziela postu.

[7] jarmarki; nie należały do regaljów kapituły.

[8] oktawa Wielkiej nocy. (Wierzbowski, Vademecum p. 8).

[9] 22 lipca.

[10] 29 września.

[11] opłata, targowe.

pro nobis et curia nostra reservamus. Liberam braxandae cerevisiae et cremati parandi [1] facultatem more aliorum civitatum cum propinatione [2] usitata penes oppidanos nostros et incolas, quibus braxare competierit, relinquimus. Omnes alias cerevisias exoticas et advectitias [3] penitus removemus et introduci quovis colore vel praetextu intra oppidum clam vel palam prohibemus. Quodsi obtigerit quandoque defectus cerevisiae in oppido, cives propinantes in eo casu ad curiam nostram recursum habere et cerevisiam inde suppeditandam ad propinandum et distrahendum obtinere curabunt et obstringuntur.

Iugera agrorum versus Neophorum [4] extensa tam ea quadraginta octo et medium pascuis armentorum idonea et opportuna quam alia quadraginta quinque conseminari solita iunctis et aliis novem sub nemore Ciemnik situatis licet quidem plus offerentibus ex utilitate curiae nostrae elocari pridem consueverint, incolas tam praedicti oppidi nostri Kurzętnik in eventu concurrentiae ad conducendum extraneis praeferri debere et propiores censeri declaramus. Omnium vero camporum agrorumque tam praedio nostro oppidanorum quam oppidanis praedialium pascua pro pecoribus et armentis (exceptis pratis et hortis et agrorum particulis intra septa constitutis) libera sint et promiscua. Insuper iisdem oppidanis nostris pro reparatione templi, moeniorum et aedificiorum suorum atque conservatione totius oppidi in sartis tectis [5] fodiendi coementi [6] et saxi calcarii [7] pro calce excoquenda eruendi libertatem da-

[1] prawo warzenia piwa i pędzenia wódki.

[2] wyszynk.

[3] piwo warzone poza granicami dóbr kapitulnych.

[4] Nowemiasto.

[5] sarta tecta = dobrze pokryte dachy.

[6] kamienie do murowania.

[7] wapień.

mus et concedimus; a quolibet tamen achane vulgo Łaszta unam tumnam [1] calcis maceratae ad curiam nostram extradere tenebuntur. Quibus ita liberaliter concessis et elargitis eosdem oppidanos nostros uti donatarios et beneficiis illigatos ad officia et servitia redhibenda hortamur et invitamus, inprimis ad cultum divinum propagandum et eius timorem observandum, iuventutem erudiendam, reverentiam nobis et successoribus nostris fidelitatemque servandam obedientiam et subiectionem tam nobis ipsis. quam Dominis Administratoribus oeconomis et burgrabiis nostris praestandam et continuandam. Et praesertim ad fidem catholicam Romanam intemerate retinendam et asserendam, omnes et singulos sub interminatione [2] Divini Judicii et maledictione aeterna obstringimus et obligamus. Ac proinde quosvis haereticos sectarios, a fide Romana Catholica dissidentes ex dicto oppido et territorio nostro in perpetuum relegamus et excludimus omninoque intra terminos non tantum dicti oppidi Kurzętnik sed et totius ditionis nostrae commorari subsistere sive quovis colore aut praetextu hospitari vetamus prohibemus et severe interdicimus [3]. Alias omnes huiusmodi transgressores fautores defensores receptatores ultra poenas in iure expressas uti suspectos et scandalosos infames et iuris praesentis privilegiique incapaces declaramus et pronunciamus perpetuo. Ab oneribus autem universis et operis servilibus aliisque quibusvis servitis uti personas libertate civili donatas et eorum posteros eximimus in perpetuum, praeterquam quod cum literis nostris aut aliis festinate transmissis munimentis intra decem milliaria Polonica transportandis, tabellionem [4]

[1] beczka — achane = łaszta cfr. »Fontes« IX rej. p. 986, 1018.

[2] surowa groźba.

[3] W biskupiem mieście Lubawie wolno było przebywać lutrom, jednakże zboru tam mieć nie mogli. Por. ZTNTor. 14, ustawy cechu szewskiego z r. 1684.

[4] listowy.

equestrem aut pedestrem prout res et necessitas postulaverit, quater in anno expedire et suppeditare erunt semper parati. Ad concursum tempore messis et vindemias convocandas vulgariter na Tłukę quilibet oppidanus cum et sine agro necnon artifex [1] et inquilinus demptis personis in magistratu positis et notario civitatis duos messores semel in anno per diem integram subministrare debebit. A falcandis [2] et demetendis pratis praedialibus quandoquidem ab immemorabili tempore prout ex scripturis antiquis capitularibus apparet, sunt iidem oppidani nostri ab eiusmodi servitio relaxati; ius ipsis hoc in passu fauorabile integrum maneat. Florenos tamen quinque intuitu libertationis [3] indultae quotannis persolvere et in vim canonis [4] prout iuris et styli tres marcas leves et quinque libras cerae in recognitionem dominii [5], censum praeterea loco scotorum antiquitus dari solitorum ex mansis civilibus 25 superius praeinsertis et iuri civili adscriptis unum videlicet florenum a quolibet manso et avenae quae wiecny owies nuncupatur, medium coretum singula sigillatim supramemorata pro festo S. Martini Episcopi et Confessoris ad curiam nostram reddere, solvere numerare et extradere tenebuntur eruntque adstricti. Proveniet praeterea ad curiam nostram a braxatoribus cerevisiae et cremati a quolibet coreto brasei [6] decima sexta eiusdem coreti pars vulgo maca nuncupata. Et a lanionibus receptum seui [7] pondus viginti quatuor librarum alias kamien łoiu iuxta morem pro eodem Sancti Martini festo dari solitum. Promittimus au-

---

[1] rzemieślnik.

[2] ścinanie sierpem.

[3] libertatio = uwolnienie od pewnych obowiązków, także »libertynowanie«.

[4] stały czynsz.

[5] uznanie, przyznanie pana, władzy przełożonej.

[6] słód.

[7] sevum, sebum = łój.

tem pro nobis et successoribus nostris et sacrosancte spondemus toties memoratos oppidanos Cauernicenses et incolas fideles subditos nostros in usu et pacifica possessione huius juris gratiose concessi et privilegii innotati eiusque tam in toto quam in minima quavis parte contentorum modernos superstites municipes [1] et indigenas juris huius gratiam consecutos et eorum posteros atque succedaneorum succedaneos consecuturos aeviternis temporibus incorrupte et inviolabiliter fore conservandos et omnem hac in parte curam indemnitatis adhibendam. In quorum omnium fidem et maiorem firmitatem ac evidentiam sigillum nostrum maius Capitulare SS mae Trinitatis est subappensum. Datum Culmsae in Capitulo Generali Sancti Martini Episcopi et Confessoris Anno Domini 1669. Praesentibus Reverendissimo, Perillustribus et Admodum Reverendis Dominis Mathia Bystrom [2] Episcopo Argivensi Suffraganeo Archidiacono et officiali generali, Bernardo Sasin Decano Joanne Potrykowski Praeposito Chrysostomo Olszowski [3], Joanne Ludovico Strzesz Custode [4], Francisco Wołucki [5] Praelatis et Canonicis Culmensibus [6].

18.

Ordynacia Rybakow Chełmżynskich.

1. Aby odtąd nigdy w niedzielę ani w swięta nie łowili, gdyż to iest wielka obraza Boska y zgorszenie Ludzi.

[1] obywatele miejscy (»Bürger«).

[2] sufragan chełmiński 1659—1677 (Frydrychowicz, Culmer Weihbischöfe 12 n. RTNTor. XXXIII 16 nn.).

[3] synowiec prymasa Andrzeja, kan. chełmiński 1663—1700. (RTNTor. XXXIV 318 n.)

[4] Zasłużony wizytator diecezji 1667 nn. † 1678 (RTNTor. XXXIV 381).

[5] † około 1687 r. (tamże 408).

[6] Arch. Ep. V 6 b fol. 69 70. — Dalsze wiadomości o Kurzętniku Wölky (rej.). Kętrzyński, O ludn. pol. 175. »Fontes« VIII 455 nn. Liek, St. Löbau 154. Sł. Geogr. IV 946. Semrau, o. c. Schemat. 1904 l. c.

2. Co z wyboru zostanie, to iezeli Prałat[1] nie kupi (bo do kupna pierwszy bydz ma) w Chełmzy na Rybnych Ławach przedawać powinni, żadną miarą w Toruniu, co się im pod utratą statków[2] zakazuie iako tez y potaiemnie po kątach.

3. Aby się im odtąd nie godziło z Prałatami na pieniądze Porcie zgadzać, ale podług dawnego zwyczaiu oddawac będą wybor do wikariego albo sługi w kamienicy zostaiącego na tych Prałatow, ktorzy nie będą przy kathedrze przytomni.

4. Pułbratkow nie godzi się im odtąd ani pomagrow[3] chowac, bo ci są nayszkodliwszemi wydrami na nasze Ryby. Zaczym stanowiemi Capitulariter[4] aby tak komornikow iako y pomagrow in instanti od siebie wygnawszy sami z sobą sąmsiad z sąmsiadem Rybak z Rybakiem łowili.

5. Stary Rybak I M X Sufragana kiedy na wielkim Jezierze łowić będzie y ten z Rybakiem sąmsiadem łowic będzie powinien. Na Głęmboku zas z Synem swoim łowic może.

6. Przestrzegać będą powinni w okoliczą Brzegow Jeziora wielkiego, aby Sąmsiedzi y poddani zadnemi by naymnieyszemi statkami wody kapitulney nie płokali y dawac znac I M X Szczuce[5] iako Jezior y Rybitwy uproszonemu od Ich Mciow superintendentowi[6].

7. Pozwala się im oprocz ogroda ordynaria z diskreciey[7] Ich Mciow zyta korcy dwa, korzec Jęczmienia pułkorcze grochu.

---

[1] tu w dawnem znaczeniu i prałat i kanonik.

[2] narzędzi.

[3] robotnicy pomagający rzemieślnikom. — Pułbratki = przybrani bracia, nie mający pełnych praw. Mieli pułbraci (Halbbrüder) już Krzyżacy. Por. wyrazy pułogrodnik, pułdannik, pułgburek.

[4] uchwałą kapituły.

[5] późniejszy sufragan Seweryn Szczuka kanonik już 1687 † 1727 (Frydrychowicz, Culmer Weihbischöfe p. 16. — RTNTor. XXXIV 387).

[6] nadzorcy.

[7] uchwały.

Ale wyboru dobrego w Poniedziałek we środę, w Piątek y w Sobotę; iako tesz drobiazgu dla czeladzi słuszną porcią dawac będą powinni [1].

19.

Instructio Perillustribus Dominis Laurentio Zmiiewski Praeposito et Josepho Rembowski [2] Officiali Pomesaniae Canonico Cathedralibus Culmensibus ad Clavim Cavernecensem et Gutoviensem ac ad Bona Tylice et Mroczenko electis et deputatis Commissariis data et extradita.

Qui Perillustres Domini Commissarii

1 mo. Inhaerendo anterioribus Decretis Vblis Capituli ante omnia, utrum sit subsecuta factio per Gnosum Sokołowski Tenutarium Clavium Cavernecensis et Gutoviensis suae Punctualitati intuitu solvendae summae ex retentis Rathis, investigabunt et eandem summam (si quae fuerit ex tenuta non persoluta) solvi realiter et in effectu enumerari urgebunt et ad id stringent; praevia tamen calculatione facienda cum Gnoso praedicto Tenutario.

2 do. Inventarium tam Clavis Cavernecensis quam Gutoviensis conscribi curabunt et idem toties dicto Gnoso Sokołowski unum, 2 dum ad Archivum reddent et circa Acta praevia facta de supra et infra scriptis relatione reponent.

---

[1] Ordynacja ta jest w Arch. Cap. nr. 47 p. 11 — Capitulum Generale s. Joan. Bapt. 1691. — W arch. bpiem I 17 p. 259 d. 29. 12. 1676 jest zapisana approbatio Confraternitatis piscatorum Culmsensium: Mathias Bystrom.... Eppus Argiven. Officialis Gen. Culmensis.... significamus.... exhibitos nobis esse articulos (no. 25, qui incipiunt: W imię Troyce etc. et terminantur his verbis: sprawowanie się) contubernii piscatorum nuper in Eccl. Par. Culmsensi sub tit. s. Barbarae V. M. erecti simulque nomine eorundem contubernialium supplicatum quatenus.... confirmare dignaremur. Nos.... approbamus....

[2] † 1769 (RTNTor. XXXIV 347).

3 tio. Damno sive cladem in Conseminationibus tam hyemalibus quam aestivalibus per grandinem vulgo przez Gradobicie causatam a Gso dicto Tenutario literaliter [1] propositam verificabunt et examinabunt.

4 to. Calculum in puncto excisarum arborum ad defluitationem Gedanum alias na horylkę vigore contractus cum dicto Gso Tenutario initi, quot sexagenas evexerit ex sylvis Capitularibus, facient.

5 to. De expensis in rem defluitationis Lignorum pro usu Illustrissimi [2] Perillustrium Dnorum Capitularium praesentium circa Cathedram Fluvio Drevencia ad ripam villae Młyniec dictae [3] conductarum investigabunt et a suprafato Gso Tenutario ac ab Incolis inquirent.

6 to. Ratione Colonorum in Censum annuum ex agris pendendum dispositorum et conducendorum, utrum Locatio eorundem vigore Decretorum V. Capituli ad effectum tam in clavibus Cavernecensi et Gutoviensi, quam in Bonis Tylice et Mroczenko sit deducta? inquirent; et in casum, quod non factum, ut fiat, serio inculcabunt et intimabunt [4].

Ad ultimum Caetera omnia ad Bonum V. Capituli pro innata Activitate et dexteritate sua ac pro munere suo Commissoriali nec non pro rerum et negotiorum ac causarum exigentia et necessitate cum plena facultate agitabunt, perficient et expedient. In Quorum fidem praesentes manu Illmi Praesidis subscriptae sigillo minori ordinario communitae sunt.

---

[1] piśmiennie, listem.

[2] sufragana.

[3] wieś w pow. toruńskim, par. gronowskiej, niegdyś własność PP. Benedyktynek toruńskich. W r. 1609 kapituła zadzierżawiła tu miejsce nad Drwęcą, zwoziła tu drzewo z dóbr swoich zwłaszcza kurzętnickich i spuszczała dalej do Wisły. (Fankidejski, Klasztory żeńskie 165. Sł. Geogr. VI 543. Märcker, Kr. Thorn 382. Wölky, U.-B. p. 980).

[4] energicznie nalegać będą i powiadomią.

Dabantur Culmsae ex Capitulo Extraordinario Die 24 ta mensis 8 bris Anno Domini 1755 to.

Fabianus Pląskowski E. M.
Suff. Archid. Praeses Capituli (L. S.)
Cathed. Culmen. mpr. [1].

---

[1] Instrukcja ta w Acta de Administratione.... Arch. Cap. B III nr. 9, gdzie jeszcze 5 dalszych instrukcyj 1755—58; treścią ich m. i. zapobieżenie dewastacji lasów w Tylicach, w Mroczenku i Radoszkach, ścisła kontrola nad wycinaniem drzew na budulec.

INDEKS

I. MIEJSCOWOŚCI.

Archidiakonka 62.

Białebłoto 30.
Bielczyny I, **61**, **62**, 73.
Biskupice I. **63**, **64**.
Biskupiec 10.
Bobrowiec 16.
Boleszyn I, 2, **19**, 20, 36, 113.
Bratoszewo II, 4, 6, 9, 13, **22**—25, 36, 43, 45—47.
Brąchnówko 65.
Brąchnowo 63.
Brodnica III, 6, 10, 46 n.
Browina 77.
Brynia 34.
Brzozie Niemieckie, II, 5, **11**—14, 25, 36.
Buczek las 72.
Burgierwysz 48.
Byczkowszczyzna 67.
Bydgoszcz 47.

Chełmińska 48 n.
Chełmża I, 25, 46, 48—50, 62, 69, 72 n., 95 n., 106 n., 98 n., 101, 105, 109—114, 121 n., 125.
Chrapice III, **68**.
Ciechanów 50.
Cielęta III, **88**, **89**.
Ciemnik las 118.
Corinthia ob. Kurzętnik.
Czemen jezioro ob. Samin.
Człuchowo 95.

Dębowy (młyn) 4, 35, **36**, 38, 42, 45, 113.
Drużyny III, 35.
Drwęca 18, 26, 108, 124.

Elbląg 17, 22, 26, 33.

Freta 11.

Gdańsk 48, 124.
Głębokie (jezoro) 73, 122.
Głuchowo 73.
Greden II.
Grudziądz 6, 12, 16 n., 22 n., 25 n., 30, 33, 42 n.
Gutowo I, II, V, 1, **38** n., 123.
Guścierno (jez.) 28.
Gwiździny I, 1, **2** n., 5, **6**, 8, 12, **14** n., 28, **36**, 39, 43 n., 49 n., 107.
Gzin I, II.

Janowo 100.
Jarentowice II.

Kijewo II.
Klonowo I, 5, 9, **33**—36, 38, 40, 43, 50, 109 n.
Kolankowskie jez. 28.
Kończewice I, II, **53**, **55**.
Krzemieniewo I, **17**—19, 25, 36, 44, **97**.
Kuchnia I.
Kurzętnik Kauernik, Cauernecum Corinthia IV, V, 1, 2 n., **4**, 6—9, 11, 13 n., 16, 18 n., 21, 24—26, 30, 33, 35, 40, 43, 45, **50**, 95, 97—99, 101 n., 106 n., 109, 112, 114—116, 123.

Lezwice (na Żuławach) 111.
Leźno Małe I, 2, **29** n., 109.
Leźno Wielkie I, 2, **30** n., 36, 43.
Lidzbark II, 34 n., 40, 44 n., 47, 50.
Linowo 95.
Lipinki (włóki) 72.
Lubawa 10, 47, 119.

Marienau 64, 74.
Mazury 105.
Miałkusz 72.
Michałowska Ziemia 10.
Mirakowo 73.
Młynek 50.
Młyniec 124.
Mniszka (łąka) 72.
Modzelewszczyzna 90.
Morczyny I, 66.
Mroczenko III, 123—125.
Mszanowo I, II, 1, **2**, 3, **5**, 8, 43, 50.

Nielbark II, 4 n., 13, 23, **24** n., 36, 42, 45.
Nowemiasto, Neoforum 4, 9, 10, 18, 45, 47, 118.
Nowydwór I.

Oborniki 98.
Okoł 18.
Okulik 11.
Ostromierz (jez.) 30.
Ostrowek 73.

Pacołtowo I, 2, 4, **20**, 21 n., 36, 45, 49, 108, 113.
Piazeczenko (jez.) 35.
Piaseczno (jez.) 34, 36.
Pielnik, Pilnik (młyn) 45, 47.
Plemięta 102 n.
Pluskowęsy II, 72.
Płock 7.
Podzamcze 90.
Pomezanja 123.
Pruskie ziemie 101, 103, 106.
Przełęk 45.

Radoszki I, **32**, 36, 38, **39**, **95** n., 106, 110 n., 113, 125.
Rumunek 90.
Rybaki 80.

Samin, Czemen I, 4, **35** n., **39**, 45, 96, 99 n., 112.
Saminica (rzeka) 100.
Sarnowo II, III.
Skarszewy 99.
Skąpe I, **56**, **57**, 73.
Sławków 99.
Słomajło 35.
Słup I, **37**, 104.
Sugajno I, 2, **26** n., 36, 39, 101—105, 113.

Szczuczno (jez.) 28.
Szreńsk 27.
Sztum 49.

Tobołki 73.
Toruń II, 47, 77, 85, 87, 98, 122.
Trzciniec (jez.) 28.
Trzebcz III, 67.
Tylice III, 123—125.

Unisław II.

Wałdowo II, 50.
Windak 73.
Witkowo I, 59.
Wler 34.
Wlewsk 34, 50.

Zachariasz (młyn) 45.
Zalesie I, 36, **37**, **98**.
Zegartowice III, 66.
Zembrze I, **28**, 29, 36, 38, **39**, 113.
Zwozno 35.
Zybult (młyn) 45.
Żuławy 111.

II. OSOBY.

Adempski kan. 53, 55, 57.
Andris 9.
Augustyn 9.

Babecki 9, 10.
Barąn 29.
Bartnik 14, 17.
Bartosz 12, 21.
Bednarz 27.
Bełdoch 19.
Bęben 9.
Białłoch 24.
Białły 19.
Bieganowski ks. 82.
Bielski 38.
Błaszk 11, 29.
Bogusz 17.
Boguszczyk 19.
Brokowski 9.
Broszkowic 16.
Byczkowski 66.
Bystram J. sędzia mich. 10, M. sufr. 114, 121.
Byszewicz 26.

Casper 29.
Cema 19.
Cerwas 12.
Chandzlowa 9.
Chanzelek 14, 21.
Chałasta 9.
Chmiel 14.
Cichowlasł 12.
a Clementh ob. Plemięcki.
Czapla 30.
Czapski kan. 88 n.
Czarny 9.
Czerwinski 28 n.
Czerwonka 23.
Czubin 27, 30.

Dąbrowski kan. 49 n.
Dąmbinski 101.
Dębieński 9, 33.
Dias 14.
Dobron 19.
Domagała 12, 23, 30.
Domzal 28.
Dura 9.

Drya 14, 16 n.
Dubelek 32.
Dudek 23.
Dura 9.
Dyka 23.
Dziengieł 29.
Dziewanna 9.

Falk 9.
Faltyn 14.
Ferens 21.
Floriss 19.
Frętalski 9.
Friwald 26.
Frywalski ks. 88.

Gaiewski 101.
Galemski 27.
Galonka 28.
Gaweł 32.
Gayda 14.
Gayk 12.
Gazda 19.
Gąsiorowski 17.
Gbur 9, 14. 24.
Gburczyk 32.
Gerkowski 101.
Gębicki 33.
Gize bp. chełmiń. II.
Glęn 12.
Gliczyński 9.
Głębocki 12.
Głuchowski III, 101.
Golder kan. 97.
Gołąbek 35.
Gołek 9.
Gorzałka 29.
Gosczyński 17.
Gościcki 29.
Grad 19.
Grąbczewski kan. 66.
Grążawski II, 33.
Grotkowski 19.
Grus 11.
Grygier 10.

Hanus szot 10.
Hosius kan. 80.

Iwankowski 23.

Jagiełko 9.
Jan Olbracht król I.
Jankowski 10, 31.
Jarmusz 12.
Jarzębski 22.
Jaykowski 11.
Jęntoch 32.

Kalkstein 49.
Kamięnski 21.
Kamiński 17, 107 n.
Kankowski 23.
Kąkol 29.
Kczewski kan. 77.
Kerger 99.
Kielisz 19.
Kisk 21.
Klabog 95 n.
Kleszczyński kan 77.
Kołodziey 23.
Kominek 19.
Konopacki Jan bp. cheł. II, 72. Fabjan kan. 16, Andrzej kan. 110.
Kopacz 19.
Kopeć 17.
Korpan 24.

Kos 102 n.
Kostecki ks. 80.
Kośmider 14.
Kotek 21.
Kotman kan. 98.
Kowal 23.
Kowalkowski 11, 50.
Kozak 32.
Krawiec 27.
Krewt 20.
Kruczek 34.
Kruk 27.
Kruza 19.
Krüger burm. toruń. II.
Kryszpin 9.
Krzemieniewski 18.
Kubala 9, 36.
Kubała 13.
Kuchnik 23, 26.
Kuczmanda 21.
Kupka 29.
Kuśnierz 14.

Lach 9, 23.
Laskowski 11.
Laubichius kan. 16, 102 n.
Lemanka 9.
Lemąn 17.
Lenard 19, 28.
Leski Wojc. bp. chełm. III.
Leziński 25.
Lis 27.
Liseman kan. 99.
Loboty kan. 98.
Loraś 9.
z Lublina Balt. kan. 99.
Lubodzieski Jan bp. chełm. II, 2.
Luch 17.
Ludke kan. 98.
Lukasz 14.

Łaszeweki 11.
Łazowski 101.
Łępicki kan. 53, 57.
Łysek 11.
Łysy 9.

Machel 32.
Maciaszek 30.
Marchel 10.
Marcinkowski 9.
Masy 17.
Materna 16, 101.
Mądry 24.
Męczygał 29.
Miazga 12.
Michałek 30.
Miessiąg 19.
Mikołaj bp. chełm. II, M. z Człuchowa kan. 95.
Mikołajewski kan. 80.
Miłocki 9.
Mirowicz 29.
Misiewic 26.
Misterek 34.
Modzelewski 90.
Molenda 21.
Mursz 21.

Nadołka 12.
Nagorniak 38.
Nagorny 17.
Naygucki 14.
Niepoń 34.
Niewiego 11.
Niewieściński 66.
Nossek 34—36.

Noszka 14.
Nowak 34.
Nowygbur 29.

Obrębmbski 30, 109, 110.
Obuch 12.
Ochlak 24.
Odinet ob. Perrenot.
Olszowski kan. 121.
Ordyński 90.
Osicki 22.

Parysz 9.
Perrenot 16.
Petorkowski 101.
Piarka 19.
Piechta 11.
Piekarz 9.
Pierny 12.
Piotrek 14.
Pissinski kan. 43, 69.
Pląskowski sufr. 59, 84, 125.
Plemięcki, a Clementh, 16, 69, 102 n.
nobilis 38.
Płoskanka 19.
Pobek 29.
Popiołek 12.
Potocki Teodor bp. chełm. 81.
Potrykowski kan. 78, 114, 121.
Preuschoff notar. Cavern. IV, 23.
Pruszak Jakób kan. 75.
Pruszyn 11.
Przeracki 37; kan. 62, 75.
Przesmiński 101.
Przezdzięk 11.
Przybeł 11, 23.
Przytuła 14.
Punia 11.
Pyczk 19.
Pyczka 14.
Pydynek 19.
Pyk 14.
Pysz 17, 23.

Radomski 112.
Radoszkowski 28. 39; Marcin 112,
Aleksander kan. 33, 110—112.
Radunski 26.
Raroga 30.
Rembowski kan. 62, 75.
Rentfleysz 91.
Reszkowski kan. 16, 63, 110.
Rethka 12.
Rode kan. 98.
Ropel 9.
Rosfaldt 13.
Rostkowski kan. 83.
Roszkiewicz 22.
Rubach 73.
Rudowski 27.
Rukała 11.
Rumocka 111.
Rupiałka 30 n.
Russek 21.
Rutkowski kan. 66.
Rybak 9.
Rynski 12.
Rysz 29.
Rzeszotarski ks. 27. generos. 102.

Sabelka 36.
Saminski 39, 99, 101.
Sasin kan. 114, 121.
Sątopski 16.
Schwansfeldt kan. 95.
Sczawiński kan. IV, 110.
Sczepańczyk 32.
Sczygiel 40.

Serwathka 14.
Sęk 18, 23.
Siekiera 32.
Siemiętkowski 112.
Sinkowski 39.
Skop 19.
Skubisz 17.
Skwara 17.
Slaga 17.
Sławek 9.
Słomka 14, 23.
Słupski 37, 39.
Smaka 14.
Smolnik 24.
Sobiech 19, 24, 29.
Sobieray 14.
Sokołowski sufr. 28, 29, 61. 63, 110.
generosus 123.
Sołtyk sufrag. 87.
Sołyga 14.
Soyka 9, 14.
Stank 24.
Stary Casper 14.
Stary kaczmarz 17.
Stas 9.
Stass 9.
Steinwek 95.
Stokowski kan. 64, 74.
Strachocki kan. 53, 69.
Straszewski 29.
Strzesz kan. 6, 121.
Suszk 12, 14.
Swedowski 36.
Swider 14, 27.
Swiecki 21.
Swiętek 19.
Swiętkowic 35.
Symanski 14.
Syrowinski 90.
Szawełka 13.
Szczuka Paweł kan. 53, Seweryn sufr. 122.
Szpak 12.
Szpernal 23.
Szwenczicki ks. 103 n.
Szwinka 23.
Szyika 24.
Szymanek 21.
Szymkowski 9, 36.
Szynkowski 103—106.

Thesar 9.
Thomek 17.
Tomek 34.
Tonquis 14.
Trebnic kan 57, 69, 78.
Trilk 10.
Troian 35.
Trupelski 9.
Truszczęnski 15.
Trzcinski 30, 109.
Trzeciak 21.
Twork 11.
Tybulczewski 18 n.
Tylla 17.

Urban 17.

Wach 17, 21.
Waldaw kan. 98.
Watkowski 13.
Watzelrode kan. 98.
Węda 34.
Widay 32.
Wieczorek 34.
Wielgoroth 17.
Wincenty bp. cheł. I.

Wlewski 36 n., 99 n.
Wnuk 21.
Wołucki kan. 121.
Woyk 11.
Wszolek 35.
Wydma 10.
Wydrzyński ks. 33.
z Wysoki Wojc. ks. 103 n.

Zabłotny 19.
Zaleski, Zalieski kan. 8, 16, 37, 39, 41. Józef 36.
Zaręba 55.
Zawisza 17.
Zawiszowic 16.
Zdun 29.
Zdziebłko 21.
Zebrzydowski (rokoszanin) 48
Zembrucki 24.
Zieliński kan. 57.
Zielonka 19.
Zientara 19.
Zimny kowal 9.
Znaniecki 37.
Zulawa 35.
Zybułtowski 21.
Zych 9.
Żmijewski kan. 82, 123.

III. RZECZY.

Achane vulgo łaszta 119.
administrator Cavernecensis 8, 41, 43 n., 49.
aerarium ecclesiae 41.
aggerem reparować ob. grobla.
alba 81.
alkierz 54.
allex (śledź) 7, 48, 111.
alternatą szołtysi sprawują urząd 12, alt. młynarze wieprze karmią 21.
angaria 16, 21, 111.
aratralia, ob. płużne.
area 100.
arenda 91.
armatura levis 108.
artifex 120.
artium mechanicarum opifex 116.
astrych (jastrych) 70, 71, 75, 77, drewniany, dębowy 79.
autentyk 46.
Barcie osiadłe 31, 34, 40.
bartnik, 6, 31, 40 bartnickie włoki 33, 34, rola 36.
baszta murowana 76.
bellum proxime praeteritum 21, 50, belli calamitas 23, b. sueticum 30, 56, 115, belli iniuria 33, 97.
bieguny 57.
biskup 41, 43 n., 49.
bitwa pacołtowska 49.
bór (niegdyś) 63.
brama podnoszona 70.
brantmur 76.
braseum 109, 120.
braxatorium 111.
browar 8, 56, 63.
budynków stawianie, reparowanie, pozostawienie po ekspiracji kontraktu 18 n., 21, 24, 26, 33.
burgrabia 8, 18, 21, 26, 30, 42 n.,

47, 117, burgr. iudicium 35, ob. praefectus.
burgmistrz kurzętnicki 40, 47.
Bürger 121.

Caducum jus ob. jus.
calculus ratiociniorum 117.
calx 118.
canon ob. kanon.
capitulum ob. kapituła.
carentia 8.
caupona ob. karczma.
cera ob. wosk.
causae criminales 117.
cerevisia ob. piwo.
chełmińska włóka (ob.) prawo (ob.) miara (ob.)
choralista katedralny 74.
codicillus 116.
coementum 118.
collocatio ob. locatio.
commissarius deputatus 123.
concionator cathedralis 110 n.
conductus Paschae 117.
confraternitas piscatorum 105.
congelatio 105.
consules 117.
contributio publica 112.
contubernium 116, 122.
crematum ob. wódka.
curia kanonika ob. kurja.
„ Cavernecensis 24 n., 30, 33, 36, 108 (passim).
custos cathedralis 114.
cwele 64, 77, 88.
czwartnik 23, 69.
czwiertnie 7.
czworaki 67.
czynsze 16.

Dachówka holenderska 53, 79, 84, staropolska 76, 84.
dannik 55, 61, 77.
dań 11, 63.
decymacje 23.
defluitatio arborum, lignorum 124.
denarius 29, 31, 39, 101.
dienstpflichtig 99.
districtus Cavernecensis 102, 107.
diversorium 109.
drzewa wyrąb 22.
dwojaki 55, 57 n., 75, 77, 89.
dworznik 44.
dyle darte 54.
dzieliska last 2 kor. 9½, 7.
dzienie 63.

Ecclesia paroch. kurzętn. 116.
emfiteuza 19, 21, 23, 104.

Fabrica eccl. 41.
falcanda prata 120.
fensterkop 84, 85.
feudum 2, 102 n., feudalis 105.
fiscalis capituli 23, fisci causae 117.
fischerey ob. rybitwa.
foralia 117.
fracht 48.
freta (Freiheit) 11.
fundus III.
furmańskie 5, 35, 42.

Gaić się 33.
gajowe 5, 17, 23, 45.
gburskie włóki ob. włóki.
gezeige ob. siatki.

gęś (jako danina) 15, 17, 25, 27, 35, (passim).
gniazdowa szlachta 101.
gołębieniec 56, 60.
gomułki 42, 45.
gon 3, 17.
gontarz 42, gonty 71, 82.
góra (poddasze) 70, 85.
gorzałka ob. crematum, wódka.
gościniec (karczma) 17, 69, 90 n.
gradobicie 124.
grobli naprawienie 39, 47, 113.
gryka 2. 3, 5, 7, 45, 47.
gumno 5, 54.

Haeretici sectarii 119.
hallex ob. allex.
handel zbożem, 46 ob. zboże.
Heimfallsrecht ob. jus caducum.
herb Róża 69, 80, h. Jastrzębiec 83.
Hofstätte ob. area.
hostium incursus ob. bellum.

Instantiae civiles kurzętn. 117.
instructio dla kan., komisarzy 123, 125.
instrumenta parva ob. siatki.
itinera poddanych 16, 111 n.
izba pańska 54, 59, 74, wielka alias pańska 77, czeladna 54, 59, 88, stołowa 79, 83, gospodarska 57, izbetka 58, 69; ob. pokój.

Jaja jako danina 24, 35 (passim).
jara pszenica 3.
jarka 3, 45, 49, 65.
jarmarki 117.
(na) jarz 3.
udicium scultetiale ob. szołtys.
jugera agrorum 118.
jus Culmense 20, 35, 38, 50, 99, 100, 117; reemptionis 38 n., caducum 108.

Kalk 74, 76.
kamień młyński w Toruniu kupiony 47.
kamień łoju 5, 10 n., 120, wełny 45.
kanon 19, 35, 120.
kapelan 78.
kapituła, capitulum 8, 11, 42, 46, 99, 102, 111.
kaplica w Kurzętn. 1.
kapłon (jako danina), danny, wieczny 12, 14, 17, 20, 23, 27, 31, 35.
karczma, caupona, taberna, proboszczowska 90, uprzywilejowana 106; karczmarzów prawa i obowiązki 14, 38, 105, 106, 108 n., 111.
katedra 122.
kąkolu last 2 kor. 97.
kępa 78.
klepa, »Kleppfischer« 105.
klepownia 34—36.
klepisko 64.
kłoda 7, 8, 40; soli 47; piwa 48.
kolasa 81.
komendarz 91.
kominek murowany 74; kapturowy 76, 85; szafiasty 78, 84.
konwokacja 49.
kownatka 56, 70, 79.
kopa (zboża) 5.
kopacze rowów 43 n., 46, 61.
kościół ś. Jerzego 72.
kredens 81.

krownia 57.
krudowanie 61, 63.
krużganki 71.
krzesełka zielone, sukienne 75.
kuchnia ks. bpa przyjechała 43.
kuny 57, 78.
kupiec z Gdańska 48; kupcy 109.
kurczęta jako danina 24 n., 35.
kurja kanonika III 75—77, 82, 84, ob. curia.

Lagry (do piwa) 80.
lamus 67, 88 n.
lasu pilnowanie 13, ochrona 22, 125, lasy kapitulne 124.
last ob. łaszt.
laudemium 22 n., 104.
leman 11 n., 15, 24, 31, lemaństwo 88.
lenne prawa 101, 103.
lepianka 54 n., 59.
leśny 49 n.
lichy (lechy = zagony) 77, 88.
z listami podróż konno 13; ogrodnik z l. 20, 29; lemana obowiązek z l. 31.
listwowane drzwi 71.
locatio villae (osadzenie wsi) 97, oppidi Kurzętnik 116, ob. zasajca, zasadzona wieś.

Łaszt 2, 3.
ławy rybne 122.
łąk pilnowanie 25.
oju kamień 10, 120.
łoński 1.

Maca 10, 11, 40, 44 n., 50, 109, 120, macowe 6, macowy słód 48.
malarz 49.
mansi deserti ob. włóki puste.
marca 35; pruthenica 109, 117 (passim).
marcowe owce 45.
mącznica 70.
membrany 7.
mercatores ob. kupcy.
messores (żniwiarze) 120.
mędel 2.
miary chełmińskiej włóka 35.
„ grudz. 42; gdań. 47; chełmiń. 100.
miasteczko (Kurzętnik) 6, 9—11 40, 44 n., 47, 106.
miecznik 43.
mielcuch 72.
miernicy zboża 48.
miód cedzony 31, 40.
misnik 57.
mleczno 47.
młódźba na 11-ty korzec 13, 20, 25.
młyn 4, 45, 112; uprzywilowany 113; młynarzy obowiązki np. w porządku utrzymywać młyny 21, 22, 36, 38 n., 42, 50, 112, ob. śluza, wieprzów karmienie.
mnisi (ciechanowscy) 50.
mulctae judiciales 11, 97, 110, 117.
municipale privilegium (mta Kurzętn. 114; municipes (obywatele miejscy) 121.
murłaty 53, 89.

Najem śpichlerza w Grudz. 47.
najemne włóki ob. włóki.
nalewka 8.
napiór 59.

nawianie zboża 3.
nieuk 1.
notarius Cavern. IV.
nowiny 63, 65.
nundinae ob. jarmarki.

Obolus = pieniążek 37, 108.
obrantmowana (murowana?) studnia 54.
obrazy np. bpa Potockiego 80.
obzejt 60.
ocembrowana studnia 65.
officialium (urzędników miejskich) electio 117.
oficjał pomezański 123.
ogród włoski 75.
ogrodnicy 13.
onera rustica ob. szarwark, o. Reipublicae 112.
opcja kamienicy (kurji) 80.
oppidum Cavern. ob. miasteczko.
oprawę prząść 18, ob. przędza.
ordynacja rybaków 121.
ordynarja 6, 90.
organarius (ma chłopca uczyć gry na org.) 19.
osiadłość 25, 27, (passim) osiadłe barcie ob. barcie; włóki o. ob. włóki.
»ostatek pusto« 16, 18, 20, 27, 30 n.
owce, strzyż 22; owczarstwo 1; owczarz doroczny 15; o. wolny 58, 65 ob. sapowe.
owies wieczny 5, 10, 15, 17, 19, 29, 42, 120, (passim).
ozd 89; ozdowny piec 56, 88.

Pastornia 29.
paupertas subditorum (opuszczają role) 107.
pawiment 70 n., p. »z tarcic rżniętych figuraliter ułożonych« 74.
piec formowany 75, 77, kachelkowy 79, piekarny 79, zielony 81, w kachle białe formowane 82, w kachle białe malowane 85.
piekarnik nad jeziorem 62.
pieniążki 5, 28.
pilnik (tartak) 45, 47.
piscatio ob. rybitwa.
piwa warzenie, szynkowanie 13, 14, 16, 18—20, 22, 25, 33, 105, 118, p. lidzbarskie 34, 111, cerevisia exotica 118.
Platendienst 95, 108 ob. servitium bellicum.
plebanja (probostwo) 9.
płużne 4, 9, 10, 12, 16, 18—20, 22, 28, 30, 32, 37 n., 100, 103, 106, 108.
poddani rolni (gburzy) 23, 25, 28 n., 31, od poddaństwa uwolnienie 113, poddaństwa dobrowolne przyjęcie 113.
podwody 10 n., 19, 23, 25, 33; odkupione p. 35.
pogłówne 86.
pokój pański 81, 83, ob. izba.
pomagier 122.
półbratek 122.
półdannik 55.
półkłodek 40, 48.
półkopek 40, 49.
półogrodnik 58, 61, 90.
półwłóczek 11, 19.
postaw sukna 42.

poszycie 64.
pozew 40, ob. woźny.
praedium (folw. założony) 107.
praefectus Cavern. 16, ob. burgrabia.
praepositus cathedr. 114.
praestimonium III, 51, 53, 59.
prałat 122.
prawo lenne ob. lenne.
prebendarz katedralny 80.
proconsul 117.
proso 63.
protestacja woźnego 48.
pruski mur 74 n., 78.
przeforsztowanie 82 n, 87, 89.
przędza (danina) 15, 20, 22 n., 25, ob. oprawa.
przęsło 57.
przysiewek 65.
przystawa 15 n., 20, 25, 28, 33.
przywilej miejski kurzętn. 114; p. stary językiem niemieckim pisany 31, prz. na włóki puste 22; prz. in solidum dany 13 n.
przywora 71.
przyznanie pana ob. recognitio dominii.
pugillum ob. przędza.
puste włóki ob. włóki.

Radziecki urząd 11.
rataj 43, 48—50.
recognitio dominii (przyznanie pana) 9, 10, 22, 37, 39, 101, 103 n., 104, 108, 120 ob. vorkundte.
reemptionis jus ob jus.
regalia 106, 117.
reipublicae onera ob. onera.
residentia praeposituralis 74.
resolutio (roztopy) 105.
retia parva ob. siatki.
reyterata 83, 85.
rintowne mięso 7.
robocizna 18, 21, 23, 25, ob. angaria, szarwark.
rokosz, rokoszanie 48—50; ob. Zebrzydowski.
Rossdienst 108.
rowów kopanie ob. kopacze.
rozgart 54, 59, 72.
rumunek 90.
rybitwa, piscatio, fischerey 16, 104 122, letnia 27, 36, 37, 95, 105, niewodowa 36, w młyńskim stawie 36; ob. ordynacja, siatki saccus, superintendens, siatki. wata, węda, tonie, zabrodnia.

Saccus (worek do łow. ryb) 100, 103 n. ob. sieci, rybitwa, ławy.
sadzawka 56, 61.
sadze rybne 71, 80.
sapowe owce 1, s. jagnięta 6, ob. owce.
sarta tecta 118.
saxum calcarium 118.
sądy (beczułki) miodu 45; s. lidzbarskie 31.
sąsiek 5, 54.
scabinalia acta 102.
scofus, skojec 31.
scultetialia acta, scultetia ob. szołtys.
servitium bellicum szlachty 28, 33, 37, 98, 103 n., 108, lemana 31, in equius 39, servitia rusticalia ob. szarwark.
sędzia ziemski michałowski 10.

siatki, sieci, gezeige, retia, instrumenta 16, 27, 39, 95, 103—105, 111 n., 122, ob. wata, węda zabrodnia, rybitwa.
sieczarnia 81.
siemię lniane 8, 44, 47, 49.
sierpem robić 22, 61, 65.
skopiarnia 57.
słód 10, 11; macowy 48.
służba wojenna ob. servitium.
smolnik 47.
snopy żelaza 42, 47.
ściany suknem zielonem obite 74.
śledź ob. allex.
śluzy naprawienie, utrzymanie 21 n., 35, 113, ob. młyn.
in solidum przywilej dany 13 n.
solidus ob. szeląg.
statki rybackie ob. siatki.
stawisko 21.
stof 40, 81.
straż 18, 28.
stróża 13, 21, 31, 33.
subditi fugitivi 27, ob. poddani.
suffraganeus 114.
superintendens curialis 117; s. rybitwy 122.
świętojańskie 40, 42.
szacholec 53, 57, 90.
szafowanie żyta 47.
szandy 81.
szarwark (onera, servitium) 16, 20, 22, uwolnienie od sz. 24, odkupiony najmem sz. 26, 30, 42, sz. włoki 12, ob. włóki.
szeląg 8, 39, 41.
szlachta 28.
szołtysów (sculteti) prawa i obowiązki 13, 16, 20, 23, 25, 30 n., 107, 109 n.; w Brzoziu dwóch sz., 12 n., akta szoł. 102, sądy szołt. 25, szołestwo, scultetia 97, 107.
szot 10.
szpiegowanie żołnierzy 48.
sztuka roli 10, 24; łąki 25.
szur (szałas) 84.
szwedzka wojna 115 ob. bellum.
szyja sklepu 56, 84.
szynkowanie 18, 38 ob. piwo, wódka.
szynkwas 81.

Tabellio, listowy 119 ob. listy.
taberna ob. karczma.
tabulae, archiwum 116.
taca 2, do Wlewska 50.
taler 58, 61, 87.
tarcice 53, 69.
targowe 117 ob. foralia.
tarnia 29.
tatarka 38, 65.
tecta ob. sarta t.
tessarz 46.
tkacz 43, 47.
tłuka 16—18, 25 n., 58, 65, 120.
tonie niewodowe 27—30, 34, 38 n., ob. rybitwa.
tranzyt 83.
trepy, schody 70 n.
trychtarz 8.
tryptyk 82.
tum, katedra 7, 69.
tumna 119.

Vadium 27.
vasallus 105, 107.

vectores, furmani, 109.
vecturae ob. podwody.
vicarius 103 n., cathedralis 74, 122.
vias consuetas odprawić 24 ob. listy, podwody.
vorkundte 96 ob. recognitio dominu.

Warszt 88 n.
wata, sieć 111 ob. siatki, rybitwa.
węda do łow. ryb. 27 ob. siatki, rybitwa.
wędrych 47, 49.
wiatrak 56.
wiązarek 57—59.
»wieczny« kapłon ob. kapłon; w. owies ob. owies.
wieprzów karmienie przez młynarzy 4, 22, 25, 35, 39, 45 ob. młyn.
wiertel 7, 20.
wilki 81.
winy ob. mulctae.
wirydarzyk 80.
włócznicy 17, 20, 27.
włóki puste 3, 9, 15, 16, 18, 20, 23, 27, 28, 45 n., 111; gburskie 17, 29; najemne 11 n., 14, 17, 19, 26, chełmińskie 38; folwarkowe 15; szarwarkowe 12, 15, 17, 19; wolne 15; czynszowe 15; osiadłe 15; osiadłe z bydłem 28, 31 n.; szołtyskie 17, 19; karczmarskie 19, plebańskie 19; młynarskie 20; szlacheckie 21, 28; lemańskie 24.
wojna szwedzka ob. bellum.
wolarnia 58 n., 67.
wosk jako danina 15, 21, 27 n., 101, 108, (passim).
woziarka, wozownia 58 n., 62, 70, 78, 84.
woźny 7, 40, 46, 48 ob. pozew.
wódka, crematum, gorzałka, w. pańską palić 109, szynkować 22, 25, 38, 118.
wrzeciądz 63.
wschód, schody 63, 69, 71, 79.
wyderkaf ob. jus reemptionis.
wymłócka ob. młódźba.
wystawa przy domu 63, 74, wystawka 90.
wzrąb 56; wzrębisty śpichlerek 56, dwór 61, 63; karczma wzrębista 89.

Zabrodnia (sieć) 110, ob. siatka, rybitwa.
zakonnicy lubawscy, bydg. 47.
zamczysko 1.
zapłotnia 65, 68.
zasadzona wieś 34, 39, zasiadła wieś 38 ob. locatio.
zasajca = locator 31.
zboża wywóz do Elbląga, Grudziądza 12, 16 n., 20, 22 n., 25 n., 30, 33, 43, 46; handel 6, 46 ob. podwody, itinera.
zelar 47.

Żóraw (u studni) 56, 63.

DRUK UKOŃCZONY DNIA 22 SIERPNIA 1928 ROKU.